

KATOLÍCKA UNIVERZITA V RUŽOMBERKU

Teologická fakulta v Košiciach

Katedra systematickej teológie

Sexuálna etika v manželstve

**– porovnanie učenia Katolíckej cirkvi
a niektorých protestantských denominácií**

Magisterská práca

Bc. Mária Schindlerová

Školiteľ: ThLic. Ján Viglaš

Bratislava 2010

DIPLOMOVÁ ZÁVEREČNÁ PRÁCA

Meno a priezvisko: *Mária Schindlerová*

Dátum narodenia: *12.06.1972*

Téma diplomovej záverečnej práce: *Sexuálna etika v manželstve – porovnanie učenia Katolíckej cirkvi a niektorých protestantských denominácií.*

Vedúci diplomovej záverečnej práce: *ThLic. Ján Viglaš*

Katedra: *katedra systematickej teológie*

Termín zadania: *15.02.2009*

Termín odovzdania: *28.02.2010*

Odporúčaná literatúra:

PAVOL VI.: *Humanae vitae*, 1968. Trnava : SSV 1993.

WOJTYŁA, K.: *Láska a zodpovednosť*. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave 2003.

JÁN PAVOL II.: *Ako muža a ženu ich stvoril*. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave 2007.

JÁN PAVOL II.: *Familiaris consortio*, 1981. Trnava : SSV 1993.

HAHN, S. a K.: *Naše cesta do katolíckej Cirkve*. Ronov nad Doubravou : Miles Jesu 2000.

WHEAT, E.a G.: *Tajemství milování*. Praha : Návrat domů 2006.

KIPPLEY, J. F.: *Manželství je natrvalo*. Olomouc : Matice cyrilometodějská, s.r.o. 2001.

Schválil vedúci diplomovej záverečnej práce:

V Bratislave, dňa 15. 2. 2009

Abstrakt

SCHINDLEROVÁ, Mária, Bc.: Sexuálna etika v manželstve – porovnanie učenia Katolíckej cirkvi a niektorých protestantských denominácií. (Magisterská práca). Katolícka univerzita v Ružomberku. Teologická fakulta v Košiciach; Katedra morálnej teológie. Školiteľ: ThLic. Ján Viglaš. Stupeň odbornej kvalifikácie: Magister. Košice: 2010.

Táto práca ponúka porovnanie učenia Katolíckej cirkvi o sexuálnej etike v manželstve s názormi členov niektorých protestantských denominácií. Jej cieľom je poukázať na to, že sexuálna etika a mravné normy manželskej čistoty majú byť podriadené pravde, a nie príslušnosti k cirkevnému spoločenstvu. Nejde o podrobnú analýzu, ale skôr o poznanie zhodných pohľadov i rozdielov v chápaní sexuálnej etiky.

Kľúčové slová: sexuálna etika, mravný život, protestantské denominácie, katolícka etika, manželská čistota, sebadarovanie.

Čestné vyhlásenie

Vyhlasujem, že som túto magisterskú prácu vypracovala samostatne a uviedla som v nej všetku literatúru a pramene, ktoré som použila.

Jadro práce obsahuje 154 742 znakov.

V Bratislave, 20. 2. 2010

Mária Schindlerová

Pod'akovanie

Chcela by som vyjadriť svoju vďačnosť:

- pápežovi Jánovi Pavlovi II., ktorého som prosila o príhovor pri písaní tejto práce, za jeho teologickú a pastoračnú múdrosť;
- Katolíckej cirkvi a jej Učiteľskému úradu za svedectvo pravdy o sexuálnej etike v manželstve;
- všetkým zástupcom protestantských kresťanských spoločenstiev, ktorí boli ochotní zdieľať so mnou svoje názory a priblížiť mi ich pohľad na manželstvo a rodinu;
- občianskemu združeniu *Liga pár páru v Slovenskej republike* za poskytnutie materiálov a literatúry z archívu združenia;
- Davidovi Prentisovi, bývalému protestantskému teológovi, a jeho manželke Michaele, za ich osobné svedectvo, životnú skúsenosť a úsilie šíriť pravdu o mravnej čistote;
- Mgr. Karlovi Skočovskému, PhD. za množstvo podnetných úvah a poskytnutie materiálov z osobného archívu;
- členom mojej rodiny za podporu pri písaní práce, zvlášť manželovi, sestre a rodičom za vytvorenie prostredia na písanie;
- a nakoniec ThLic. Jánovi Viglašovi, vedúcemu mojej záverečnej práce, za prínosné kritické pripomienky a odbornú pomoc pri pohľade morálnej teológie na problematiku sexuálnej etiky.

Obsah

Použité skratky.....	8
Úvod.....	9
1. VZŤAH MEDZI ETIKOU A MRAVNÝM ŽIVOTOM.....	12
1.1 Etika.....	12
1.2 Mravný život.....	14
2. VÝCHODISKÁ UČENIA KATOLÍCKEJ CIRKVI O SEXUÁLNEJ ETIKE.....	18
2.1 Prirodzený zákon.....	19
2.2 Personalistický pohľad.....	19
2.3 Sviatosťný charakter manželstva	22
3. VÝCHODISKÁ POSTOJOV K MANŽELSKÉJ SEXUÁLNEJ ETIKE U ČLENOV PROTESTANTSKÝCH DENOMINÁCIÍ	28
3.1 Sola fide	28
3.2 Biblia – jediná autorita.....	30
3.3 Vzťah k autorite	32
3.4 Svedomie a voľná interpretácia Písma.....	32
3.4.1 Nezmeniteľné učenie – postoj Katolíckej cirkvi.....	38
4. ODLIŠNÉ OBLASTI SEXUÁLNEJ ETIKY.....	43
4.1 Manželská povinnosť (právo na telo) – Prvý list Korint’anom.....	44
4.1.1 Právo na telo.....	48
4.1.2 Manželský akt ako sebadarovanie	52
4.2 Abstinencia od pohlavného styku – zdržanlivosť.....	56
4.2.1 Budovanie emocionálnej intimity – spôsob vyjadrenia jednoty.....	61
4.3 Plodenie ako celok a prokreatívny význam manželského aktu.....	69

4.3.1 Homosexualita	71
4.4 Používanie antikoncepcie.....	74
4.4.1 Prerušovaný styk (coitus interruptus).....	77
4.5 Umelé oplodnenie	81
4.6 Umelý potrat	83
5. BIBLICKÉ ZÁKLADY – OBLASŤ PRE SPOLOČNÝ DIALÓG.....	87
Záver.....	93
Bibliografia.....	95

Použité skratky

<i>DH</i>	deklarácia <i>Dignitatis humanae</i>
<i>Dt</i>	Kniha Deuteronómium
<i>Ef</i>	List sv. apoštola Pavla Efezanom
<i>FC</i>	apoštolská exhortácia Jána Pavla II. <i>Familiaris consortio</i>
<i>Gn</i>	Kniha Genezis
<i>GS</i>	Pastorálna konštitúcia <i>Gaudium et spes</i>
<i>HA</i>	hormonálna antikoncepcia
<i>HV</i>	encyklika Pavla VI. <i>Humanae vitae</i>
<i>Jn</i>	Evanjelium podľa sv. Jána
<i>KKC</i>	<i>Katechismus Katolíckej cirkvi</i>
<i>Kaz</i>	Kniha Kazateľ
<i>Kor</i>	List sv. apoštola Pavla Korint'anom
<i>LG</i>	konštitúcia <i>Lumen gentium</i>
<i>LPP</i>	občianske združenie Liga pár páru
<i>Mt</i>	Evanjelium podľa sv. Matúša
<i>PPR</i>	prirodzené plánovanie rodičovstva
<i>Rim</i>	List sv. apoštola Pavla Rimanom
<i>SC</i>	apoštolská exhortácia Benedikta XVI. <i>Sacramentum caritatis</i>
<i>STM</i>	symptotermálna metóda
<i>Tim</i>	List sv. apoštola Pavla Timotejovi
<i>VS</i>	encyklika <i>Veritatis splendor</i>

Úvod

Kresťania, ktorí chcú žiť svoje manželstvo a rodinný život podľa zámeru, aký mal Boh, majú dnes k dispozícii množstvo literatúry na túto tému. V našich kresťanských kníhkupectvách je veľa kníh od protestantských autorov, ktoré obsahujú návody a rady, ako vytvoriť trvalý a harmonický manželský vzťah. Autori sa snažia svoje poznanie a skúsenosti odovzdať ďalej a zároveň svoje postoje potvrdzujú citáciami z Písma. Hoci tieto knihy obsahujú mnohé cenné psychologické rady, v oblasti manželskej čistoty sa väčšina z nich nezhoduje s učením Katolíckej cirkvi. Najznámejší je asi benevolentný postoj k antikoncepcii. Je známe, že v oblasti sexuálnej etiky už len Katolícka cirkev ako jediná „nepovolila“ a verne bráni čistotu mravov. No mnohí veriaci katolíci sú pomýlení literatúrou, najmä ak sú postoje odlišné od katolíckeho učenia podložené citátmi z Biblie a vysvetľované ako kresťanské a pravdivé.

Ako lektorka symptotermálnej metódy (STM) prirodzeného plánovania rodičovstva sa stretávam s veriacimi ľuďmi, ktorí neraz kladú otázky týkajúce sa sexuálnej etiky a manželskej čistoty.

Keďže zároveň žijem v denominačne zmiešanej oblasti, vnímam rozdiely v chápaní sexuálnej etiky u katolíkov a u protestantov. Pri miešaných manželstvách, ktoré nie sú zriedkavé v takýchto oblastiach, je bežné, že katolícky partner sa prispôsobí manželskému partnerovi z protestantskej denominácie a odmietne pravdu o manželskej čistote, ako ju učí Katolícka cirkev. Je reálnou skutočnosťou, že aj mnohí katolícki manželia odmietajú katolícku sexuálnu etiku považujúc ju tiež len za vec dohody v Cirkvi a predmet ich osobného uváženia a úsudku.

Najrozšírenejšou denomináciou v oblasti, kde žijem, je Evanjelická cirkev augsburského vyznania (ECAV), Zbor adventistov siedmeho dňa a Cirkev bratská. Preto som začala so zbieraním materiálu pre túto prácu oslovením predstaviteľov týchto spoločenstiev. Niektorí boli ochotní komunikovať prostredníctvom elektronickej pošty, s niektorými som sa

stretla osobne, viacerí ma odkázali na literatúru, z ktorej čerpajú. Hoci sa všetci jednotne odvolávali ako na jedinú normu na Sväté písmo, ukázalo sa, že sa opierajú o výklad rôznych protestantských autorov, bez rozdielu príslušnosti k danej denominácii. Zároveň sa ukázalo aj to, že niektorí protestantskí autori zdieľajú učenie Katolíckej cirkvi, a naopak, niektorí katolícki autori viac či menej otvorene zdieľajú liberálny postoj protestantských autorov v otázkach sexuálnej etiky a učenie Katolíckej cirkvi považujú skôr za ideál než za normu.

Preto som po roku prípravy na skompletizovanie tejto práce zistila, že nie je možné zrealizovať úmysel, ktorý som mala na začiatku: predstaviť, čo ktorá denominácia považuje za etické a mravné v oblasti manželskej sexuality a porovnať to s učením Katolíckej cirkvi. Ako jednotiaci línia sa počas tohto výskumu ukázalo, že bez Magistéria niet jednoty často ani v rámci jednej denominácie. Preto som sa rozhodla v tejto práci prezentovať skôr jednotlivé odlišné postoje tých autorov protestantských cirkví, o ktorých výklad sa opierajú predstavitelia protestantských denominácií, než zovšeobecňovať postoje osobitne za každú denomináciu. Postoje protestantských autorov v konkrétnych oblastiach sexuálnej etiky budem porovnávať s katolíckou sexuálnou etikou.

Prvá časť práce je venovaná vzťahu medzi etikou a mravným životom a sú v nej predstavené východiská učenia Katolíckej cirkvi o sexuálnej etike. V ďalšej časti tejto práce sú vyjadrené východiská autorov protestantských denominácií a ich vplyv na postoj k pravde, slobode, autorite. V druhej polovici práce sú analyzované odlišné oblasti sexuálnej etiky u protestantských autorov a sú porovnané s učením Katolíckej cirkvi. Osobitné ťažisko tejto časti spočíva v hľadaní pravdivej interpretácie výrokov Svätého písma, ktoré sa týkajú otázok manželstva a rodiny. V závere sú predstavené biblické základy katolíckej sexuálnej etiky ako priestor pre spoločný dialóg spolu so svedectvami niektorých kresťanov z protestantských spoločenstiev, ktorí zdieľajú

rovnaký postoj ako Katolícka cirkev.

Cieľom tejto práce bolo zorientovať sa v rozdieloch i zhodných pohľadoch, ktoré máme s kresťanskými bratmi a sestrami z protestantských kresťanských spoločenstiev, aby sme vedeli aj takto prispieť k vytváraniu jednoty – zjednocovaním sa v pravde.

1. VZŤAH MEDZI ETIKOU A MRAVNÝM ŽIVOTOM

1.1 Etika

Etika sa zaoberá ľudským správaním, skúma morálne relevantné konanie a jeho normy. Etika je disciplínou praktickej filozofie, je to teoretické štúdium hodnôt a princípov, ktoré usmerňujú ľudské konanie v situáciách, keď je možný výber.¹ Etymologicky sa výraz *etika* odvodzuje od gréckeho slova „*ethos*“ – étos, čo znamená mravný základ alebo mravná povinnosť. Termín morálka pochádza z latinského prekladu gréckeho slova „*ethos*“ na „*mos*“ t. j. mrav, charakter, chovanie, zákon, predpis. Od tohto termínu je odvodené slovo „*moralis*“ t. j. mravný a termín „*moralitas*“, čo je morálka. Etika aj morálka spoločne označujú aj teoretickú reflexiu o povahe dobra a toho, ako ho dosiahnuť. V slovenčine sa vedľa termínu morálka používa termín mravnosť. Z tohto pohľadu môžeme etiku charakterizovať ako vedu o morálke, lebo predmetom jej skúmania je mravný život.²

Podľa Kanta etika je teóriou mravného konania, je objasňovaním a zdôvodňovaním jeho základov, teda „vyhľadáním a stanovením najvyššieho princípu morality“, najvyššej normy pre správne posúdenie mravov a pre odvodenie praktických pravidiel konania.³ Podmienky platnosti morálneho zákona nemôžu byť odvodené empiricky, ale rozumovo, ešte pred každým konaním. Len tak je garantovaná jeho univerzalita (na všetky rozumné osobnosti sa vzťahujúca) a bezpodmienečná (absolútne nevyhnutná) platnosť.⁴ S termínom etika sa dnes stretávame nielen v jej pôvodnom význame, vo význame morálky (teda filozofickej disciplíny zameranej na zdôvodnenie základov

¹ Porov. *Etika* [online]. In: Wikipédia, dostupné na internete: <<http://sk.wikipedia.org/wiki/Etika> (31. 1. 2010).

² Porov. *Morálka, etika a aplikovaná etika* [online]. In: Referaty.sk, dostupné na internete: <<http://referaty.atlas.sk/odborne-humanitne/filozofia/23454/?page=1> (31. 1. 2010).

³ Porov. *Morálka a etika* [online]. In: Referaty.sk, dostupné na internete: <<http://referaty.atlas.sk/odborne-humanitne/psychologia/32765/?print=1> (31. 1. 2010).

⁴ Porov. *Morálka, etika a aplikovaná etika* [online]. In: Referaty.sk, dostupné na internete: <<http://referaty.atlas.sk/odborne-humanitne/filozofia/23454/?page=1> (31. 1. 2010).

morálky), ale aj vo význame synonyma samej morálky v jej hodnotovo-normatívnej podobe, t. j. ako súboru pravidiel a morálnych hodnotových súdov v ich každodennom význame a použití (orientujúcich naše správanie, naše činy v smere toho, čo považujeme za dobré, resp. čo odsudzujeme ako zlé).⁵

V súčasnej dobe je možné konštatovať, že neexistuje všeobecne akceptovaný kódex sexuálnej etiky.⁶ Napr. nedávno prebehla diskusia vo verejnom fóre na tému, či je možné akceptovať Dekalóg ako potenciálny základ formulácie spoločenskej morálky.⁷ Odpovede sa rôznili: niektorí súhlasili a poukazovali na to, že Desatero je čosi ako morálny kódex, základ morálky celej tzv. západnej civilizácie, či už ľudia sú alebo nie sú ateisti. Iní sa vyjadrili proti, s tým, že by sme mali byť schopní prijať hodnotovú pluralitu, lebo vyjadrenie morálnych noriem považujú za ohrozenie vlastnej slobody.

Vznik etických noriem je tiež otázkou explicitného vyjadrenia hlavných morálnych noriem. Nie všetky platné morálne normy majú automaticky povahu etických noriem. To je prípad takzvaných „nepísaných pravidiel“, teda morálnych noriem, ktoré sú v spoločnosti všeobecne prijímané, no nie sú vyjadrené ako etické normy.⁸ Norma je pravidlom záväzným pre určitú oblasť ľudskej činnosti. Pravidlo slúži na to, aby upravovalo, usmerňovalo. Každé pravidlo musí mať vymedzený predmet, ktorý usmerňuje. V prípade etických noriem (pravidiel) je to oblasť ľudského správania sa.

Etika sa však neuspokojuje len s vyjadrením noriem, ktoré usmerňujú ľudskú morálku, ale usiluje sa vnikať hlbšie a objasniť, prečo

⁵ Porov. *Morálka, etika a aplikovaná etika* [online]. In: Referaty.sk, dostupné na internete: <<http://referaty.atlas.sk/odborne-humanitne/filozofia/23454/?page=1> (31. 1. 2010).

⁶ LENCZ, L. – IVANOVÁ, E.: *Etická výchova. Metodický materiál 3*. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave 2005, s. 20.

⁷ Porov. anonymná diskusia: „*Lze Desatero považovat za potencionální základ celospolečenské morálky?*“ [online]. Dostupné na internete: <http://www.rodina.cz/scripts/diskuse/novep_tree.asp?all=yes&id=12988180&typ=0 (27. 1. 2010).

⁸ Porov. *Norma vo filozofii* [online]. In: Referaty.sk, dostupné na internete: <<http://referaty.atlas.sk/vseobecne-humanitne/nauka-o-spolocnosti/2334/?print=1> (31. 1. 2010).

sú ľudské skutky, ktoré sa riadia týmito normami, morálne dobré alebo zlé.⁹ Etika hľadá predovšetkým odôvodnenie morálneho dobra alebo zla.

1.2 Mravný život

„Svojím rozumom človek spoznáva Boží hlas, ktorý ho pobáda „konať dobré a chrániť sa zlého“. Každý človek je povinný riadiť sa týmto zákonom, ktorý sa ozýva vo svedomí a spĺňa sa v láske k Bohu a bližnému. Mravný život svedčí o dôstojnosti ľudskej osoby“ (KKC 1706).

Požiadavka mravnosti sa dotýka najhlbšieho vnútra každého človeka (VS 3). Dôvody katolíckeho učenia o mravnosti vychádzajú z Písma a zo živej apoštolskej tradície.

Prečo je však náročné žiť mravným životom? Prečo kresťania – konkrétne katolíci či evanjelici – žijú rozdielne, nemajú ani rovnaké mravné normy? Zhodne predsa hovoria, že z Písma poznajú etické princípy. Pre kresťanov je Sväté písmo nielen prameňom Zjavenia, čiže základom viery, ale aj nenahraditeľným orientačným bodom pre morálku. Kresťania sú presvedčení, že v Biblii je možné nájsť usmernenia a normy správneho konania.¹⁰

Zisťujeme, že človeku nestačí poznanie noriem či zásad. Aj keď sú mravné normy logické, eticky odôvodnené, mravný život sa dotýka vnútra človeka v tom zmysle, že je záležitosťou jeho životného štýlu. Biskupská synoda vo svojom Posolstve Božiemu ľudu na záver biskupskej synody o Božom slove konštatuje: *„Odmietanie noriem, zodpovednosti a príkazov je inštinktívne a v dnešnej dobe žijúce v každej ľudskej osobe. V modernej spoločnosti sa predstavujú akoby na rovnakej úrovni túžba po šťastí a túžba po neobmedzenej slobode, alebo možnosť konať podľa vlastnej svojvôle, byť neobmedzovaní nijakou normou.*

⁹ Porov. WOJTYŁA, K.: *Láska a zodpovednosť*. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave 2003, s. 15.

¹⁰ PÁPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISIA: *Biblia a morálka. Biblické korene kresťanskej činnosti*. Trnava : SSV – VOJTECH 2009, s. 34.

Podľa tejto mentality by dôstojnosť ľudskej osoby vyžadovala, aby neprijímala žiadne normy, ktoré sa jej natláčajú zvonka, ale aby sa slobodne a autonómne rozhodla pre to, čo považuje za správne a platné. ... Dôsledkom toho je, že normatívny komplex prítomný v Biblii, rozvoj Tradície a učiteľského úradu Cirkvi, ktorý vysvetľuje a konkretizuje tieto normy, sa javia ako prekážky dosiahnutia šťastia, a preto je „potrebné“ sa od nich oslobodiť.“¹¹

Človek je postavený pred voľbu – slobodne odpovedá svojim rozhodnutím.

Mravný život je teda odpoveďou človeka Bohu, ale predchádza ho Božia iniciatíva. Morálka prichádza po osobnej skúsenosti s Bohom, má korene v ponuke vytvárať intímne spoločenstvo s Bohom. Nezačína sa ideami a zásadami, ale stretnutím so živou Osobou. Prikázania i zásady stále platia, ale samotné nestačia. Katechizmus Katolíckej cirkvi to vyjadruje takto: *„Prikázania v prísnom zmysle slova nasledujú až na druhom mieste; vyjadrujú, čo zahŕňa v sebe príslušnosť k Bohu stanovená prostredníctvom zmluvy. Mravný život je odpoveďou na láskyplnú Pánovu iniciatívu. Je vďačnosťou, prejavom úcty k Bohu a kultom vzdávania vďaky. Je spoluprácou na pláne, ktorý Boh uskutočňuje v dejinách“* (KKC 2062).

Pápežská biblická komisia vyjadruje v dokumente *Biblia a morálka* dôležitú skutočnosť o slobode ľudského bytia: *„...morálka v situácii zmluvy je úplne dobrovoľný Boží dar, ktorý keď je ponúknutý, tak vyzýva slobodu ľudského bytia na úplnú odpoveď, na integrálne prijatie: minimálne porušenie sa rovná odmietnutiu. Táto zjavená morálka, vyjadrená v teologickom rámci zmluvy, predstavuje úplne absolútnu novinku vo vzťahu k etickým a náboženským kódexom okolitých národov.“¹²*

Čo predstavuje „teologický rámec zmluvy“? Zmluva predpokladá zmluvné strany – na jednej strane stojí Boh, živá Osoba a na druhej

¹¹ PÁPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISIA: *Biblia a morálka. Biblické korene kresťanskej činnosti*, s. 34.

¹² PÁPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISIA: *Biblia a morálka. Biblické korene kresťanskej činnosti*, s. 60.

človek. V Biblii sa nachádzajú mnohé normy, prikázania, zákony. Tieto normy však nikdy nie sú izolované samy osebe, ale vždy patria do konkrétneho kontextu. Pôsobenie Boha predchádza konanie človeka, jeho dary milosti, pozvanie do spoločenstva: normatívny komplex je dôsledok, ktorý ukazuje človeku, akým spôsobom je možné Boží dar prijať a žiť ho. Ľudská osoba nie je izolované bytie, ale vždy sa nachádza vo vzťahu s Bohom a ostatnými ľuďmi. Ľudská osoba sa najprv predstavuje ako stvorenie, ktorému Boh dal samotný život, potom ako člen vyvoleného ľudu, s ktorým Boh uzavrel zvláštnu zmluvu, a napokon ako brat a sestra Ježiša, vteleného Božieho Syna.¹³

Katechizmus Katolíckej cirkvi hovorí: *„Konkrétny mravný život oživovaný láskou dáva kresťanovi duchovnú slobodu Božích detí. Kresťan nestojí pred Bohom ako otrok v servilnom strachu ani ako námezdný robotník, ktorý očakáva plat, ale ako syn odpovedajúci na lásku toho, ktorý „prvý miloval nás“ (1Jn 4,19).*

„Alebo sa odvraciame od zla zo strachu pred trestom a [potom] sa správame ako otroci; alebo, vyhľadávajúc odmenu za námahu, zachováваме prikázania pre svoj vlastný osoh a tým sa stávame podobnými námezdným robotníkom; alebo poslúchame pre samo mravné dobro a z lásky k nášmu Zákonodarcovi..., a tak sa konečne správame ako synovia“ (KKC 1828).

Encyklika *Veritatis splendor* potvrdzuje túto líniu, keď hovorí:

„Mravný život sa javí ako povinná odpoveď na nespočetné nezištné iniciatívy, ktoré Božia láska pripravuje človeku. Je odpoveďou lásky o najdôležitejšom prikázaní podľa výroku v Deuteronomiu: "Počuj, Izrael, Pán je náš Boh, Pán jediný! A ty budeš milovať Pána, Boha svojho, celým srdcom svojím a celou dušou svojou a celou silou svojou. A tieto slová, ktoré ti dnes prikazujem, nech sú v tvojom srdci, poučaj o nich svojich synov" (Dt 6,4-7). Tak mravný život, napojený na ničím nezaslúženú lásku Boha, odzrkadľuje jeho slávu: "Pre toho, čo miluje

¹³ Porov. PÁPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISIA: *Biblia a morálka. Biblické korene kresťanskej činnosti*, s. 37.

Boha, stačí páčiť sa tomu, koho miluje: preto si nemožno želať väčšiu odmenu, než akou je láska: lebo ako je láska z Boha, tak Boh sám je láska“ (VS 10).

Encyklika *Veritatis splendor* nám ukazuje mladíka z Matúšovho evanjelia, ktorý sa nepýta ani tak na to, aké zákony treba zachovávať, ako skôr na to, akým spôsobom naplniť zmysel života (VS 7). Mohli by sme tu analogicky povedať, že prvý predpoklad mravného života nie je zistiť, „čo sa môže a čo už nie“, nie je ním predložiť zásady. Je to „túžba vlastná každému ľudskému rozhodovaniu alebo konaniu, je to skryté hľadanie a vnútorný popud, ktorý uvádza do pohybu slobodu. Napokon je táto otázka oslovením najvyššieho Dobra, ktoré nás priťahuje a volá k sebe; je to ozvena volajúceho Boha“ (VS 7).

Táto otázka je zásadná – týka sa totiž večného života, konečného smerovania každého človeka:

„... Otázka, s ktorou sa obracia na Ježiša Nazaretského bohatý mladík, vychádza z hĺbky srdca: je to zásadná otázka v živote každého človeka a treba na ňu odpovedať; týka sa totiž mravného dobra, ktoré treba konať, a večného života. Ten, čo oslovuje Ježiša, dobre vie, že jestvuje spätosť medzi mravným dobrom a úplným naplnením vlastného údelu“ (VS 8).

2. VÝCHODISKÁ UČENIA KATOLÍCKEJ CIRKVI O SEXUÁLNEJ ETIKE

Učenie Katolíckej cirkvi o sexuálnej etike je zhrnuté v dokumentoch Magistéria, týkajúcich sa otázok mravného života. Je to najmä *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, potom viaceré dokumenty, ako napr. encyklika Pavla VI. *Humanae vitae*, encyklika Jána Pavla II. *Veritatis splendor*, apoštolská exhortácia o rodinnom spoločenstve *Familiaris consortio*. V týchto dokumentoch sú vyjadrené vzťahy medzi ľudskou slobodou, pravdou, konaním človeka a poskytujú etický základ pre úvahy o mravnom živote v manželstve. Etickú analýzu týchto základov je možné nájsť v súbore audienčných príhovorov Jána Pavla II. nazývaných *Teológia tela* a osobitne v jeho diele *Láska a zodpovednosť*.

Encyklika *Humanae vitae* potvrdzuje, že morálne učenie o manželstve sa opiera o prirodzený zákon, objasnený a obohatený Božím zjavením (HV 4). Zároveň pripomína, že *morálny zákon, tak prirodzený, ako aj evanjeliový, Cirkev neustanovila, a preto o nich nemôže rozhodovať, iba ich strážiť a vykladať. Nikdy preto tiež nemôže vyhlásiť za dovolené to, čo je naozaj nedovolené, pretože to svojou povahou vždy odporuje pravému dobru človeka* (HV 18).

Encyklika *Veritatis splendor* sa zaoberá niektorými základnými otázkami učenia Cirkvi o mravnosti. Upozorňuje na to, že vo vnútri kresťanského spoločenstva sa šíria mnohé pochybnosti založené na myšlienkových prúdoch, ktoré pretŕhajú podstatné spojenie medzi ľudskou slobodou a pravdou: „*Takto sa odmieta tradičné učenie o prirodzenom zákone, o univerzálnosti a nemennosti jeho príkazov; existuje názor, že niektoré predpisy Učiteľského úradu v otázke mravov sú jednoducho neprijateľné, že sám Učiteľský úrad sa nemá angažovať vo veciach mravov, a ak, tak iba preto, aby "povzbudil svedomie" a "predložil hodnoty", podľa ktorých by si potom každý vybral predsavzatia a životné zámery. ... Okrem tohto je rozšírený názor, ktorý spochybňuje vnútorné a nerozlučiteľné spojenie medzi vierou*

a mravnosťou, akoby len viera rozhodovala o príslušnosti k Cirkvi a o jej vnútornej jednote, kým vo veciach mravnosti by sa mal tolerovať pluralizmus názorov i spôsobov správania, ktoré závisia od úsudku každého jedného subjektívneho svedomia alebo rôznorodosti sociálnych a kultúrnych súvislostí“ (porov. VS 4).

2.1 Prirodzený zákon

Morálne učenie o manželstve sa opiera o prirodzený zákon, objasnený a obohatený Božím zjavením. „*Prirodzený zákon je v priebehu dejín nemenný a stály. Normy, ktoré ho vyjadrujú, zostávajú v podstate platné“ (KKC 1958). Je potrebným základom na vytváranie morálnych noriem a občianskych zákonov (porov. KKC 1959). Encyklika Veritatis splendor o prirodzenom zákone hovorí:*

...Iba Boh môže odpovedať na otázku o dobre, pretože sám je Dobro. Boh však už dal odpoveď na túto otázku: urobil tak, keď stvoril človeka a múdrosťou a láskou ho priamo usposobil na dosiahnutie istého cieľa tým, že mu do srdca vpísal zákon (porov. Rim 2,15), "prirodzený zákon". Tento zákon "nie je ničím iným, než svetlom rozumu, ktoré nám dal Boh a pomocou ktorého poznávame, čo treba robiť a čomu sa vyhýbať". Toto svetlo a tento zákon dal Boh človeku pri stvorení." Urobil tak aj neskôr v dejinách Izraela, najmä "desiatimi slovami" alebo prikázaniami na Sinaji, na ktorých založil existenciu ľudu zmluvy (porov. Ex 24) a povolal ho, aby mu bol "medzi všetkými národmi zvláštnym majetkom", "svätým národom" (Ex 19,5-6), ktorý by dal zažiarieť jeho svätosti medzi národmi (VS 12).

2.2 Personalistický pohľad

Jadro učenia encykliky *Humanae vitae* sa nachádza v dvanástom bode, kde Pavol VI. potvrdzuje „*nerozlučiteľné spojenie, ktoré ustanovil Boh a ktoré človek z vlastného popudu nesmie rozbiť, medzi oboma*

významami, ktoré sú obsiahnuté v manželskom styku: významom zjednocujúcim a významom plodivým“ (HV 12). Mons. Livio Melina¹⁴ pripomína, že doktrinálny základ tejto etickej normy je uchopený na rovine personalistickej hodnoty manželského aktu, a nie vzhľadom na jednoduchú fyziológiu: týka sa významu „pravej vzájomnej lásky“ a jej „zamerania k najvznešenejšej úlohe, ku ktorej je človek povolaný – rodičovstvu“, významu, ktorý bol vpísaný Stvoriteľom do samej bytosti muža a ženy. Tento princíp je natoľko „v zhode s ľudským rozumom“, že pápež Pavol VI. verí, že je prístupný ľuďom našej doby.¹⁵

Sexuálna etika v manželstve vyjadruje a odôvodňuje mravné normy v oblasti manželskej sexuality. Karol Wojtyła v diele *Láska a zodpovednosť* hovorí, že v manželskej sexuálnej etike nie je možné nič pochopiť bez pochopenia osoby, jej bytia, konania a práv. Poriadok osoby je jedinou vlastnou rovinou pre všetky úvahy v oblasti sexuálnej etiky.¹⁶ Preto je možné povedať, že sexuálna etika je doménou osoby.

Sexuálna etika nie je totožná so sexuológiou, nezameriava sa výlučne na telo – bol by to iba čiastkový pohľad. „Plne pravdivý môže byť iba taký pohľad, ktorý vychádza z dôkladnej analýzy faktu, že muž a žena sú osobami a ich láska je vzájomným vzťahom osôb.“¹⁷ Hoci samo zostavenie noriem katolíckej sexuálnej etiky na úseku „pohlavnej“ morálky je ľahké, tak naproti tomu každým krokom vystupuje potreba ich odôvodnenia. Tieto normy totiž narážajú na odpor, možno väčšmi v praxi ako v teórii. Ich odôvodnenie sa odvoláva na najzákladnejšie a bezprostredné morálne pravdy a na najzákladnejšie hodnoty či dobro. Takým dobrom je osoba a morálnom pravdou najužšie spätou so svetom osôb je práve „prikázanie lásky“, lebo láska je vlastným dobrom vo svete

¹⁴ Mons. Livio Melina je prezidentom Pápežského Inštitútu Jána Pavla II. pre štúdium manželstva a rodiny v Ríme.

¹⁵ MELINA, L.: *Prorocký charakter Humanae vitae a pravda ohľadne manželskej lásky a zodpovedného odovzdávania života*. Príspevok prednesený na medzinárodnej konferencii *San Benedict Project* vo Varšave usporiadanej pod záštitou Európskeho inštitútu pre rodinný život a vzdelávanie (EIFLE – www.eifle.org) a Pápežského inštitútu Jána Pavla II. pre štúdium teológie manželstva a rodiny (www.istitutogp2.it) 5. – 6. septembra 2009.

¹⁶ Porov. WOJTYŁA, K.: *Láska a zodpovednosť*, s. 13.

¹⁷ Porov. WOJTYŁA, K.: *Láska a zodpovednosť*, s. 207.

osôb. A preto najzákladnejším vyjadrením sexuálnej morálky je vyjadrenie na základe „lásky a zodpovednosti“.¹⁸

Z uvedených skutočností môžeme uviesť hlavné východiská personalistického chápania katolíckej sexuálnej etiky:¹⁹

1. Človek je osoba Bohom stvorená ako jednota tela a duše (porov. *KKC* 362–365). Osoba sa odlišuje od živočíchov vnútorným životom sústredeným okolo pravdy a dobra.
2. Človek – osoba – má slobodnú vôľu, je *sui iuris* – svojprávná, pánom seba samého a *alteri incommunicabilis* – nezameniteľná, neodstúpiteľná.
3. Osoba nesmie byť pre inú osobu iba prostriedkom na dosiahnutie cieľa.
4. Protikladom utilitarizmu²⁰ – postoja *užívania* – je láska. Osoba je takým bytím, v ktorom vlastný a plnohodnotný vzťah k nej predstavuje láska.
5. Spoločenstvo osôb muža a ženy je stvorené na obraz spoločenstva božských osôb, čo značí, že na vzťah muža a ženy v manželstve sa dá pozeráť z perspektívy trinitárnej teológie. Spoločenstvo muža a ženy v manželstve je ikonou Trojice.²¹
6. Pohlavný styk v manželstve má byť formou úplného osobného sebadarovania, ktorým je realizácia a aspoň implicitne obnova sviatostnej manželskej zmluvy.²²
7. Pohlavný styk má dva ciele, ktoré mu dal Boh pri stvorení človeka a ktoré sú oba dobré: prokreácia a zjednotenie manželov. Rešpektovanie oboch týchto dobier je výrazom úcty k ľudskej osobe a súčasne výrazom úcty k Stvoriteľovi ľudskej osoby (porov. *GS* 50, *HV* 12, 13).

¹⁸ Porov. WOJTYŁA, K.: *Láska a zodpovednosť*, s. 11.

¹⁹ Porov. WOJTYŁA, K.: *Láska a zodpovednosť*, s. 19-38.

²⁰ Utilitarizmus zdôrazňuje užitočnosť z pohľadu príjemnosti, maximalizáciu príjemnosti za súčasnej minimalizácie nepríjemností. Jeho omyl spočíva v uznávaní príjemnosti za najväčšie dobro.

²¹ Porov. *Teologie těla. Katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce podle Božího plánu*. Praha : Paulínky 2005, s. 59.

²² Porov. KIPPLEY, J. F.: *Manželství je natrvalo*. Olomouc : Matice cyrilometodějská 2001, s. 65.

2.3 Sviatosťný charakter manželstva

Manželstvo je sviatosť, ktorú ustanovil Kristus, t. j. viditeľné znamenie vzťahu Krista a Cirkvi (porov. *HV 8*).

Manželstvo je formou zmluvy medzi osobami. Z tohto pohľadu je morálka oveľa viac ako len kódex správania sa. Preto *„...vyjadrenie v negatívne (vyhýbať sa, zdržiavať sa, nerobiť), nevyčerpáva etické pole, ktoré sa vzťahuje na manželský pár. Otvorený morálny horizont z prikázania sa bude vyjadrovať v termínoch osobnej, vzájomnej a solidárnej zodpovednosti: napríklad obidvom prináleží, aby neustále obnovovali svoj pôvodný sľub, aby si všímali psychológiu partnera, jeho životný rytmus, jeho vkus, duchovnú cestu, pestovali vzájomný rešpekt, praktizovali navzájom jeden voči druhému lásku a podriadenie, riešili konflikty alebo rozdielne názory, rozvíjali harmonické vzťahy; manželskému páru ako takému prináleží mať zodpovednú snahu v oblasti pôrodnosti...“²³*

Sviatosť sú viditeľným znakom neviditeľnej reality, ktorá sa sviatosťou uskutočňuje. Matériou sviatosť manželstva je sľub a formou sú slová sľubu. Sľub a jeho slová sú sviatosťným znakom vzhľadom na svoj obsah.

Manželstvo je osobitnou formou vyjadrenia zmluvy Boha s ľuďmi. Nová zmluva nachádza svoje vyjadrenie v Eucharistii. Eucharistia ako sviatosť lásky vyjadruje osobitný vzťah medzi mužom a ženou, spojenými v manželstve (porov. *SC 27*). Ján Pavol II. ju nazýva sviatosťou ženícha a nevesty (*FC 57*). A skutočne, veľa o manželstve pochopíme práve vďaka sviatosť Eucharistie. *„Vzájomný súhlas, ktorý si manžel a manželka navzájom vymieňajú v Kristovi a ktorý z nich vytvára spoločenstvo života a lásky, má tiež eucharistický rozmer. V pavlovskej teológii je manželská láska sviatosťným znakom lásky Krista k jeho Cirkvi, lásky, ktorá má svoj vrcholný bod na kríži, kde vyjadril svoje „zásnuby“ s ľudstvom a kde je zároveň pôvod a stredobod Eucharistie“*

²³ PÁPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISIA: *Biblia a morálka. Biblické korene kresťanskej činnosti*, s. 163.

(SC 27).

Sviatosť Eucharistie bola ustanovená pri Poslednej večeri a slová „...*toto je moje telo, toto je moja krv, ktorá sa za vás vydáva...*“ znamenali niečo, čo sa začína naplňovať, obetou sa dovŕši a stále sa bude sprítomňovať. Samotné slová by nestačili bez naplnenia obsahu. Podobne ako by nestačilo na ustanovenie Eucharistie len slovo bez uskutočnenej Kristovej obety, podobne na uzavretie a naplnenie plne sviatosťného manželstva nestačí len vyrieknutie sľubu.

Eucharistia je znamením vydania tela – keď kňaz hovorí „telo Kristovo“, nehovorí len „duša Kristova“ – táto skutočnosť sa podstatne dotýka aj tela – preto sviatosťné manželstvo nie je záležitosťou len v čisto duchovnej sfére, ale zasahuje prežívanie manželstva v tele.

Rovnako ako Eucharistia je sprítomnením (nie opakovaním) Kristovej obety, jeho vydania tela, rovnako aj manželský život so vzájomným osobným sebadarovaním v manželskom akte vždy má byť sprítomnením, naplnením a potvrdením manželského sľubu.

Manželský akt, ak má byť skutočným a pravým manželským aktom, musí si zachovať oba významy: zjednocujúci tým, že symbolizuje jednotu manželov na duchovnej úrovni (jedno telo); plodivý význam tým, že symbolizuje prijatie druhého ako potenciálneho rodiča, t. j. je uskutočnený spôsobom, akým sa odovzdáva život („otvorený životu“).²⁴

„V prípade umelého oddelenia týchto dvoch významov síce dochádza v manželskom styku ku skutočnému telesnému spojeniu, ale to nezodpovedá vnútornej pravde a dôstojnosti osobného spoločenstva: communio personarum. Takéto spoločenstvo totiž vyžaduje, aby „reč tela“ bola vzájomne vyjadrená v celej pravde svojho významu.“²⁵

Mons. Livio Melina takto hovorí o „reči tela“: „*Telesné gestá je preto treba chápať ako znaky určitej reči, ktorá má vyjadrovať a realizovať spoločenstvo lásky osôb, v ktorom sú prirodzenosť a osoba neoddeliteľne preniknuté.*“²⁶

²⁴ Odznelo na prednáške Mgr. K.D. Skočovského, PhD. venovanej Teológii tela v Inštitúte rodiny v Bratislave, 28. 4. 2007.

²⁵ *Teologie těla. Katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce podle Božího plánu*, s. 550.

²⁶ MELINA, L.: *Prorocký charakter Humanae vitae a pravda ohľadne manželskej lásky*

Zároveň je logicky zrejmá ďalšia skutočnosť: Nie je možné nazývať manželským aktom taký sexuálny akt medzi manželmi, ktorému chýba niektorý z dvoch spomínaných významov. Nie každý sexuálny akt je manželským aktom len preto, že je uskutočnený medzi manželmi. Na to, aby bol skutočným manželským aktom, manželskou liturgiou – a teda v určitom zmysle aktom naplňajúcim sviatosť manželstva, nestačí len to, aby bol „neantikoncepčný“ – hoci by to manželia mohli subjektívne pociťovať ako vzájomné zblíženie; a rovnako nestačí, aby sexuálny akt medzi manželmi bol realizovaný bez antikoncepcie, ak by mu chýbal rozmer vzájomného zjednotenia na úrovni osôb.

Význam je niečo, čo sa viaže na symbol – na symboliku tiel manželov. Zjednocujúci význam má vtedy, ak ich telá symbolizujú jednotu manželov na duchovnej úrovni, keď sa skutočne stávajú jedným telom. Ak ich telá ako symbol vyjadrujú jednotu Krista a Cirkvi a vyjadrujú ju prorockým spôsobom. To znamená, že manželia, ktorí práve v chráme si vyslúžili sviatosť manželstva, už sú skutoční manželia, uzavreli platné manželstvo, ale ich manželstvo ešte nie je „plne sviatosťné“, kým nie je naplnené rečou tela. Je platné a nedokonané – to je stav „už a ešte nie“. Je to rovnako, ako s Cirkvou, Nevestou Kristovou. Je Cirkev zjednotená s Kristom? Áno aj nie. Je vykúpená, ale ešte nie je oslávená.²⁷

Platne uzavreté manželstvo je platné. Dokonané je plne sviatosťné. Preto „len platné“ nie je „plne sviatosťné“, a preto je rozlučiteľné. Platné a dokonané a plne sviatosťné je nerozlučiteľné.

Uvažovanie nad rečou tela a skutočnosťou znaku v sviatosti manželstva vyjadril Ján Pavol II. v Teológii tela:

„Manželstvo sa ako sviatosť uzatvára slovom, ktoré je sviatosťným znakom vzhľadom na svoj obsah: „Beriem si Ťa za manželku – manžela ... , neopustím Ťa ... budem Ťa milovať a ctíť“. Samo osebe je však toto

*a zodpovedného odovzdávania života. Príspevok prednesený na medzinárodnej konferencii *San Benedict Project* vo Varšave usporiadanej pod záštitou Európskeho inštitútu pre rodinný život a vzdelávanie (EIFLE – www.eifle.org) a Pápežského inštitútu Jána Pavla II. pre štúdium teológie manželstva a rodiny (www.istitutogp2.it) 5. – 6. septembra 2009.*

²⁷ Porov. SKOČOVSKÝ, K.D.: *Antikoncepcie a PPR*. Rukopis, archív autora.

sviatostné slovo iba znakom uzavretia manželstva. Uzavretie manželstva sa natoľko odlišuje od jeho naplnenia, že bez tohto naplnenia nie je ešte manželstvo v celej skutočnosti konštituované. Potvrdenie, že manželstvo bolo právne uzavreté, ale zatiaľ nenaplnené (ratum – non consummatum) sa rovná tvrdeniu, že nebolo úplne konštituované ako manželstvo. Samotné slová sa totiž nevzťahujú iba na danú skutočnosť, ale môžu byť naplnené len cez „bytie jedným telom“. Preto od slov prechádzame k skutočnosti, ktorá zodpovedá týmto slovám.

Manželstvo ako sviatosť Cirkvi sa uzatvára slovami vysluhovateľov, ktoré znamenajú a označujú, čím sa obaja rozhodli odteraz byť pre seba navzájom. Do tejto štruktúry sviatostného znaku vstupujú slová mladomanželov spolu s tým, čo označujú. Preto je znak sviatosti manželstva konštituovaný slovami mladomanželov natoľko, nakoľko týmto slovám zodpovedá skutočnosť, ktorú oni sami predstavujú. Vyrieknuté slová by samy nevytvárali sviatostný znak manželstva, keby týmto slovám nezodpovedala ľudská subjektivita snúbencov a súčasne vedomie tela spojené s mužskosťou a ženskosťou ženicha a nevesty. Znak sviatosti manželstva sa utvára tým, že slová vyrieknuté mladomanželmi vyjadrujú to isté, čo na počiatku „reč tela“. Muž a žena sa stanú pre seba vzájomným darom. Tento znak preberajú do svojho života a zostáva im až do smrti.²⁸

Keď dvaja uzavierajú manželstvo, rečou slov vyjadrujú dve základné skutočnosti: chcú tvoriť zvláštnu formu jednoty, obraz Krista a Cirkvi. A tiež sa jeden druhému odovzdávajú a prijímajú ako manžela – manželku, ako potenciálneho rodiča. V manželskom sľube je vždy obsiahnutá jednota a plodnosť. A tú istú skutočnosť a realitu – jednotu a plodnosť – vyjadrujú tí dvaja pri pohlavnom styku, keď sa stávajú jedným telom. V manželskom sľube túto realitu vyjadrujú rečou slov, pri intímnom spojení rečou tela – a vtedy ide o skutočný manželský akt.

Bolo už povedané, že plodivý význam má len vtedy, keď symbolizuje prijatie druhého ako potenciálneho rodiča, to znamená, že

²⁸ Porov. JÁN PAVOL II.: *Ako muža a ženu ich stvoril*, s. 287 – 289.

je uskutočnený spôsobom, akým sa odovzdáva život. Tu Katolícka cirkev hovorí o tom, že každý pohlavný styk musí zostať otvorený životu. A nezáleží, či sú tí dvaja z nejakého dôvodu mimo ich vôle neplodní – v starobe, v tehotenstve, v neplodnom období ženy... nerobia nič, čo by robilo ich styk neplodným, teda nepoužívajú nijakú formu antikoncepcie.

Katolícku sexuálnu etiku je možné pochopiť zo sviatostného charakteru manželstva.²⁹ Nemusíme vymenovávať tisíc a jeden spôsobov sexuálnej nečistoty. Stačí jedna otázka – je tento sexuálny prejav manželským aktom? Vyjadruje symbolicky jednotu manželov na duchovnej úrovni, je symbolom jednoty Krista a Cirkvi a zároveň prijatím druhého ako potenciálneho rodiča? Stačí si potom položiť otázku – je pohlavný styk s antikoncepciou znamením jednoty, účinným znamením? Ján Pavol II. hovorí, že základným prvkom manželstva ako sviatosti je reč tela vyjadrená v pravde. Prostredníctvom nej manželia predstavujú sviatostné znamenie manželstva. Keď do reči tela vstúpi antikoncepcia, pár sa (vedome či nevedome) stáva znamením opaku veľkého tajomstva – akýmsi druhom „anti-sviatosti“. Reč antikoncepcného pohlavného styku hovorí: „Boh nie je životodarná láska“. Takto sa manželia stávajú falošnými prorokmi. Ich telá nehlásajú kresťanskú teológiu, popierajú naše stvorenie na obraz Trojice.

Vychádzajúc z vyššie načrtnutých súvislostí medzi sviatostným manželstvom a manželským intímnym spojením môžeme skonštatovať, že intímne manželské spojenie, manželský sviatostný akt, má byť „zrkadlom“ vernej, výlučnej, bezvýhradnej a plodnej Kristovej lásky, ktorú žijú a dosvedčujú manželia rečou svojich tiel, a preto manželský sex nie je len súkromná záležitosť. To, čo se deje v spálni, sa vlastne netýka len manželov. Všetci sme v istom zmysle jedno telo, telo Kristovo. Naše telá sú stavebnými kameňmi Cirkvi a naša vôľa nimi vládne tak, že môže stavať chrám na Božiu oslavu alebo na znesvätenie.

²⁹ Odznelo na prednáške Mgr. K. D. Skočovského, PhD. venovanej Teológii tela v Inštitúte rodiny v Bratislave, 28. 4. 2007.

Vďaka tomuto tajomnému spojeniu medzi všetkými členmi tela Cirkvi majú z každej milosti, ktorú Boh dáva jednému, prospech všetci, a každý osobný hriech zraňuje celé telo.

Preto nie je manželský akt len intímnu, skrytou udalosťou. Je udalosťou celej Cirkvi. Veď je „miniatúrou“ celého tajomstva Cirkvi a jej jednoty so Ženichom. Ako je manželský akt ako sviatosťný akt zdrojom milosti a posvätenia pre manželov, je zdrojom milosti aj pre celú Cirkev.³⁰ Sexualita manželov žitá v pravde Cirkev posväcuje. A každý hriech v tejto oblasti Cirkev oslabuje. Nedá sa skryť za dvere spálne.

V porovnaní s protestantskými cirkvami nachádzame dôležitú odlišnosť: rovnako ako mnohé neveria v reálnu prítomnosť Krista v Eucharistii, tak aj manželstvo nepovažujú za sviatosť, ale iba za ustanovizeň. Podľa učenia Katolíckej cirkvi je manželstvo od počiatku „prirodzenou sviatosťou“, ktorá je neskôr v Evanjeliách vyzdvihnutá ustanovením, alebo skôr zjavením sviatosti milosti s ňou spojenej.³¹

Aj keď príslušníci protestantských cirkví nepovažujú manželstvo za sviatosť, podľa slov sv. Pavla z listu Efezanom vidia v manželstve obraz vzťahu Krista a Cirkvi.

³⁰ Odznelo na prednáške Mgr. K. D. Skočovského, PhD. venovanej Teológii tela v Inštitúte rodiny v Bratislave, 28. 4. 2007.

³¹ Porov. WOJTYŁA, K.: *Láska a zodpovednosť*, s. 174.

3. VÝCHODISKÁ POSTOJOV K MANŽELSKEJ SEXUÁLNEJ ETIKE U ČLENOV PROTESTANTSKEJ DENOMINÁCIÍ

Na začiatku je potrebné povedať, že množstvo členov protestantských denominácií zdieľa pohľad Katolíckej cirkvi. Nie je však zanedbateľné ani množstvo katolíkov, ktorí učenie Cirkvi odmietajú a svoj postoj zdôvodňujú rovnakými dôvodmi, ktoré používajú príslušníci oddelených kresťanských spoločností. Tieto dôvody sa dajú zjednodušene začleniť do dvoch ťažiskových principiálnych tvrdení protestantizmu: *sola fide* a *sola scriptura*.

3.1 *Sola fide*

Princíp *sola fide* – iba viera – odsúva na okraj pozornosti skutky, prípadne ich nepovažuje za ovplyvňujúce spasu. V tomto kontexte niet záväzných noriem, všetko je na konkrétnom úsudku jednotlivca. Tento postoj bol vyjadrený napr. v takomto príspevku k diskusii o prirodzenom plánovaní rodiny:

„Vzťah s Bohom predsa nie je o tom, že budem niečo dodržiavať, aby som sa mu zapáčil. Vlastne nemusím nič robiť, pretože On ma stále miluje rovnako. K Bohu sa nedostanem cez zachovávanie nariadení a cez skutky, ale milosťou cez Kristov kríž. Ved' Ježiš tú latku zdvihol tak vysoko, že nikto nemá šancu sa sám vykúpiť cez svoje skutky. Viera bez skutkov je mŕtva, ale spása nie je o skutkoch, ale o viere v Kristovu obeť na kríži.“³²

Encyklika *Veritatis splendor* na začiatku hovorí o stretnutí Ježiša s mladíkom. Mladík sa pýta, čo má robiť. Ježiš mu na otázku odpovedá:

„Ak chceš vojsť do života, zachovávaj prikázania!“ (Mt 19,17).

³² Porov. anonymná diskusia k článku: „Rozdíl mezi antikoncepcí a přirozeným plánováním rodičovství – další argumenty“ [online]. Dostupné na internete: <<http://tob.signalny.cz/0811/rozdil-mezi-antikoncepci-a-2>> (18. 11. 2009)

Týmto spôsobom sa dáva najavo úzka súvislosť medzi večným životom a poslušnosťou Božím prikázaniam: Božie prikázania totiž vyznačujú človeku cestu života, ku ktorému vedú (VS 12).

Encyklika ďalej hovorí o tom, že prikázania chránia dobro človeka:

„Prikázania, ktoré Ježiš pripomína mladíkovi, chránia dobro ľudskej osoby, Božieho obrazu, chránením jeho dobier. "Nezabiješ, nescudzoložíš, nepokradneš, nebudeš krivo svedčiť", to sú mravné normy vyjadrené ako zákazy. Negatívne predpisy osobitne naliehavo vyjadrujú absolútnu požiadavku chrániť ľudský život, spoločenstvo osôb v manželstve, súkromné vlastníctvo, lásku k pravde a dobrú povesť“ (porov. VS 13).

Aj Katolícka cirkev verí, že vďaka Božej milosti, a nie vďaka svojim skutkom, sme Božími deťmi, ale tento fakt nechápe výlučne legalisticky – v zmysle právneho omilostenia, že Ježiš si berie naše hriechy a dáva nám za ne ospravedlivenie. Božia milosť je omnoho viac než iba prejav právnický chápanej Božej vôle, je to skutočný dar života Boha v Božom synovstve. Boh je totiž omnoho viac náš Otec než iba sudca. A Nová zmluva bola vytvorená Bohom skôr v rodinnom kruhu než v súdnej sieni. Ospravedlivenie potom znamená stať sa Božím dieťaťom a byť povolaný k životu verného dieťaťa Boha skrze vieru, ktorá sa prejavuje skutkami lásky. Viera je súčasne darom Božím i našou poslušnou odpoveďou Bohu (*Ef 2, 8-10*).³³

V tomto pohľade sa potom láska konkretizuje plnením prikázaní, skutkami lásky. Encyklika ďalej čerpá z rozhovoru Krista s mladíkom a ukazuje, že z prikázaní vyjadrených v negatíve Ježiš prechádza k výzve milovať:

„Ježiš privádza k plnosti prikázania Boha, najmä prikázania lásky k bližnému, lebo dodáva jeho požiadavkám hlbší a vznešenejší rozmer: láska k bližnému sa rodí v srdci, ktoré miluje a ktoré práve preto, že

³³ Porov. HAHN, S. a K.: *Naše cesta do katolíckej Cirkve*. Ronov nad Doubravou : Miles Jesu 2000, s. 38-39 a s. 47-48.

miluje, dokáže plniť najvznešenejšie požiadavky. Ježiš ukazuje, že prikázania sa nemajú považovať za neprekročiteľnú minimálnu hranicu, ale skôr za chodník otvárajúci cestu k mravnej a duchovnej dokonalosti, ktorej dušou je láska (porov. Kol 3,14)“ a „...zákaz cudzoložstva sa stáva výzvou k čistému pohľadu, ktorý má úctu k svadobnému významu tela.“(porov. VS 15).

V manželstve je táto výzva milovať osobitne adresovaná manželom navzájom. Preto je potrebné pravdivo odlíšiť, ktoré skutky sú prejavom lásky a ktoré jej odporujú.

3.2 Biblia – jediná autorita

Princíp *sola scriptura* – iba Písmo – odmieta všetko, čo nie je explicitne formulované v Písme, a aplikácia etických princípov, ktoré z Písma vyplývajú, je ľubovoľná podľa subjektívneho výkladu. To vysvetľuje rôznorodosť protestantských názorov v etických otázkach.

Profesor ThDr. Igor Kišš, prednášajúci na evanjelickej bohosloveckej fakulte UK v Bratislave, konštatuje, že existujú rozdiely medzi jednotlivými kresťanskými cirkvami nielen v niektorých dogmatických otázkach, ale aj v otázkach riešenia etických problémov, konkrétne v otázkach sexuálnej etiky: v probléme používania antikoncepcií, uznávania určitých indikácií a výnimiek v otázke umelého potratu, či kladného vzťahu k otázke umelého oplodnenia v rámci manželstva. Rôznorodosť evanjelických teologických názorov zdôvodňuje tým, že evanjelické cirkvi nemajú učiteľský úrad, „*ktorý v etických otázkach (tak ako v dogmatických) vydáva pre celú cirkev záväzné výklady cirkevnej náuky a etických otázok, ktoré potom celú cirkev, všetkých kňazov i veriacich viažu na jednotný výklad problémov viery a života. Pre evanjelické cirkvi je vyznavačsky záväzné len to, čo je priamo obsiahnuté v učení Svätého písma.*“³⁴

³⁴ KIŠŠ, I.: *Antikoncepcia, interrupcia a umelé oplodnenie v zrkadle evanjelickej etiky*. In: BIANCHI,

Tento prvý princíp *sola Scriptura* je východiskovým postojom aj u ostatných protestantských denominácií. Napr. kazateľ a predseda Bratskej jednoty baptistov hovorí: „*Spasiteľ Pán Ježiš Kristus a jeho slovo Sväté písmo je pre nás najvyššou normou. Toto je jediná vec, ktorá je záväzná pre všetky naše zbory – riadiť sa normou Svätého písma. Preto nemáme záväzné učenie o manželstve, ani nejaké nariadenia o manželstve, sexuálnych vzťahoch, antikoncepcii... Máme v rámci vnútrocirkevných dokumentov vyjadrené naše postoje k týmto záležitostiam, ktoré, ako tomu pevne veríme, vychádzajú z Písma.*“³⁵

Za adventistickú cirkev je vyjadrenie podobné: „*V otázkach manželstva a rodinného života sa snažíme vychádzať zo stanoviska Biblie, pretože ju vnímame ako záväznú normu správania každého človeka... Z hľadiska Cirkvi adventistov neexistuje žiadna oficiálna záväzná norma, ktorá by predpisovala jednotnú prax v oblasti sexuálnej etiky a používania antikoncepcie medzi manželmi.*“

Protestanti si uvedomujú, že nová doba prináša so sebou nové otázky, ktoré nie sú v Biblii zodpovedané. A hoci sa v odpovediach na ne chcú riadiť Písmom, postoje rôznych cirkví sa rozchádzajú.

Predstavitel' Cirkvi adventistov hovorí: „*Existujú otázky, ku ktorým sa Biblia jednoznačne vyjadruje – ako manželská vernosť, morálka správania medzi mužom a ženou, požehnanie sexuality ako Božieho daru, varovanie pred zneužívaním sexuality a nemravnosťou, atď. K mnohým otázkam však Biblia nevyjadruje jednoznačné stanovisko, pretože sú to problémy, ktoré vtedajšia doba nepoznala, alebo neriešila, prípadne sa k nim verejne nevyjadrovala – sem patrí napr. otázka interrupcií, antikoncepčných metód a pod. Tu sme ako kresťania odkázaní na aplikáciu biblických etických princípov v kontexte našej doby.*“³⁶

G. (Ed.): *Upgrade pre sexuálnu výchovu*. Zborník z konferencie "Alternatívy zodpovednej sexuálnej výchovy" v Modre 28. – 30. 11. 2001.

³⁵ Emailová korešpondencia s ThDr. Darkom Kraljikom z 20. 5. 2009, email: bjbhubranovo@gmail.com

³⁶ Emailová korešpondencia s p. Bielikom, zo 4. 5. 2009, email: sbielik@casd.sk

3.3 Vzťah k autorite

Z predošlej časti vyplýva, že protestantské denominácie deklarujú ako jedinú autoritu Písmo. V skutočnosti však prijímajú autoritu svojich zakladateľov, ich výklad Písma a jeho aplikáciu v konkrétnom živote, prípadne sú vedení k tomu, aby prijali ponúkaný výklad: *„Jednotliví veriaci sú vedení k tomu, aby ich osobná sloboda čítať Písmo a vyrozumievať pre seba, čo Boh k nim hovorí skrze Slovo v Duchu Svätom, bola korigovaná pochopením jednoty širšieho kresťanského spoločenstva.“*³⁷

Profesor Kišš pripúšťa v prípade rozdielnych názorov demokraciu:

„Sú však otázky, s ktorými prichádza každá nová doba a ktoré v Biblii zodpovedané nie sú. Tu je daná určitá voľnosť pre evanjelikov v hľadaní pravdy. Je úlohou evanjelických teológov, aby cirkev orientovali, ako asi treba určitú otázku v cirkvi riešiť.“

*„Evanjelickí teológovia nie vždy dôjdu k tomu istému stanovisku. Preto je možné, že v určitých otázkach možno v evanjelickej cirkvi nájsť aj názorovú rozdielnosť. Predsa však je dôležité stanovisko väčšiny teológov v určitej otázke, ktoré zásadne neprotirečí Biblii ani vierovyznanským knihám evanjelickej cirkvi. Pokiaľ iný názor výslovne neodporuje Písmu svätému alebo základným vieroučným princípom evanjelickej reformácie, je aj menšinový názor v evanjelickej cirkvi tolerovaný ako možná alternatíva.“*³⁸

3.4 Svedomie a voľná interpretácia Písma

Autoritatívnosť etickej normy sa odvodzuje od autority, ktorá túto normu ustanovuje, resp. zaručuje jej opodstatnenosť a správnosť. Mravné

³⁷ Porov. *Vieroučné zásady baptistov* [online]. Dostupné na internete: <<http://www.baptist.sk/onas/identita-baptistov>> (30. 11. 2009)

³⁸ KIŠŠ, I.: *Antikonцепcia, interrupcia a umelé oplodnenie v zrkadle evanjelickej etiky*. In: BIANCHI, G. (Ed.): *Upgrade pre sexuálnu výchovu*. Zborník z konferencie "Alternatívy zodpovednej sexuálnej výchovy" v Modre 28. – 30. 11. 2001.

normy majú svoj pôvod v prirodzenom zákone, ktorého autorom je Boh. Aj autoritu Písma protestanti odvodzujú od autority Boha, ktorý nám Písmo dal. Biblia ako kniha je neosobnou vecou. Keď je prijímaná ako „Božie slovo“, jej autorita je daná Bohom, ktorý toto Slovo dal napísať.

Za porušenie mravnej normy je človek bezprostredne zodpovedný pred vlastným svedomím. V prípade porušenia mravnej normy je to práve svedomie, ktoré ho upozorňuje výčitkami.

No je potrebné povedať, že svedomie nie je absolútnym meradlom mravnosti konania. V diskusiách okolo sexuality a oblasti zodpovedného rodičovstva sa mnohí odvolávajú na svoje svedomie, akoby pravda mohla byť relatívna – v zmysle „každý má svoju pravdu“, „rešpektujeme sa navzájom, každý má svoj názor“ a pod.

Poniektorí sa odvolávajú na nejednotu teológov v Cirkvi so slovami: Kto má teda pravdu? S tým je úzko spojená skutočnosť rozdielneho učenia o manželskej morálke u nekatolíckych kresťanských spoločenstiev. Je známe, že Katolícka cirkev jediná stále hlása nezmenené „nepopulárne“ pravdy v tejto oblasti. Ale v otázke svedomia sa v praxi stretáme s rovnakými názormi tak u nekatolíkov ako u katolíkov. Tu je napr. niekoľko tvrdení katolíkov:

„Je to radosť vidieť kresťanov, ktorí sa riadia vlastným rozumom a citom, miesto slepého nasledovania príkazov iných.“

„Každý by možno mohol nájsť odpoveď v sebe samom, napríklad pri modlitbe. Boh nám dal úžasný dar – cítiť, čo je správne a čo nesprávne – svedomie. ...keď sa niekto naozaj zahľadí do svojho vnútra, nájde správnu odpoveď vďaka Bohu.“

„Áno, používam určité formy antikoncepcie a nespovedám sa z toho, ak sa niekto priamo nepýta. Nie som ochotná žiť pokrytecky, na tom mi teda dosť záleží. Mám to vysporiadané so svojim svedomím. Mala by som výčitky svedomia, keby som antikoncepciu nepoužívala.“³⁹

A podobne ako nižšie hovorí väčšina protestantov:

³⁹ Porov. anonymná diskusia: „Antikoncepcia – prečo Cirkev vraví nie.“[online]. Dostupné na internete: < <http://areopag.christ-net.sk/viewtopic.php?start=300&t=1066> (18. 11. 2007).

„Maximálne môžeme žiť podľa svojho najlepšieho vedomia a svedomia, učiť sa zo svojich chýb, brať vážne svoj život a život druhých, čo sa potom prejaví okrem iného v tom, že nikomu nevnucujeme svoje morálne zásady a nehodnotíme ho podľa nich.“⁴⁰

alebo: *„Nechcem, aby to vyznelo útočne proti PPR – len nesúhlasím s vnucovaním PPR tým, pre ktorých je bremenom. Iné cirkvi, napr. česká cirkev evangelická, to tak nehrotia. V tomto smere má mať každý slobodnú vôľu.“⁴¹*

Je smutnou skutočnosťou, že aj niektorí katolícki autori sa viac či menej otvorene hlásia k rovnakému postoju. Napr. obľúbený kazateľ a stály diakon Max Kašparů je známy a vyhľadávaný, iste aj kvôli svojej civilnej profesii psychiatra. Vo svojej knihe *„Do výšky volím pád“* odpovedá na otázky o manželskej morálke. Keď hovorí o tom, ako vníma prax manželov, rozdeľuje ich len na dve skupiny – na jednu, ktorí o metódach prirodzeného plánovania rodičovstva nič nevedia, a na druhú skupinu – tých, ktorí na týchto metódach postavili celú svoju kresťanskú dokonalosť. Mierne ironicky potom hovorí: *„...život pretvárinky, pýchy, tvrdosti a sebeckva voči blížnemu sa veľkoryso prehliada, avšak teplomer na meranie bazálnych teplôt je predmetom hodným permanentnej adorácie. Mám niekedy dojem, že viac ako bazálne teploty si ním títo ľudia merajú svoj vzťah k Hospodinovi. A pritom je sexualita v Desatore až na šiestom mieste.“⁴²*

Hoci v úvode hovorí, že nemôže mať iný názor ako Katolícka cirkev, predsa predkladá čitateľom postoj odlišný. Vo svojej odpovedi uvádza:

„...pápežské učenie v encyklike Humanae Vitae kladie v spásnej

⁴⁰ Porov. anonymná diskusia k článku: *„Rozdíl mezi antikoncepcí a přirozeným plánováním rodičovství – další argumenty.“* [online]. Dostupné na internete: <<http://tob.signaly.cz/0811/rozdil-mezi-antikoncepci-a-2>> (18. 11. 2009)

⁴¹ Porov. anonymná diskusia k článku: *„Rozdíl mezi antikoncepcí a přirozeným plánováním rodičovství – další argumenty.“* [online]. Dostupné na internete: <<http://tob.signaly.cz/0811/rozdil-mezi-antikoncepci-a-2>> (18. 11. 2009)

⁴² Porov. KAŠPARŮ, M.: *Do výšky volím pád*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství 2008, s. 126.

výzve i v pedagogickom zámere pred manželskú dvojicu vysoký morálny ideál – viditeľný, zreteľný a zrejmy. ... Manželia vedia, čo je v tomto smere najdokonalejšie, a je na nich, na spojení ich viery, lásky, dobrej vôle a svedomia, ako vysoko k tomuto ideálu vystúpia.“⁴³

„...odporúčam im, aby v modlitbe úprimne a pokorne, bez sebeckva a pýchy, zvážili svoju situáciu, poradili sa vážne so svojim svedomím a rozhodli sa. Svedomie musí byť posledným garantom ich konania.“⁴⁴

Na inom mieste:

...v oblasti manželského života a otázky umele regulovanej reprodukcie zastávam stanovisko: „Nielen, ale aj...“ Stotožňujem sa s názormi tých biskupských konferencií, ktoré odporúčali nielen rešpektovať pápežské učenie, ale taktiež riadiť sa vlastným svedomím.“

Práve posynodálna exhortácia *Familiaris consortio* vyjadrila vo svojom závere, že táto mravná norma nemôže byť považovaná len za ideál:

„...[manželia] nemôžu sa dívať na zákon len ako na číry ideál, ktoré sa má dosiahnuť v budúcnosti, ale majú ho považovať za príkaz Krista Pána, aby usilovne prekonávali ťažkosti. "Preto takzvaný 'zákon postupnosti' – čiže postupné napredovanie – nie je to isté ako 'postupnosť zákona'; akoby v Božom zákone jestvovali rozličné stupne a formy prikázania platného pre rôznych ľudí a rozličné stavy. Všetci manželia sú v manželstve podľa Božieho zákona povolání na svätosť. Toto vznešené povolanie sa uskutočňuje natoľko, nakoľko je ľudská osoba schopná s duševnou vyrovnanosťou a s dôverou v Božiu milosť a vo vlastnú vôľu odpovedať na Božie prikázania. Práve preto si Cirkev vo svojej vychovávateľskej starostlivosti praje, aby manželia predovšetkým jasne poznali učenie encykliky *Humanae vitae* ako záväzné pre svoj pohlavný život a aby sa úprimne usilovali vytvárať podmienky nevyhnutné pre zachovávanie tejto normy“ (FC 34).

⁴³ Porov. KAŠPARŮ, M.: *Do výšky volím pád*, s. 127.

⁴⁴ Porov. KAŠPARŮ, M.: *Do výšky volím pád*, s. 129.

Stojíme pred dôležitými a podstatnými otázkami: Vytvárame morálne zásady my? Sami určujeme, čo je dobré a čo je zlé? Je dobro a zlo pre každého iné? Aký je vzťah medzi svedomím a pravdou? Ak niekto hovorí podľa svojho svedomia, že antikoncepcia je zlo a druhý nie, majú pravdu obaja? Alebo je svedomie jedného z nich mylné? Existuje nejaká objektívna pravda? Alebo je morálka len záležitosť osobných skúseností, preferencií, názorov?

Katechizmus Katolíckej cirkvi definuje morálne svedomie ako úsudok rozumu, ktorým človek poznáva morálnu akosť konkrétneho činu. (KKC 1796). Ale pripomína aj povinnosť formovať svedomie:

„Dobre formované svedomie je správne a pravdivé. Vynáša svoje úsudky v súlade s rozumom a v zhode s pravým dobrom. ... Výchova svedomia je nevyhnutná, lebo ľudia sú vystavení negatívnym vplyvom a hriech ich pokúša, aby dali prednosť vlastnému úsudku a odmietli učenie predkladané autoritou Cirkvi“ (KKC 1783).

Ďalej hovorí *Katechizmus* o mylnom svedomí:

„Keď je svedomie postavené pred morálnu voľbu, môže vyniesť alebo správny úsudok, ktorý sa zhoduje s rozumom a s Božím zákonom, alebo naopak, mylný úsudok, ktorý sa od nich vzdáľuje (KKC 1786). Človek je vždy povinný poslúchať istý úsudok svojho svedomia. Stáva sa však, že morálne svedomie je v nevedomosti. ... Túto nevedomosť často možno pričítať osobnej zodpovednosti. Stáva sa to vtedy, „keď sa človek málo stará o hľadanie pravdy a dobra a keď hriechne návyky postupne takmer úplne zaslepia svedomie (GS 16)“ (KKC 1790, 1791).

Z tohto je zrejmé, že človek nemôže obhajovať svedomie ako absolútnu autoritu. Znamenalo by to, že verí vo vlastnú neomylnosť. Svedomie neurčuje, čo je dobré a čo je zlé, ním to poznávame. Norma je mimo nášho svedomia, je objektívna, nemôže byť subjektívna. Poznávaním pravdy si formujeme svedomie.

Aj keď nie je dovolené konať proti svedomiu, nezbavuje nás to zodpovednosti svedomie si formovať. *Katechizmus*, odvolávajúc sa na

II. vatikánsky koncil (*DH 14*) nám odporúča osvojovať si Božie slovo, ktoré je svetlom na našej ceste, prosiť si dary Ducha Svätého a nechať sa viesť učením predkladaným autoritou Cirkvi (porov. *KKC 1785*).

Kippley používa na ilustráciu mylného svedomia výrok Adolfa Eichmanna, ktorý riadil Hitlerovu kampaň masového vyvražďovania Židov. Na svoju obhajobu povedal: „Konal som podľa svojho svedomia.“ Môžeme tvrdiť, že Eichmann klamal? Možno naozaj uveril Hitlerovej ideii o čistej rase. Ak to tak bolo, mal mylné svedomie. A predsa by sme povedali: „To nie je ospravedlnenie“.⁴⁵

Nemôžeme za objektívnu pravdu vyhlasovať svoje pocity. Správne svedomie je to, ktoré je v zhode s pravdou. Kippley hovorí, že primárna otázka o každom učení znie: „Je pravdivé?“ Ak je pravdivé, že používanie neprirodzených prostriedkov je pre manželov objektívne nemorálne, potom sú všetci mravne zaviazaní vyhnúť sa takémuto konaniu. Každý človek je predsa pred Bohom povolaný žiť podľa pravdy. Pokiaľ toto učenie pravdivé nie je, Katolícka cirkev sa prevíňuje ohlasovaním falošnej náuky.

Kippley ďalej uvažuje o troch spôsoboch poznávania pravdy – rozumom, intuíciou a vierou. Prirodzený zákon je možné spoznať ľudským rozumom aj bez pomoci Božieho zjavenia. Predsa však rozum hovorí jednému to, druhému ono, jeden intuitívne cíti to, druhý ono... Ak Boh chce, aby ľudia mali isté poznanie o regulácii pôrodnosti, musel im dať nejaký iný spôsob, ako toto poznanie získať. Ak cez rozumové filozofické úvahy ľudstvo nedospelo k jednotnému postoju, je zrejmé, že otázka o morálnosti používania neprirodzených metód nie je jasná ľuďom na prvý pohľad. Čo sa týka intuície, Kippley pripomína:

„...musíte sa mať na pozore pred svojimi vlastnými názormi a pred vlastným zdôvodňovaním najmä v oblasti sexuality, kde sa tak výrazne presadzujú vlastné záujmy. Pravdu musíme hľadať mimo seba, musíme do

⁴⁵ KIPPLEY, J. F.: *Sex and the Marriage Covenant. A Basis for Morality*. Pracovný preklad v rukopise, archív Ligy pár páru, v slovenskom jazyku nepublikovaný.

úvahy brat' Božie zjavenie. ⁴⁶

Boh nás nenechal v neistote. Ako hovorí Scott Hahn: „*Neverím, že by nás Boh nechal s jednou knihou (Písmom) a svojím Duchom, zvlášť keď mohol predvídať anarchiu, ktorá by vznikla, keby tak neurobil. Zanechal nám svoju Cirkev, aby sa správne interpretovalo a zachovávalo Písmo.*“ ⁴⁷

3.4.1 Nezmeniteľné učenie – postoj Katolíckej cirkvi

Učenie Cirkvi v tejto oblasti je definitívne a nezmeniteľné. ⁴⁸ Nie je výsledkom demokratického hlasovania ani dohody. Nadväzujúc na predošlú časť môžeme potvrdiť, že tu ide o základný postoj k Učiteľskému úradu Cirkvi. Ak uznávame, že učí pravdu, prijímame toto učenie ako záväzné. Ak to neuznávame, potom sa pridávame svojim postojom k tým, ktorí si myslia, že toto tradičné učenie je možné „prehodnotiť“, tak ako to urobili niektoré iné kresťanské cirkvi, počnúc Anglikánskou cirkvou. Tá v r. 1930 prijala ako prvá používanie neprirodzených metód regulácie pôrodnosti za morálne prípustné. V nasledujúcich rokoch ju nasledovali takmer všetky protestantské cirkvi, no medzi jednotlivými cirkvami a denomináciami sa názory rôznia – niektoré odmietajú aj prirodzené plánovanie, iné prijímajú akékoľvek formy neabortívneho antikoncepčného správania sa.

Katolíci však v praxi zrejme nie sú na tom lepšie. Niekoľko reakcií: ⁴⁹

„Ako sa má v tomto období chovať veriaci, keď má žiť podľa starého, ale vidí, že to smeruje k niečomu novému, čo bude časom bežné?“

⁴⁶ Porov. KIPPLEY, J. F.: *Sex and the Marriage Covenant. A Basis for Morality*. Pracovný preklad v rukopise, archív LPP, v slovenskom jazyku nepublikovaný.

⁴⁷ Porov. HAHN, S. a K.: *Naše cesta do katolíckej Cirkve*, s.77.

⁴⁸ PÁPEŽSKÁ RADA PRE RODINU: *Spríevodca pre spovedníkov o niektorých morálnych témach, ktoré sa týkajú manželského života*. Trnava: SSV 1997, II. oddiel, čl. 4.

⁴⁹ Reakcie pochádzajú z anonymnej internetovej diskusie: „Antikoncepcia – prečo Cirkev vraví nie.“ In: <http://areopag.christ-net.sk/viewtopic.php?start=300&t=1066> (18. 11. 2007).

Nemá právo predbehnúť čas a nárokovať si skôr to, k čomu aj tak raz časom dôjde? Či má radšej masochisticky zatvárať dvere pred novotami? Došlo by vôbec k zaujatiu nového stanoviska Cirkvi, ak by tu nebol tlak zdola? Prečo celý ten proces tak dlho trvá? “

„...raz to Cirkev povolí. To bude svet raz znova ukazovať na Cirkev ako na nedôveryhodnú,... a ešte premýšľam, koľko ľudí bude takých „morálnych“ ako dnes, keď už budú pravidlá uvoľnené...“

„Tú hranicu naozaj určila Cirkev, skús sa nad tým zamyslieť bez záťaže cirkevných nariadení. Ver tomu, že najbližší pápež najskôr povolí prezervatív pre manželské páry, kde je jeden partner HIV pozitívny. Ďalší povolí jeho používanie ako Cirkvou schválenú metódu.“

„Tvrdenie, že Cirkev zastupuje Boha na zemi, poznám a dlho som bol s ním aj stotožnený. Ale Cirkev sú iba omylní ľudia.“

Prečo si toľkí stále myslia, že tradičné učenie Cirkvi o manželskej morálke je možné prehodnotiť a následne zmeniť? Zrejme považujú učenie Cirkvi v tejto oblasti za vec „dohody“. Niektorí tipujú, že sa Cirkev bojí sexuálneho uvoľnenia, iní si zas myslia, že keby tí, čo žijú v celibáte, žili v manželstve, rýchle by zmenili „pravidlá“. Po smrti Jána Pavla II. sa ozývali hlasy, aby nový pápež „povolil antikoncepciu“, aby sa prispôbil modernej dobe a tak aby Cirkev prestala byť taká konzervatívna a spiatočnicka. Oceňovali jeho zásluhy a prínos svet, ale v oblasti sexuálnej morálky ho považovali za príliš konzervatívneho a očakávali „liberálnejšieho“ pápeža, ktorý by „povolil“ hranice.⁵⁰

Tieto hlasy nie sú žiadnou novotou, boli tu vždy. Osobitne sa dali

⁵⁰ Takéto správy sa objavili v niektorých slovenských médiách, napr.: „*Veriaci dúfajú, že nový pápež bude liberálnejší*“ – TASR 21. 4. 2007, Hospodárske noviny,(porov. http://hnonline.sk/1-10042830-22435495-k00000_detail-aa, 20. 1. 2007); v diskusii k článkom, týkajúcim sa zvolenia Benedikta XVI.: „*Nový pápež je konzervatívec, teda je jasné, že sa opäť nič nebude robiť s problémom homosexuálnych kňazov, celibátom, otázkami okolo antikoncepcie...*“ (porov. http://www.exil.sk/?id=600&tree_id=99600 20. 1. 2007). „*Mnoho vecí zostáva nedoriešených a nedokázal sa k nim čelom postaviť ani Ján Pavol II. Antikoncepcia, interrupcie, homosexuáli... Tieto horúce zemiaky budú čakať na nového pápeža a cirkev sa im už nemôže uhýnať.*“ (<http://cintavy.blog.sme.sk/c/6472/Chcel-by-som-poslat-esemesku-Janovi-Pavlovi-II.html> , 20. 1. 2007). V internetovej forme denníka SME prebiehala v apríli 2005 hlasovacia anketa, v ktorej sa robil prieskum názorov čitateľov na „povolenie antikoncepcie“ novým pápežom.

vnímať na Druhom vatikánskom koncile – konal sa v čase rozšírenia antikoncepčnej tabletky. V úvode českého vydania Teológie tela čítame:

*„Mnohí sa domnievali, že antikoncepcia by mohla uľahčiť manželom ich náročnú úlohu, keď majú zladať požiadavky manželskej lásky, sexuálnej intimity a zodpovednosti za plodenie detí. Argumenty proti antikoncepcii sa zdali byť málo presvedčivé. Preto Ján XXIII. menoval osobitnú komisiu, ktorá sa mala týmito otázkami zaoberať. Pavol VI. túto komisiu rozšíril o nových členov – boli v nej i dva manželské páry. Konečné rozhodnutie si však so súhlasom koncilu vyhradil pre seba. 25. 7. 1968 vydal encykliku *Humanae vitae*, v ktorej potvrdil stále učenie Cirkvi. V nej jednoznačne odsudzuje antikoncepciu i potrat a vyzýva k zodpovednému rodičovstvu pomocou prirodzených metód plánovania rodičovstva. „Nezradil som pravdu“, riekol vraj, keď kládol rukopis encykliky na stôl. Ale svet jeho posolstvo neprijal.“⁵¹*

Čo na to hovorí Cirkev? Jej odpoveďou bolo vždy „nie“. Cirkev učí, že používanie antikoncepcie je objektívne ťažký hriech (*Casti connubii* 57). Radí sa medzi skutky, ktoré sú zlé svojou vnútornou povahou (*KKC* 2370). Táto mravná norma nepripúšťa výnimky (*HV* 18). Pavol VI. v *Humanae vitae* potvrdil a rozvinul tradičné učenie a Ján Pavol II. túto líniu rozvíjal ešte hlbšie. Trval na tom, že učenie potvrdené v *Humanae vitae* je pravdivé, a teda nemôže byť zmenené; čo sa musí zmeniť, sú praktiky ľudí, ktorí majú prispôbiť svoj život pravde:

„Cirkev nie je ani autorom ani svojvoľným sudcom tejto zásady. Poslušná voči Kristovej pravde, ktorého obraz sa odráža v dôstojnosti a povahe ľudskej osoby, Cirkev vykladá mravnú normu a predkladá ju všetkým ľuďom dobrej vôle bez zamlčovania povinnosti vyhýbať sa polovičatým riešeniam a vyžaduje dokonalosť. Ale je to jedna a tá istá Cirkev, ktorá je súčasne Učiteľkou a Matkou. Preto vždy vyzýva a povzbudzuje na to, aby sa prípadné manželské ťažkosti riešili bez falšovania a porušovania pravdy. Cirkev je presvedčená, že nemôže

⁵¹ Porov. SKOČOVSKÝ, K. D. : *predhovor ku knihe Teologie těla. Katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce v Božím plánu*. Praha : Paulínky 2005, s. 13.

jestvovať skutočný protiklad medzi Božím zákonom o odovzdávaní života a zákonom o pestovaní manželskej lásky (FC 33).

Kristus založil svoju Cirkev na Petrovi, vodcovi apoštolov. Dal mu právomoc, aby učil v jeho mene a s jeho autoritou (porov. *Mt 16,13-20*). Od Petra a apoštolov až po dnešného pápeža a biskupov existuje priama línia postupnosti, preto hovoríme o *apoštolskej* Cirkvi. Cirkev na čele s pápežom je *stĺpom a oporou pravdy* (porov. *1 Tim 3,15*). Ostáva v spojení s Ježišom Kristom, ktorý jej sľúbil dar Ducha Svätého, aby ju viedol k plnosti pravdy (porov. *Jn 16,13*). Neomylnosť Cirkvi je často mylne chápaná. Neznamená, že jednotliví členovia Cirkvi nie sú omylní ľudia. Charizma, ktorá chráni Cirkev pred omylom, sa vzťahuje na záväzné učenie vo veciach viery a mravov. Koncilový dokument *Lumen gentium* hovorí:

Veriaci sa majú zhodovať s rozhodnutím svojho biskupa, vynesným v mene Kristovom vo veciach viery a mravov, a pridržať sa ho nábožnou a ochotnou myslou. Túto nábožnú ochotu vôle a rozumu treba však zvlášť prejavovať voči autentickému učiteľskému úradu rímskeho pápeža, aj keď nehovorí slávnostne (ex cathedra); a to tak, že sa jeho najvyšší učiteľský úrad s úctou uznáva a jeho výroky sa úprimne prijímajú, podľa jeho vôle a úmyslov, ktoré prejavil a ktoré vysvitajú najmä z povahy dokumentov, alebo z častého predkladania toho istého učenia, prípadne zo spôsobu vyjadrovania. Hoci jednotliví biskupi nemajú výsadu neomylnosti, predsa – i keď sú roztrúsení po svete, ale spojení zväzkom spoločenstva medzi sebou a s nástupcom Petrovým – ak sa pri podávaní svojho autentického výkladu dohodnú vo veciach viery a mravov na nejakom výroku ako definitívne záväznom, neomylné prekladajú učenie Kristovo (LG 25).

Náuka o nemorálnosti antikoncepcie nebola počas minulých devätnástich storočí nikdy spochybnená. Potvrdila ju celosvetová synoda biskupov o rodine, ktorá sa zišla v roku 1980 (jej závery sú vyjadrené v exhortácii *Familiaris consortio* Jána Pavla II.). Opakovane bola

potvrdená v *Katechizme Katolíckej cirkvi*, ktorý je výsledkom Koncilu a na ktorom sa podieľali biskupi z celého sveta. Ján Pavol II. okrem toho túto náuku rozvíjal v pravidelných katechézach *telogie tela*. Preto ju oprávnenne môžeme považovať za učenie často predkladané Učiteľským úradom, definitívne záväzné a neomylné.

Je potrebné dodať, že Cirkev nikomu nič nediktuje. Ona len svedčí o poznanej pravde, ktorá pochádza od Boha, a na základe Kristovho poverenia ju ohlasuje. Túto pravdu nemôže zmeniť, a preto nemôže antikoncepciu „povoliť“. Nejde tu o tvrdohlavú neochotu, ide tu o *nemožnosť*.⁵²

Ch. West konštatuje, že ľudská pýcha sa búri proti autorite. Ľudia neznášajú, ak im niekto hovorí, čo majú alebo nemajú robiť, najmä ak ide o sex. Boja sa o svoju slobodu. Preto vysvetľuje:

*„Poslušnosť nemá prameniť z prinútenia alebo zo strachu, ale z lásky voči pravde, dobru, kráse – voči Bohu. Sloboda nie je oslobodením sa od vonkajšieho tlaku, ktorý mi hovorí, čo je dobré. Sloboda je oslobodiť sa od vnútorného tlaku, ktorý mi bráni voliť si dobro.“*⁵³

Medzi slobodou a pravdou je úzky vzťah. Sväté písmo hovorí: *... poznáte pravdu a pravda vás vyslobodí. ... a budete slobodní* (Jn 8,32.36). Sloboda nie je robiť si, čo sami uznáme za vhodné. Nemáme slobodu určovať, čo je dobré a čo je zlé, ale máme slobodu sa podľa toho rozhodovať.

⁵² WEST, Ch.: *Radostná zvesť o sexe a manželstve*. Bratislava : Redemptoristi – Slovo medzi nami 2007, s. 33.

⁵³ WEST, Ch.: *Radostná zvesť o sexe a manželstve*, s. 28.

4. ODLIŠNÉ OBLASTI SEXUÁLNEJ ETIKY

Učenie o nemorálnosti používania neprirodzených metód regulácie pôrodnosti bolo hlásané jednohlasne vo všetkých kresťanských cirkvách až do 14. augusta 1930. V tomto historickom bode Anglikánska cirkev na konferencii v Lambeth prijala používanie neprirodzených metód regulácie pôrodnosti za morálne prípustné v prípadoch vážnej tiesne. Počas nasledujúcich rokov takmer všetky protestantské cirkvi akceptovali neprirodzené prostriedky regulácie pôrodnosti ako morálne prípustné.

Robert Capon upozorňuje na vieru katolíkov, pravoslávnych, anglikánov a mnohých protestantských denominácií, že cirkev je vo svojom učení vedená Duchom Svätým podľa Ježišovho prísľubu pri Poslednej večeri. Ak tomu veríme, môžeme predpokladať, že učenie hlásané cirkvou bez prestania od prvého storočia do súčasnosti bolo inšpirované Duchom Svätým. Capon sa pýta, prečo by sme si mohli myslieť, že sa cirkev vo svojom učení o antikoncepcii takmer 1900 rokov mýlila a že toto jej tradičné učenie nebolo dielom Ducha Svätého. Ktorá tradícia je potom dielom Ducha Svätého? Tá, ktorá je nezmenená 1900 rokov, alebo tá, ktorá niekoľko desaťročí antikoncepciu dovoľuje alebo odporúča?⁵⁴

Okrem týchto odlišností nachádzame aj ďalšie – rozdiely v prístupe k asistovanej reprodukcii, k umelému potratu, rozvodu či spolužitiu homosexuálnych párov. V nasledujúcich kapitolách budú tieto rozdiely postupne predstavené najmä z pohľadu interpretácie Pisma, ktorým sú zdôvodňované.

⁵⁴ CAPON, R. F.: *Bed and Board: Plain Talk About Marriage*. New York : Simon and Schuster 1965, s. 87, In: KIPPLEY, J. F. a S., *Umění přirozeného plánování rodičovství*. Olomouc : Matice cyrilometodějská 1995, s. 43.

4.1 Manželská povinnosť (právo na telo) – Prvý list Korint'anom

V otázkach manželskej čistoty sa niekedy manželia stretnú s rôznymi interpretáciami tzv. manželského práva, resp. práva na telo. Tieto interpretácie sa často opierajú o slová sv. Pavla z Prvého listu Korint'anom. Ján Pavol II. sa snažil objasniť celú komplexnosť manželského života, ľudskej lásky a jej prejavu v sexuálnom živote manželov. Už v diele *Láska a zodpovednosť* vyjadril základy personalizmu a katolíckej sexuálnej etiky. V katechézach nazývaných *Teológia tela* sa venoval veľmi konkrétne etickým princípom manželskej sexuality a jej prežívania v manželstve, dotkol sa napr. otázky sexuálnej zdržanlivosti, ktorá, ako by sa na prvý pohľad mohlo zdať, je v rozpore s apoštolovými slovami v liste Korint'anom.

Dnešní katolícki kresťanskí manželia sú vystavení veľkému tlaku – na jednej strane niektorí vnímajú Cirkev ako inštitúciu, ktorá im vnucuje nezmyselné obmedzenia, na druhej strane sú zmätení liberalizmom niektorých duchovných, ktorí azda z dobrej vôle cítia s manželmi sa odklonia od pôvodného učenia Cirkvi. Protestantští autori sa často opierajú o úryvok z listu sv. Pavla Korint'anom:

O tom, čo ste písali: Dobré je, keď sa muž nedotýka ženy. Ale vzhľadom na nebezpečenstvo smilstva nech má každý svoju ženu a každá nech má svojho muža. Muž nech plní povinnosť voči manželke a podobne aj manželka voči mužovi. Žena nemá moc nad svojím telom, ale muž; podobne ani muž nemá moc nad svojím telom, ale žena. Neodopierajte si jeden druhému, iba ak na čas so vzájomným súhlasom, aby ste sa mohli venovať modlitbe, a opäť buďte spolu, aby vás satan nepokúšal pre vašu nezdržanlivosť (1 Kor 6, 19 – 7, 5).

Protestantský autor Dr. Wheat interpretuje tento úryvok ako povinnosť uspokojovať sexuálne potreby partnera. Píše, že manželia doslova olupujú jeden druhého, ak v sexuálnom spojení nedosiahnu

vzájomné potešenie,⁵⁵ a že manžel či manželka vlastne podvádžajú svojho druhu, keď mu odmietajú poskytnúť telesnú rozkoš.⁵⁶

Toto tvrdenie zakladá Wheat na presvedčení, že „sex je určený na potešenie v najrýdzejšom zmysle slova: „Je to Božia vôľa a Boží plán, vtedy i teraz, aby pohlavný život prinášal obom manželom nádherné pocity, pretože Boh mal v úmysle dať nám sexuálny vzťah pre naše maximálne potešenie“⁵⁷.

Dr. Kevin Leman, americký protestantský psychológ, sa vyjadruje rovnako, keď píše, že „sexuálne uspokojený muž je príkaz Písma“, pričom sa odvoláva na vyššie spomínaný úryvok z listu sv. Pavla.⁵⁸

Aj keď obaja poskytujú vo svojich knihách dobré rady týkajúce sa rozdielnosti muža a ženy v intímnom živote, v tejto oblasti zdieľajú protestantskú interpretáciu tohto úryvku. Je zrejmé, že ak by zároveň nemali „voľnú cestu“ k používaniu antikoncepcie, takáto interpretácia by priniesla znevýhodnenie najmä ženám.

Tzv. manželská povinnosť (*debitum matrimoniale*) je tradične vyjadrená takouto formuláciou:

„Manželstvo je spoločenstvom lásky. Špecifickým vyjadrením tejto lásky je pohlavný styk. Preto za určitých okolností existuje povinnosť tento styk žiadať a tejto žiadosti vyhovieť. Povinnosť nastáva vtedy, ak to vyžaduje zákon lásky. Je ťažkým hriechom odmietnuť manželskú povinnosť partnerovi, ktorý naliehavo žiada dlhšiu dobu. Odmietnutie styku v jednotlivých prípadoch, keď žiadosť nie je naliehavá, sa hodnotí ako ľahký hriech. Je možné legitímne odmietnuť povinnosť partnerovi, ktorý o ňu žiada nespravodlivo alebo nerozumne.“⁵⁹

Žiaľ, niekedy sa táto interpretácia nepodáva úplná a vytrháva sa len „povinnosť neodmietnuť pohlavný styk“. Ale ak má byť pohlavný styk vyjadrením lásky, potom je podstatným prvkom „povinnosti“ práve

⁵⁵ WHEAT, E. a G.: *Tajemství milování*. Praha : Návrat domů 2006, s. 20.

⁵⁶ WHEAT, E. a G.: *Tajemství milování*, s. 13.

⁵⁷ WHEAT, E. a G.: *Tajemství milování*, s. 14.

⁵⁸ LEMAN, K.: *Harmonie v manželství*. Praha : Návrat domů 2009, s. 38.

⁵⁹ nepublikovaný rukopis poznámok z morálnej teológie používaný na rímskokatolíckej bohosloveckej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave.

láska.

Preto sa treba aj na Prvý list Korint'anom pozrieť v kontexte celej Pavlovej manželskej teológie.

Pavol ho napísal v Efeze okolo Veľkej noci r. 56. Podnietili ho k tomu jednak znepokojujúce správy o ich kresťanskom živote, jednak list, ktorým sa Korint'ania obrátili na Pavla a žiadali od neho odpoveď na konkrétne otázky, ktoré sa v ich spoločenstve vyskytli.⁶⁰

Korint bolo grécke mesto, bolo obchodným a priemyselným centrom, vyrábala sa tu zvlášť keramika. Nad mestom dominoval vrch Akrokorint (566 m), strmá skala s náhornou plošinou, na ktorej stála akropola. V staroveku sa tu nachádzal Afroditin chrám. Náboženské obrady, pri ktorých sa uctievala táto bohyňa lásky, zapríčinili prislovečnú nemravnosť mesta. Korint, zničený Rimanmi v r. 146 pred Kristom, dal znovu vybudovať ako rímsku kolóniu Július Cézar v r. 44 pred Kristom a v r. 29 sa stal hlavným mestom provincie Achájsko, vytvorenej v tom istom roku. Nové, dobre prosperujúce mesto malo kozmopolitný charakter, obývali ho Rimania, Gréci a ľudia pochádzajúci z Východu. Starý Korint mal povest' amorálneho mesta.⁶¹

Celý list je venovaný etickým a doktrinálnym otázkam, ktoré určite mali pre korintských kresťanov podstatný význam. Pavol napísal (nadiktoval) kapitolu 7 krátko po napísaní kapitoly 5-6. Pavol tu nepodáva celú náuku o manželstve a panenstve, ale iba odpovedá na konkrétne otázky, ktoré sa v Korinte vyskytli.⁶²

Pavol vyzýva Korint'anov, aby sa vystríhali cudzoložstva a oslavovali Boha vo svojom tele. Posledná výzva: „Oslavujte Boha vo svojom tele“ končí myšlienku začatú napomínajúcim „Varujte sa smilstva“ vo verši 18a. Argumentácia v celej tejto časti sa zakladá na fakte, že kresťania, ako tí, ktorí patria Kristovi, nemôžu tolerovať

⁶⁰ HERIBAN, J.: *Úvody do Starého i Nového zákona s výberovou a tematicky zoradenou bibliografiou*. Trnava : SSV 1997, s. 372.

⁶¹ Porov. HERIBAN, J.: *Úvody do Starého i Nového zákona s výberovou a tematicky zoradenou bibliografiou*, s. 372.

⁶² Porov. HERIBAN, J.: *Úvody do Starého i Nového zákona s výberovou a tematicky zoradenou bibliografiou*, s. 372-373.

sexuálnu neviazanosť.⁶³

Pavol odmieta chápanie, podľa ktorého by manžel bol pánom alebo vládcom svojej manželky, s právom zachádzať s ňou podľa svojvôle. Naopak, prevyšuje rozličné kultúrne normy svojho času a podčiarkuje rovnosť, ktorá existuje medzi dvoma manželmi, a vzájomnú zodpovednosť, ktorú má jeden voči druhému (*1 Kor 7, 3-4*). Pre Pavla má manželské lôžko za cieľ vytvoriť jednotu medzi dvoma manželmi (porov. *1 Kor 6, 16*) a vyjadriť ich úplnú vzájomnú príslušnosť.⁶⁴

Ján Pavol II. tejto téme Prvého listu Korinťanom venoval rozsiahlu časť vo svojich katechézach. Hovorí:

„Pravda, podľa ktorej je manželstvo ako sviatosť vykúpenia dané človeku žiadostivosti ako milosť, našla zvláštne vyjadrenie v učení sv. Pavla. Pri porovnávaní manželstva s panenstvom autor listu potvrdzuje, že „každý má svoj vlastný dar od Boha: jeden tak, druhý inak (1 Kor 7, 7). Na základe tajomstva vykúpenia prislúcha manželstvu osobitný dar, čiže milosť. V rovnakom kontexte ho odporúča apoštol, keď dáva rady svojim adresátom a odporúča im manželstvo „vzhľadom na nebezpečenstvo smilstva“ a vzápätí odporúča manželom vzájomné plnenie si manželských povinností.“⁶⁵

A ďalej zdôrazňuje, že: *„Na základe Pavlových výpovedí v Prvom liste Korinťanom sa vytvorilo presvedčenie, že manželstvo predstavuje remedium concupiscentiae (liek proti žiadostivosti). Avšak Pavol výrazne učí, že manželstvu zodpovedá osobitný dar, a že manželstvo je im zadané ako étos. Ak je podľa Pavlových slov „lepšie vstúpiť do manželstva“, ako horieť, to „horieť“ znamená neporiadok vášni zrodený zo žiadostivosti tela. Manželstvo znamená etický poriadok vedome vložený do tejto oblasti.“⁶⁶*

Vykúpenie tela znamená nádej, na základe ktorej je premožená žiadostivosť tela ako tendencia k egoistickému uspokojovaniu a samotné

⁶³ VOJTKO, S.: *Skriptá pre poslucháčov teológie*. Rukopis, archív autora.

⁶⁴ Porov. VOJTKO, S.: *Skriptá pre poslucháčov teológie*. Rukopis, archív autora.

⁶⁵ Porov. JÁN PAVOL II.: *Ako muža a ženu ich stvoril*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave 2007, s. 278.

⁶⁶ Porov. JÁN PAVOL II.: *Ako muža a ženu ich stvoril*, s. 279.

„telo“ v sviatostnej zmluve sa stáva „materiálom“ trvalého a nerozlučiteľného osobného zjednotenia.

Sviatosť vykúpenia je daná práve tomuto človeku žiadostivosti – ale je mu daná ako znak Zmluvy s Bohom a zadaná ako *étos* – morálna povinnosť. Je zverená je ho srdcu, jeho svedomiu, jeho pohľadom, jeho konaniu, povoláva na premáhanie žiadostivosti. Ovocím tohto víťazstva je jednota a nerozlučiteľnosť manželstva, je ním prehĺbený zmysel pre dôstojnosť ženy v srdci muža a pre dôstojnosť muža v srdci ženy.⁶⁷

Je veľmi dôležité čítať tieto verše v kontexte a vzájomnom súvisi. Pokiaľ by sme vytrhli len niektoré a interpretovali ich oddelene, mohli by sme sa dostať k nesprávnej interpretácii. Osobitne sa tak môže stať v prípade vysvetľovania práva na telo a v prípade praktizovania sexuálnej abstinencie.

4.1.1 Právo na telo

Právo na telo neznamena neobmedzené právo na telo manželského partnera. Manželstvo totiž určite nie je legalizáciou „sexu na požiadanie“. Právo na telo znamená, že od chvíle, kedy sa muž a žena sebe navzájom odovzdali manželskou zmluvou, majú právo spolu sexuálne žiť: oni dvaja, nik iný do ich vzťahu nevstupuje. Majú obaja právo na manželský akt.

„Právo na manželský akt“ lepšie vystihuje podstatu *manželskej povinnosti* milovať než vyjadrenie „právo na pohlavný styk“.

Manželský akt je totiž niečo viac než len „pohlavný styk“. Podľa encykliky *Humanae vitae* je manželský akt skutočným prejavom lásky len vtedy, keď má dva významy: zjednocujúci a prokreatívny (porov. *HV* 12). Tieto dva významy manželského aktu sú obsiahnuté v slovách „jednota a plodnosť“. Manželský akt, aby bol naozaj prejavom sebadarujúcej lásky, musí mať obe charakteristiky súčasne – aj

⁶⁷ Porov. JÁN PAVOL II.: *Ako muža a ženu ich stvoril*, s. 278.

prokreatívnu (plodivý význam), aj zjednocujúcu (spojivý význam). Obe charakteristiky, významy, sú tak nerozlučne spojené, že ak by sme zrušili jeden význam, automaticky by sa tým zrušil aj význam druhý. Preto manželský akt má byť jednak výrazom jednoty manželov na duchovnej úrovni, jednak má symbolizovať prijatie druhého ako potenciálneho rodiča. To, čo manželia sľubujú pri uzatváraní manželstva, napĺňajú rečou svojich tiel. Ich telá hovoria rečou lásky. Človek je jednotou tela a duše. Nie sme netelesným „ja“, telo vyjadruje človeka. Vzájomnú odovzdanosť a prijatie, ku ktorému sa muž a žena pri sobáši zaväzujú, vyjadrujú potom vzájomným odovzdaním sa a prijatím v telesnom spojení a zároveň spojení svojich srdc.

Tak ako odporuje prirodzenému poriadku akt, ktorý by bol zneplodnený antikoncepciou, takisto odporuje prirodzenému mravnému poriadku taký akt, ktorý by bol manželskému partnerovi vnútený. Bol by to iba genitálny styk, spojenie dvoch tiel, ale nie dvoch osôb, z ktorých každá je jednotou duše a tela.

Stretneme sa napr. s takouto interpretáciou:

...ak muž žiada, a žena ho odmietne, má ťažký hriech. Výnimkou by bola vážna príčina, napr. keby mohla následkom ďalšieho pôrodu zomrieť, nemusí sa podvoliť. Manželská povinnosť nezaväzuje voči choromyseľnému alebo opitému, alebo tomu, kto sa nestará o rodinu.... Vyplýva to zo skutočnosti: „manželia si odovzdávajú právo na telo.... teda, ak jeden vysloví toto právo, druhému sa tým naznačuje povinnosť podriaďiť sa. Toto právo i podriadenosť je obojstranné.“⁶⁸

„Apoštol v týchto veršoch zdôrazňuje, že v takomto manželstve medzi kresťanmi musia vládnuť určité pravidlá, napr. ani muž, ani žena nemôže odmietnuť partnerovi manželské právo. Lebo v manželstve ani jeden nemôže považovať svoje telo za svoje vlastníctvo. Keď apoštol zhrnul v krátkych slovách svoje nariadenie: („neodopierajte si jeden druhému“), potom uvádza výrazne určitú výnimku: „aby ste sa mohli venovať modlitbe“. Abstinencia v kresťanskom manželstve môže byť len

⁶⁸ BEŇO, J. A.: *Slovo manželom*. Rukopis 1997, s. 20 – 24.

výsledkom vzájomnej dohody a na určitý čas.“⁶⁹

Ak však niekto interpretuje slová sv. Pavla o práve na telo v podobe, kde sa vymedzuje vlastnícke právo na telo, a tým aj následná povinnosť pohlavného styku, môže sklznúť do zdeformovania princípov manželskej čistoty. Sme tu pri nebezpečenstve dualizmu, rozdeľovania duše od tela. Keďže človek je jednotou duše a tela, nemôže oddeliť svoje telo od masvojho konania, ani si nemôže privlastniť telo druhého ako vec. Ak by sme interpretovali manželské právo ako právo na pohlavný styk, keď ho jeden z partnerov žiada, dostávame sa do problémov: každý, kto aspoň trochu pozná manželský život, vie, že takouto interpretáciou trpia viac ženy ako muži.

Prečo? Väčšinou je totiž iniciatívny muž – preto sa môžeme stretnúť s vysvetľovaním tohto práva skôr v štýle, ktorý viac upriamuje pozornosť na ženu: „žena nesmie odmietnuť styk, ak muž žiada“, „žena môže odmietnuť, ak je muž neverný, choromyseľný, opitý...“ a pod. Následne však tí, ktorí takto vymedzujú právo na telo, predsa len cítia, že táto interpretácia znevýhodňuje ženu, a sú postavení pred dôležitú otázku: kto prevezme zodpovednosť za možný počatý život? Predsa dieťa má byť ovocím lásky, nie žiadostivosti, nie ovocím „práva na telo“.

Ján Pavol II. viackrát zdôraznil, že otvorenosť novému životu musí sprevádzať zodpovednosť. „Počet detí, ktoré sa majú narodiť, sa nesmie nechať na náhodu, ale musí sa rozhodnúť v dialógu lásky medzi manželom a manželkou“.⁷⁰ „Za každé počatie sú totiž zodpovední pred sebou i pred rodinou, ktorú takým počatím tvoria alebo rozmnožujú.“⁷¹

Je známe, že manželskí partneri sa stretajú s tým, že nepociťujú vždy zhodnú túžbu a v rovnakej intenzite. Táto túžba nie je sama osebe zlá, je od Pána a môžeme ju nazvať zmyslovosť. Ján Pavol II. pripomína, že zmyslovosť je len „materiálom lásky“, vyžaduje si integráciu – musí byť začlenená do dozretého vzťahu k osobe. Bez toho nie je láskou, ale

⁶⁹ Porov. VOJTKO, S.: *Skriptá pre poslucháčov teológie*. Rukopis, archív autora.

⁷⁰ WEIGEL, G.: *Svedok nádeje. Životopis pápeža Jána Pavla II.*, II. diel. Bratislava : Slovart 2000, s. 197.

⁷¹ WOJTYŁA, K.: *Láska a zodpovednosť*, s. 216.

ostane iba „požiadanim“, slepým voči osobe, orientuje sa len na stránku sexuálnej hodnoty spojenej s „telom“.⁷²

Zastavme sa ešte pri formulácii „musí“ alebo „nemusí sa podvoliť“. Ak jeden žiada a druhý má vymedzené okolnosti, za ktorých niečo musí – tak to je nútenie bez ohľadu na to, čo prežíva alebo po čom túži druhá strana. Konkrétne je to v praxi potom tak, že ak napr. muž zo slabosti – nemusí tu byť úmysel – podlieha silnej túžbe po spojení a vyjadrí ju, už si žena vo svedomí kladie otázku – ak by som nechcela, mám ťažký alebo ľahký hriech? A ak nechcem len preto, lebo viem, že som v plodnom období? Máme niekoľkomesačné dieťa a iba chcem oddialiť počatie ďalšieho, jednoducho teraz nepovažujem za zodpovedné pozývať ďalšie dieťa do našej rodiny, mám objektívny dôvod povedať „nie“, hoci môj manžel momentálne nie je ani neverný, ani opitý, ani choromyseľný... len možno práve v tomto okamihu v ňom prevláda zmyslovosť? Nie je skôr prejav lásky pomôcť partnerovi ovládať a integrovať túto túžbu, aby bola skutočným sebadarováním?“ Tým viac, že pre ženu osobitne pohlavný akt nie je otázkou jedného večera, ale otázkou zodpovednosti za veľkosť ich rodiny, ktorú ona na vlastnom tele prežíva viac ako muž.

K. Wojtyła píše, že nie je dovolené druhého používať ako predmet. Ani manželka nemôže byť pre muža predmetom na jeho uspokojenie, ani „legálne“ v manželstve, prieči sa to dôstojnosti ľudskej osoby. V diele *Láska a zodpovednosť* Karol Wojtyła hovorí, že sexuálne spolužitie, ktoré vychádza len zo žiadostivosti tela, nezjednocuje muža a ženu ako osoby. Nemá hodnotu zjednocovania osôb, nie je láskou v jej vlastnom význame a je popretím lásky osôb.

„Osoba nesmie byť pre inú osobu prostriedkom na dosiahnutie cieľa. Je to vylúčené so zreteľom na samu prirodzenosť osoby. Ona je predsa mysliacim podmetom, schopným samostatne sa rozhodovať. ... Tento princíp má najvšeobecnejší dosah. Nikto nemôže používať osobu ako prostriedok na dosiahnutie cieľa – ani nijaký človek, ba ani Boh –

⁷² Porov. WOJTYŁA, K.: *Láska a zodpovednosť*, s. 85 – 86.

Stvoriteľ. Práve zo strany Boha je to celkom vylúčené, keď on, dajúc osobe rozumnú a slobodnú prirodzenosť, tým samým rozhodol, že ona sama si bude určovať ciele konania.“⁷³

Právo i povinnosť manželov je sebadarovanie – a manželské spojenie, ak má byť úkonom lásky, darom a obohatením pre toho druhého, vylučuje tým niečo také ako žiadať proti vôli druhého.

4.1.2 Manželský akt ako sebadarovanie

V manželstve je najintímnejším prejavom lásky ako sebadarovania manželský akt. V ňom má osoba právo darovať sa manželskému partnerovi. Nemá však právo si tento dar od druhej osoby vynucovať.

„Osoba je paňou seba samej (sui iuris), nikto iný okrem Boha Stvoriteľa nemá a nemôže mať vo vzťahu k nej nijaké vlastnícke právo. Je svojím vlastným majetkom, má moc sama rozhodovať, nik nemôže narušiť jej svojbytnosť. Nikto ju nemôže urobiť svojím majetkom, iba ak to ona sama dovoľí tým, že sa odovzdá z lásky.“⁷⁴

Ján Pavol II. uvažuje nad niekoľkými kľúčovými veršami Piesne piesní, kde sa dotýka práve nedotknuteľnosti osoby.⁷⁵ Christopher West o tom hovorí, keď vysvetľuje teológiu tela⁷⁶:

V Piesni piesní sa milý opakovane zmieňuje o svojej milovanej ako o sestre prv, než ju nazve nevestou. Tým, že milý prijíma svoju milovanú najprv ako sestru, dáva najavo, že ju rešpektuje ako osobu, ktorá s ním zdieľa rovnaké človečenstvo. To, že ju vníma najskôr ako sestru, je dôkazom toho, že jeho túžba po nej ako po neveste nevychádza zo žiadostivosti, ale z lásky. Normálny muž sa vzpiera predstave, žeby zatúžil po svojej sestre – a tak by sa mal muž vzpierať myšlienke na nečistú túžbu po svojej neveste. S nezištnou nežnosťou túži milý len po tom, aby sa podľa Božieho obrazu stal svojej milovanej úprimným

⁷³ Porov. WOJTYŁA, K.: *Láska a zodpovednosť*, s. 24 – 25.

⁷⁴ Porov. WOJTYŁA, K.: *Láska a zodpovednosť*, s. 138.

⁷⁵ Porov. JÁN PAVOL II.: *Ako muža a ženu ich stvoril*, s. 298 – 310.

⁷⁶ Porov. WEST, Ch.: *Teologie těla pro začátečníky*. Praha: Paulínky 2006, s. 102-103.

darom. Ženich dokazuje rýdzy charakter svojej lásky ešte viac výrazmi „záhrada uzavretá“ a „prameň zapečatený“. Tie ukazujú, že ju potvrdzuje ako „paniu jej vlastného tajomstva“. Každá osoba je nedotknuteľným tajomstvom ako jedinečný odlesk tajomstva samého Boha. Pokiaľ má milý do tejto záhrady vstúpiť a mať účasť na tajomstve ženy, nemôže do nej vpadnúť alebo vylomiť dvere. Nemôže ju ani manipulovať, aby sa vzdala kľúčov. To by bolo násilie. Pokiaľ má rešpektovať ženu ako „paniu jej vlastného tajomstva“, tak všetko, čo môže robiť, je zveriť sa jej slobode. Kladie svoju ruku na závoru (Pies 5,4) len s jej slobodným „áno“. S úplnou slobodou, bez najmenšieho nátlaku – milá hovorí: „Patrím svojmu milému“. Ide o to, že skutočná láska umožňuje istým spôsobom vstúpiť do tajomstva inej osoby bez toho, žeby tajomstvo tejto osoby porušila.

V takejto dynamike lásky sa odкрýva nemožnosť privlastnenia si a vlastnenia osoby osobou. Osoba je niekým, kto prevyšuje všetky stupnice privlastnenia si a ovládania, vlastnenia a uspokojenia, aké sa vynárajú zo samej reči tela. Hranicou spolupatričnosti snúbenca a snúbenice je vzájomný dar.⁷⁷ Pokiaľ niečia „láska“ pôsobí milovanému násilie, potom to nie je láska a nemala by sa láskou nazývať. Je to protiklad lásky – náruživá žiadostivosť.⁷⁸

Samotná zmyslovosť, ani žiadostivosť tela, ešte nie je hriechom. Nebezpečím hriechu je stála náklonnosť na požiadanie tela osoby druhého pohlavia ako predmetu užívania⁷⁹. Podľa K. Wojtyły je totiž vždy v inej pozícii žena než muž. A to z jednoduchého dôvodu – ona v sebe prežíva počatie, tehotenstvo, pôrod – a všetko si to viac uvedomuje, to, že „platí sama sebou“. Asi preto je to väčšinou muž, ktorý „žiada“, než žena. Preto K. Wojtyła hovorí, že „v každom prípade predovšetkým žena prežíva svoj údel v manželstve ako odovzdanie sa. Muž to prežíva ináč – nastupuje tu akási korelácia „odovzdania sa“ a „vlastnenia“. Ak problém chápeme objektívne, ontologicky, musí v tom

⁷⁷ Porov. JÁN PAVOL II.: *Ako muža a ženu ich stvoril*, s. 313.

⁷⁸ Porov. WEST, Ch.: *Teologie těla pro začátečníky*, s. 103.

⁷⁹ WOJTYŁA, K.: *Láska a zodpovednosť*, s. 125.

vzťahu súčasne dôjsť zo strany muža k odovzdaniu sa, ktoré musí byť reálnym odovzdaním sa druhej osobe. ... Z toho sa vynára osobitná úloha pre muža, ktorý musí do „dobývania“ a „vlastnenia“ vnieť patričný postoj a obsah, ktorým je darovanie sa.⁸⁰

Práve preto, že muž a žena sú odlišní vo svojom prežívaní, nie je jednoduché správne pochopiť „vzájomnú podriadenosť“ na manželskom lôžku. Ide najmä o to, aby nebola vysvetľovaná ako právo na pohlavný styk, kedykoľvek jedného z partnerov – väčšinou muža – premôže zmyslovosť. Ak by mala táto povinnosť riešiť napr. mužovu nezdržanlivosť – vari tým, že použije telo ženy, by sa jeho nezdržanlivosť stala zdržanlivosťou? Ján Pavol II. dôrazne upozorňuje na to, že hriechom žiadostivosti môže hrešiť muž aj pri vlastnej manželke.⁸¹ Jednote osôb a spoločenstva, ku ktorej sú muž a žena navzájom povolání „od počiatku“, nezodpovedá, ba protiví sa jej, keď jedna z osôb jestvuje ako subjekt uspokojenia sexuálnej potreby a druhá sa stáva objektom tohto uspokojenia.⁸²

Môžu však nastať situácie, keď sa cíti muž odmietaný. K. Wojtyła znova vyzýva mužov upriamiť svoj pohľad na otázku vzájomného vzťahu, keď píše, že frigidita žien je veľmi často reakciou na sebeckosť a egoizmus muža.⁸³ Žena vždy reaguje na muža. Rada a ochotne sa mu dá, aj svoje telo daruje, ak má v mužovi istotu, oporu a ak cíti, že ju i deti miluje nezištnou láskou a chce im dobre. Ale tým, že muž a žena sú iní, je rozdielne aj ich prežívanie manželského života. Azda sa dá povedať, že tak ako muž túži po spojení tela, tak žena túži po spojení ich duší, po harmonickom zblížení. Až potom vie prežiť oddanosť aj v odovzdaní tela. Inak sa cíti používaná a kladie si otázku – potrebuje môj manžel aj moju dušu alebo iba moje telo?

Láska vylučuje akýkoľvek druh podriadenosti, ktorým by sa manželka stávala slúžkou či otrokyňou manžela, predmetom

⁸⁰ WOJTYŁA, K.: *Láska a zodpovednosť*, s. 79.

⁸¹ Porov. JÁN PAVOL II.: *Ako muža a ženu ich stvoril*, s. 135.

⁸² Porov. JÁN PAVOL II.: *Ako muža a ženu ich stvoril*, s. 131.

⁸³ Porov. WOJTYŁA, K.: *Láska a zodpovednosť*, s. 212.

jednostrannej podriadenosti.⁸⁴

Zdrojom a vzorom tohto sebadarovania musí byť Kristus, ktorý vydal svoje Telo pre svoju nevestu Cirkev. Keď si manžel i manželka budú navzájom podriadení „v bázni pred Kristom“, všetko nájde správnu rovnováhu, aká zodpovedá kresťanskému povolaniu. Manželstvo iba vtedy zodpovedá povolaniu kresťanov, ak sa v ňom odzrkadľuje tá láska, akou Kristus obdaril Cirkev.

Pri uvažovaní o „práve“ na telo je dôležité si uvedomiť, že koreň slova „právo“ je zhodný s koreňom slov „pravda“ i slova „spravodlivosť“. Preto by sme mohli povedať, že je spravodlivé, aby si uplatnil právo ten, kto má pravdu.

Z predchádzajúcich častí je zrejmé, že nemá právo ten, kto by chcel použiť druhého pre svoje uspokojenie. A kde niet práva, niet ani povinnosti – to by sa priečilo spravodlivosti. Jediné právo, ktoré manželia majú, je právo na skutočný, pravý manželský akt – a to by sme mohli nahradiť synonymom sebadarovania. Manželia majú právo i povinnosť milovať sebadarujúcou láskou. Tak naplnia slová manželského sľubu, v ktorom sľubujú vzájomnú úctu, lásku a otvorenosť pre rodinu. Nikde nesľubujú, že si budú navzájom predmetmi sexuálneho uspokojenia a pod. V tomto kontexte právo na telo zodpovedá napĺňaniu zmluvy o láske. Nakoľko potom jeden z partnerov ide proti tejto zmluve, natoľko sa jeho právo na manželský akt redukuje.

Pravda o reči tela v sviatostnom znaku manželstva – manželskom akte – je osobitne vysvetľovaná Učiteľským úradom Cirkvi v diele Jána Pavla II. Ukazuje, ako súvisia slová sv. Pavla o manželstve s Kristovými slovami a ako sa tu odhaľuje pôvodný Boží plán lásky. To napĺňa celé učenie sv. Pavla o manželstve.

⁸⁴ Porov. JÁN PAVOL II.: *Ako muža a ženu ich stvoril*, s. 248.

4.2 Abstinencia od pohlavného styku – zdržanlivosť

Prvý list Korinťanom v 3. až 5. verši hovorí „...*Neodopierajte si jeden druhému, iba ak na čas so vzájomným súhlasom, aby ste sa mohli venovať modlitbe, a opäť buďte spolu, aby vás satan nepokúšal pre vašu nezdržanlivosť.*“

Protestantský autor Dr. Wheat predstavuje trvalú abstinenciu ako jedinú Bibliou zakázanú metódu kontroly počatia v manželstve.

Periodickú abstinenciu v metódach PPR pripúšťa, ale samotné prirodzené plánovanie rodičovstva považuje za málo efektívne a vo svojej knihe ho prezentuje ako náročný súbor sledovania, vyžadujúci veľmi dôsledné a starostlivé zaznamenávanie príznakov. Dr. Wheat vo svojej knihe podáva výpočet všetkých známych prostriedkov regulácie počatia. Z výhod a nevýhod, ktorými komentuje jednotlivé prostriedky, vidno, že najviac preferuje prezervatív. Predstavuje „dobrodienie prezervatívu ako bezpečného, jednoduchého a praktického prostriedku rodinného plánovania.“ Hlavné „dobrodienie“ tohto prostriedku vidí v tom, že umožňuje manželom minimalizovať abstinenciu a maximalizovať frekvenciu pohlavných spojení, a pritom neškodí zdraviu.⁸⁵

Ak sa spojí interpretácia verša z listu Korinťanom „*žena nemá vládu nad svojím telom, ale jej muž...*“ ako *povinnosť sexuálne uspokojiť partnera* a interpretácia verša „*neodopierajte si navzájom...*“ ako *zákaz abstinencie*, potom nutne táto interpretácia, ak chce zachovať manželom možnosť byť zodpovední za veľkosť rodiny, otvára cestu antikoncepcii.

Profesor Kišš, evanjelický teológ, to vyjadril takto:

„Pre mladých manželov s častým sexuálnym životom by bol takýto príkaz o zákaze antikoncepcii temer neuskutočiteľný. Mohlo by to viesť k rozvratu ba i k rozchodu manželov, keby jeden z manželov takýto rozkaz cirkvi na zákaz antikoncepcii tvrdo presadzoval ako vec svojho

⁸⁵ Porov. WHEAT, E. a G.: *Tajemství milování*, s. 160 – 165.

kresťanského svedomia a druhý by to striktne odmietal. Zachovať manželstvo musí byť v cirkvi najvyššou hodnotou a cestou k jeho zachovaniu je aj vzájomný súhlas s použitím antikoncepcií kresťanskými manželmi. Je psychicky neprirodzené umele mať rozdelený čas na doby, kedy možno pohlavne žiť podľa prirodzenej metódy a kedy nie, bez ohľadu na náladu a túžby, takže sa manželia spájajú len preto, aby neprepásli priaznivý čas. A čo potom s manželmi, ktorí sú celý týždeň od seba vzdialení z dôvodov zamestnania a znemožňuje im to vzájomný akt lásky, lebo prirodzená metóda práve nechráni pred oplodnením? V takýchto ťažko riešiteľných otázkach by sme mohli pokračovať ďalej. Evanjelická cirkev, ak by bola proti antikoncepciám, by sa dostala do slepej uličky. Z týchto dôvodov evanjelická etika zásadne súhlasí s používaním antikoncepčných prostriedkov v manželstve.“⁸⁶

Voči takémuto postoju sa dá namietat': Ak sme už v predošlej časti vyjadrili, že nik nemá právo použiť druhú osobu pre svoje uspokojenie ako predmet užívania, potom môže byť prejavom lásky aj zdržanlivosť od pohlavného styku. Práve vtedy totiž znamená rozhodnutie sa pre zdržanlivosť – ak je urobené z rozumného dôvodu – prejav slobody. Človek nemusí byť podriadený svojej žiadostivosti. Môže a má usmerniť svoje túžby. Prirodzené pre človeka je práve to, že dokáže uplatniť svoju slobodu, jeho prirodzenosť je predsa iná než prirodzenosť živočíchov, ktorí nedostali dar rozumu a vôle, a preto musia nasledovať svoj pud a inštinkt.

Námietka, že je „psychicky neprirodzené mať umele rozdelený čas“ tiež neobstojí – práve z prirodzenosti ženy vyplýva rozdelenie jej cyklu na dni, kedy k počatiu prísť môže a kedy nie.

Akt lásky, ak má byť naozaj aktom lásky, musí rešpektovať aj dar, ktorý dal Stvoriteľ do tohto aktu: človek ho rešpektuje tým, že ho vlastným zásahom nezneplodňuje. Prijat' ženu s jej cyklom znamená

⁸⁶ KIŠS, I.: *Antikoncepcia, interrupcia a umelé oplodnenie v zrkadle evanjelickej etiky*. In: BIANCHI, G. (Ed.): *Upgrade pre sexuálnu výchovu*. Zborník z konferencie "Alternatívy zodpovednej sexuálnej výchovy" v Modre 28. – 30. 11. 2001.

hovorí žene: „*To, že si žena, je dobre, a nie zle. To, že máš svoj cyklus, vďaka ktorému máme „rozdelný čas“, je Tvoja súčasť a ja Ťa prijímam z rúk Stvoriteľa takú, akú Ťa stvoril. Nemusíš sa ty ako žena s cyklickou plodnosťou prispôsobovať mojej mužskej trvalej plodnosti – ja sa prispôsobím Tebe tým, že prijmem tvoju plodnosť, „tvoj čas“.*

Exhortácia *Familiaris consortio* to povrdzuje: „*Voľba prirodzených cyklov prináša so sebou aj prijatie času samej osoby, čiže ženy, a tým aj prijatie dialógu, vzájomného rešpektu, spoločnej zodpovednosti a ovládania sa. Prijat' tento čas a dialóg znamená to isté, ako uznať súčasne duchovný i telesný ráz manželskej jednoty, znamená aj prežívanie osobnej lásky so svojou požiadavkou vernosti. Takto sa sexualita rešpektuje a povznáša vo svojom pravom a plnom ľudskom rozmere a "nepoužíva" sa ako "predmet", ktorý rozrušuje osobnú jednotu duše a tela a tým zasahuje samého Božieho tvora v najvnútornejšej spätosti prírody a osoby“ (FC 32).*

Ak by sme chceli biblicky podoprieť tento postoj, výstižné sú slová z knihy Kazateľ:

„*Všetko má svoj čas a svoju chvíľu každé úsilie pod neбом... Svoj čas má objímať sa, svoj čas má zdržovať sa objatia“ (Kaz 3, 1.5b).*

Tomáš Špidlík píše, že zdržanlivosť od manželského styku neodporuje cieľu manželstva – práve zdržanlivosťou totiž sa spojenie medzi mužom a ženou stáva čistým a „telesné“ nie je prejavom uspokojenia nižších sklonov, ale ako symbol vyššej duchovnej skutočnosti.⁸⁷

Katolícka cirkev nepochybuje, že čnosť čistoty v manželstve vyžaduje námahu: „*Ovládanie pudov rozumom a slobodnou vôľou nepochybne vyžaduje askézu, aby citové prejavy manželského života boli v súlade s ustanoveným poriadkom a zvlášť aby sa zachovávala periodická zdržanlivosť. Táto disciplína, ktorá patrí k manželskej*

⁸⁷ ŠPIDLÍK, T.: *My v Trojici*. Olomouc : Refugium Velehrad-Roma 2000, s. 90.

čistote, nielenže neškodí manželskej láske, ale naopak, dáva jej vyššiu ľudskú hodnotu“ (HV 21).

Protestantskí autori teda považujú zdržanlivosť za neprirodzenú a odporujúcu prejavom manželskej lásky. Predsa však aj oni sú konfrontovaní s takými obdobiami v manželskom živote, kedy je absencia pohlavného styku potrebná – napr. obdobie rizikového tehotenstva či obdobie po pôrode. Túto situáciu niektorí autori odporúčajú riešiť manuálnou stimuláciou pohlavných orgánov až po vyvrcholenie vzrušenia. Dr. Kevin Leman píše, že *„sexuálne zážitky medzi manželom a manželkou v kresťanstve nemajú takmer žiadne obmedzenie. Ak sú manželia tvoriví, všetky slasti majú dostupné.“*⁸⁸ Na inom mieste protestantský psychológ Leman píše: *„...milé dámy, sú chvíle, keď musíte prejaviť istú vynaliezavosť. Býva to v čase menštruácie, prípadne, keď tak nariadi lekár, alebo keď ste práve po pôrode a ešte nie ste celkom zahojená, zatiaľ čo manžel túži po nejakej akcii. To sú chvíle, keď môžete dať svojmu mužovi náklonnosť najavo „ručnou prácou“. V rámci manželstva je celkom namieste. Ak potrebuje manžel rýchlovku, „ručná práca“ ho zbaví všetkého sexuálneho napätia. „Ručná práca“ má svoje miesto aj v chvíľach, kedy ste z akéhokoľvek dôvodu príliš unavená.“*⁸⁹

Pri odporúčaní vynaliezavosti obhajuje Leman aj orálny sex (nerobí rozdiel medzi orálnym sexom a orálno-genitálnym kontaktom). Svoj postoj podopiera Bibliou – píše, že Biblia nikde netvrdí, že orálny sex je nemorálny, a preto na ňom nie je nič zlé. Keby vraj na tom Bohu záležalo, iste by to zakázal. A naopak, v Biblii je Veľpieseň, podľa Lemana nádherná a nespútaná poézia, ktorá vo svojich veršoch v skrytosti hovorí o orálnom sexe.⁹⁰

Takéto zdôvodňovanie je nedostatočné. Nemôžeme vyvodzovať, či je niečo mravne dobré alebo nie podľa toho, či sa to výslovne nachádza

⁸⁸ LEMAN, K.: *Harmonie v manželstve*, s. 135.

⁸⁹ LEMAN, K.: *Harmonie v manželstve*, s. 192.

⁹⁰ Porov. LEMAN, K.: *Harmonie v manželstve*, s. 88.

v Biblii. Napr. predsa Biblia explicitne nikde nemá napísané nič o heroíne, či marihuane... a neznamená to, že na drogách nie je nič zlé. Okrem toho Biblia má v už spomínanom Prvom liste Korint'anom hymnus o láske, kde je vyjadrené, že láska nie je nehanebná ani sebecká, všetko znáša a vydrží.

Katolícka cirkev takéto praktiky nazýva masturbáciou. Masturbácia – či už solitérna alebo vzájomná – je zlá svojou vnútornou podstatou (porov. KKC 2352). Zameriava sa na zážitok rozkoše izolovaný od pohlavného zjednotenia sa s manželským partnerom. Ak manželia nahradia pohlavný styk vzájomnou masturbáciou, nezjednocujú sa v láske. Nie sú obrazom jednoty Krista a Cirkvi. Pri vzájomnej masturbácii sa môže zdať, že ide o to, urobiť dobre tomu druhému, ale je to antikoncepčné správanie, pri ktorom sa manželia usilujú u uspokojeenie pohlavnej túžby s vylúčením možnosti počatia. Ak manželia nahradia manželský akt nejakou alternatívou – napr. pettingom, orálnym sexom a pod., aby dosiahli vyvrcholenie, ale vedome vylúčili prokreatívny význam manželského aktu, vylučujú tým zároveň aj význam zjednocujúci – už sa nestávajú jedným telom, už nejde o sebadarovanie. Ide v podstate o masturbáciu za pomoci druhého človeka. O to ide aj pri individuálnej masturbácii, aj vzájomnej.

Ak by bolo možné v niektorých prípadoch vzájomnú masturbáciu praktizovať, načo sa vlastne máme obťažovať nejakým PPR? Nebolo by pohodlnejšie použiť kondóm? Aký je rozdiel medzi tým, keď muž ejakuluje mimo pošvy ženy pri vzájomnej masturbácii, orálnom sexe alebo prerušovanom styku a keď ejakuluje do latexového kondómu? Z morálneho hľadiska ide o použitie tela druhého na vlastné sexuálne uspokojenie.

Koreň rozdielneho postoja chápania periodickej abstinencie je etický a antropológický. Mons. Livio Melina to výstižne vyjadril vo svojom príhovore k lektorom prirodzených metód na konferencii vo Varšave: „...*Tu sa nachádza etický a antropologický rozdiel medzi*

antikoncepciou a periodickou abstinenciou, ktorá využíva prirodzené metódy na reguláciu pôrodnosti. Predmetom morálneho súdu tu nie sú „prirodzené metódy“, ale voľba abstinencie od (konkrétnych prejavov) sexuality v prípade, keď zo strany manželov existujú vážne dôvody, posúdené manželmi cez zodpovedné rozlišovanie, vyhnúť sa novému tehotenstvu. Abstinencia od sexuálnych stykov počas plodného obdobia ženy je správanie, ktoré nepopiera zjednocujúci dynamizmus manželského vzťahu: táto abstinencia taktiež vyjadruje manželský vzťah, avšak formou pripúšťajúcou zodpovednosť za odovzdávanie života. Je to skutok osobnej a telesnej realizácie lásky, a to i vtedy, keď sa neuskutočňuje prostredníctvom fyzického zjednotenia. Manželia majú a musia objaviť iné spôsoby, ako vyjadriť jednotu.“⁹¹

4.2.1 Budovanie emocionálnej intimity – spôsob vyjadrenia jednoty

PPR je to metóda periodickej zdržanlivosti, ktorá manželskú lásku neochudobňuje, naopak, dáva jej nový rozmer. V citovaných textoch protestantských autorov, ale aj niektorých katolíckych autorov je zdržanlivosť ponímaná ako niečo, čo vyvoláva napätie, ktorého sa človek musí zbaviť. Ján Pavol II. hovorí, že zdržanlivosť, chápaná integrálne, je naopak jedinou cestou, ktorá oslobodzuje človeka od takýchto napätí. Neznamená nič iné, len duchovné úsilie, ktoré smeruje k tomu, aby vyjadrilo reč tela nielen v pravde, ale aj v autentickom bohatstve prejavov náklonnosti.⁹²

Takéto úsilie je možné. Celá problematika *Humanae vitae* sa neobmedzuje iba na biologickú dimenziu ľudskej plodnosti, ale siaha až

⁹¹ MELINA, L.: *Prorocký charakter Humanae vitae a pravda ohľadne manželskej lásky a zodpovedného odovzdávania života*. Príspevok prednesený na medzinárodnej konferencii San Benedict Project vo Varšave usporiadanej pod záštitou Európskeho inštitútu pre rodinný život a vzdelávanie (EIFLE – www.eifle.org) a Pápežského inštitútu Jána Pavla II. pre štúdium teológie manželstva a rodiny (www.istitutogp2.it) 5. – 6. septembra 2009.

⁹² Porov. *Teologie těla. Katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce podle Božího plánu*. Praha : Paulinky 2005, s. 568.

k samej subjektivite človeka, k osobnému *ja*, skrze ktoré je mužom alebo ženou. Tu sa dostáva k slovu aj psychológia. Vzájomný vplyv mužskosti a ženskosti sa prejavuje vo vzrušení a emóciách. Pápež hovorí o tom, že aj keď sa tieto dve reakcie javia ako spojené, je možné ich odlíšiť podľa obsahu. Objektívny rozdiel medzi oboma reakciami spočíva vo fakte, že vzrušenie je predovšetkým „telesné“ a v tomto zmysle „sexuálne“, zatiaľ čo emócie sa vzťahujú predovšetkým na druhú osobu v jej integralite. To nám pomáha pochopiť zdržanlivosť nielen ako čnosť „zdržať sa“, teda ovládať rozmanité reakcie, ale taktiež ako schopnosť riadiť ich a tak udržiavať medzi nimi rovnováhu. *Vzrušenie* hľadá vyjadrenie predovšetkým vo forme zmyslovej a telesnej rozkoše, alebo smeruje k manželskému styku, ktorý zahŕňa možnosť počatia. Na druhej strane *emócie* vyvolané druhou ľudskou bytosťou ako osobou nesmerujú *per se* (samy od seba) k manželskému styku, ale obmedzujú sa na iné prejavy náklonnosti, ktorými sa vyjadruje snubný význam tela a ktoré však v sebe nezahŕňajú potenciálne plodivý význam.⁹³ Na to myslel aj Melina, keď povedal: „*Manželia majú a musia objaviť iné spôsoby, ako vyjadriť jednotu*“.⁹⁴

S touto požiadavkou sa nutne spájajú otázky: Ako zvládnuť zdržanlivosť v plodnom období? Ako udržať intimitu a túžbu v období neplodnom?

Aj keď sa manželia rozhodnú nepoužívať antikoncepciu z morálnych a etických dôvodov, a aj keď sa pre abstinenciu slobodne a zodpovedne rozhodnú – môžu pociťovať frustráciu z nenaplnenej túžby a neuspokojeného pudu, ktorý sa hlási.

Toto rozhodnutie pre abstinenciu je síce rozumom pochopiteľné, ale nebýva ľahké sa podľa neho zachovať. Často počuť námietku, že „predsa nie je prirodzené zdržiavať sa, keď je najväčšia chuť“. Niekedy

⁹³ Porov. *Teologie těla. Katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce podle Božího plánu.*, s. 570.

⁹⁴ MELINA, L.: *Prorocký charakter Humanae vitae a pravda ohľadne manželskej lásky a zodpovedného odovzdávania života*. Príspevok prednesený na medzinárodnej konferencii San Benedict Project vo Varšave usporiadanej pod záštitou Európskeho inštitútu pre rodinný život a vzdelávanie (EIFLE – www.eifle.org) a Pápežského inštitútu Jána Pavla II. pre štúdium teológie manželstva a rodiny (www.istitutogp2.it) 5. – 6. septembra 2009.

manželom pomôže, keď si uvedomia, že *prirodzené* pre človeka nie je to isté čo *spontánne*. Schopnosť a potreba ovládať sa patrí k ľudskej prirodzenosti. Nie je to nič neprirodzené – človek je na vyššej priečke ako živočích, a preto skutočne ľudsky prirodzené je práve to, že vie použiť rozum a vôľu. A slobodný je nie vtedy, keď si robí, čo sa mu chce, ale keď je schopný chcieť a zvoliť si to, čo je dobré a správne – aj keď sa mu nechce.

Manželia, ktorí túto skutočnosť pochopili, potom nehovoria o dňoch zdržanlivosti: „dnes nemôžeme...“, ale povedia: „môžeme – máme právo na intímne zjednotenie hoci aj každý deň, ale dnes *nechceme*, hoci *sa nám chce*“.

Napriek tomu niektorí manželia predchádzajúci počatiu vyjadrujú svoju skúsenosť s frustráciou z PPR a ňou dôvodia svoje volanie po uvoľnení mravných noriem. Môžu mať často takúto skúsenosť: Ak má žena cykly priemerne 28-dňové, prípadne niekedy kratšie, v dňoch predovulačnej neplodnosti si volia radšej zdržanlivosť kvôli väčšej istote, aby nepočali dieťa. V plodnom období si volia tiež zdržanlivosť. Zároveň v týchto dvoch fázach začínajú pociťovať stúpajúcu túžbu po pohlavnom styku, ktorá vrcholí zvyčajne v čase okolo ovulácie. V mužoch vyvoláva túžbu po spojení správanie ženy, ktorá následkom stúpajúcej hladiny estrogénov akosi viac vyžaruje túžbu, býva príjemnejšia, ľahšie zvláda stres, jednoducho je príťažlivejšia. Keď nastúpi neplodné obdobie – býva uspokojujúce pre manželov to prvé či druhé spojenie. Pre ďalšie intímne spojenia sa niekedy rozhodujú len preto, lebo v neplodných dňoch nemajú obavy z tehotenstva a „už môžu“. No zároveň klesá ich túžba i uspokojenie. Ženy bývajú menej vnímavé na sexuálne podnety a mnohé bojujú s predmenštruačnými príznakmi. Muži síce túžia po žene, ale nie po nervóznej a unavenej žene. A tak sa muž stiahne a povie si, že „vydrží a počká“, kým bude manželka v pohode, prípadne sa snaží „ničím si nepokaziť šancu na pekný večer“. Žena sa zas niekedy dáva len kvôli mužovi, síce z lásky, ale on z nej necíti túžbu po fyzickom zjednotení sa s ním. Najmä vtedy, ak žena mužovi neprejaví

žiadnu odozvu, prípadne dá najavo, že sa dáva len kvôli nemu a jej by to nechýbalo. Obaja si pritom vedia predstaviť, aké iné by bolo intímne spojenie v plodných dňoch.

Ak sa takýto stereotyp opakuje mesiac čo mesiac, môže byť ubíjajúci a frustrujúci. Manželia začnú považovať dodržiavanie manželskej čistoty za príliš ťažké bremeno a vinia ho za vytrácanie sa emocionálnej intimity zo vzájomného vzťahu. PPR potom považujú za rozbiľajúci prvok, nie zjednocujúci.

Je zrejmé, že žiadna metóda PPR, aj keď je používaná s dobrým úmyslom a zo spravodlivých dôvodov, ešte sama osebe nezaručí harmonický vzťah. Vzťah jednoty a lásky sa dá vytvoriť, ale nevzniká náhodou.

To, ako manželia prežívajú dni zdržanlivosti i dni, kedy sa intímne spájajú, nezáleží len od ženských hormónov. A nezáleží to ani od frekvencie pohlavných stykov. Kvalita vzťahu nezávisí od sexu, ale kvalita sexu závisí od vzťahu. Táto skutočnosť platí tak pre dni, kedy si manželia volia zdržanlivosť, ako aj pre dni, v ktorých sa intímne spájajú – vždy je potrebné predovšetkým budovať vzťah.

Prvý krok treba urobiť „v hlave“: rozhodnúť sa prijať obmedzenia, ktoré súvisia so ženským cyklom, a zároveň sa rozhodnúť skvalitniť vzťah budovaním emocionálnej intimity. Nepovažovať reakcie ženy za determinované pôsobením jej hormónov. Možno niekomu pomôže, keď sa pozrie na pôsobenie ženských hormónov obrazne ako na vietor do plachiet: Niekedy vietor duje do nich a pomáha loďke ísť vpred, niekedy duje proti nim a vtedy je potrebné zapnúť motor, aby sa loďka plavila žiadúcim smerom.

Druhý krok spočíva v konkrétnych skutkoch, ktoré sú tým „motorom“. Skúsenosti tých, ktorí pracujú v oblasti manželského poradenstva, ukazujú, aké dôležité je vybudovanie emocionálnej intimity. V tejto oblasti zas protestantskí autori majú dosť skúseností a psychologických rád – možno aj preto, že hoci nepraktizujú periodickú abstinenciu, tiež sa musia vysporiadať s neplodným obdobím a s tým

spojeným nižším libidom. Dr. Wheat, lekár a manželský poradca, je presvedčený, že extrémne zaujatie spoločnosti sexom je v skutočnosti prejavom našej hlbokej, neuspokojenej potreby tepla, uistenia a intimity nesexuálneho dotyku. Hovorí, že tí, ktorí praktizujú vo svojom manželstve fyzický dotyk vo všetkých jeho nesexuálnych príjemných formách, zisťujú, že sex možno nebudú vyhľadávať tak často, ale o to viac ich naplní.

„Túlenie sa k sebe, láskanie, spanie tesne vedľa seba a prejavy náklonnosti jednoduchým pohladením uspokojia mnohé emocionálne potreby, ktoré ste doposiaľ očakávali výhradne od pohlavného styku. Tento spôsob intímnej blízkosti zároveň predstavuje nežnú predohru k celému sexuálnemu vzťahu. ... Fyzický kontakt je pri vytváraní emócie lásky absolútne nevyhnutný. Manželská nevera vo väčšine prípadov nevzniká z túžby po sexe, ale skôr z nedostatku emocionálnej intimity.“⁹⁵

Fyzický kontakt je teda nanajvýš potrebný, a preto by bolo neefektívne, keby sa manželia v čase zvolenej zdržanlivosti navzájom sami sebe vyhýbali, a rovnako by bolo neuspokojujúce, keby v čase neplodných dní svoj fyzický kontakt obmedzili na pohlavný styk.

Fyzický kontakt potrebujú obaja, muž i žena. Netreba však zabúdať na rozdiely medzi mužmi a ženami. Sex je často pre muža viac fyzickou záležitosťou a pre ženu hlbokým emocionálnym zážitkom. A preto ak žena nepociťuje intímnu blízkosť svojho manžela, ak *sa necíti* milovaná a rešpektovaná ako osoba, je pre ňu takmer nemožné reagovať vrúcne a kladne. Nedokáže prijať manželove dotyky, pohladenia, objatie – hoci vo svojom vnútri bytostne túži byť jedno so svojím manželom. Sklamanie a nedostatok pozornosti akoby zamkli jej túžbu. A ak sa v takomto rozpolžení odovzdá mužovi, cíti sa využitá ako objekt v tom zmysle, že manžel využil jej telo pre svoje potešenie. Neschopnosť vysvetliť túto frustráciu býva pre ňu zdrojom narastajúcej nervozity.⁹⁶

⁹⁵ Porov. WHEAT, E.: *Jde to vůbec?* Třinec : Biblos 1995, s. 168.

⁹⁶ Porov. DOBSON, J.: *Žena si přeje, aby jí muž rozuměl.* Praha : Návrat domů 2002, s. 110.

Samotný fyzický kontakt – pohladenia, objatia... – ešte nie je automatickou zárukou vytvorenia intimity. Ak by vzájomný blízky intímny vzťah medzi manželmi bol pripodobnený ohňu v krbe, potom nesexuálne prejavy lásky – ako pohladenie, objatie, dotyk – môžu byť pripodobnené polienkam, ktoré je potrebné neustále prikladať na udržanie ohňa. Ale ak vzťah vychladne – oheň vyhasne – nestačí polienka prikladať. Je potrebné znovu založiť oheň.

Je to ako so spojenými nádobami: keď je medzi manželmi blízkosť, neprítomnosť nevyriešených napätí, žena túži dotýkať sa so svojim mužom, chce sa pritúliť, sedieť pri ňom a vnímať jeho fyzickú prítomnosť. Naopak, keď sa so svojim mužom necíti byť jedno, odťahuje sa od neho.

Úsilie o vytvorenie jednoty je úlohou oboch. No predsa akoby sa Boh osobitne obracal na mužov: v knihe Genezis hovorí o mužovi, ktorý opustí rodičov a pripúta sa k manželke (porov. *Gn 2,24*), cez slová sv. Pavla vyzýva osobitne mužov: „milujte svoje ženy...“ (porov. *Ef 5,25*). Neznamená to, že muži milujú menej, ani to, že obe výzvy platia len pre mužov. Skôr to môže znamenať výzvu mužom, aby boli prví v láske, urobili ten prvý krok z lásky k svojej žene, a tak sa pripodobnili Kristovi, ktorý prvý miloval svoju Cirkev a tak ju miloval, že sa za ňu obetoval, hoci neodpovedá vždy na jeho lásku láskou.

Určite tu nejde o dokazovanie, kto je v práve a kto nie, a teda kto by mal urobiť prvý krok k opätovnému zblíženiu. Tento postoj neznamená ani prenesenie zodpovednosti za uspokojenie všetkých emocionálnych potrieb ženy na muža. Za vzťah sú vždy zodpovední obaja. Dr. Wheat ponúka konkrétne návrhy, ktoré pomáhajú jednotu vytvoriť i udržať:⁹⁷

- Odporúča venovať viac pozornosti nesexuálnym dotykom.
- Navrhuje, aby sa manželia snažili ísť spať zároveň so svojim partnerom každý večer a prv, než zaspia, aby si zvykli na vzájomné zdieľanie sa so svojimi myšlienkami a príjemnými

⁹⁷ Porov. WHEAT, E.: *Jde to vůbec?* Třinec: Biblos 1995, s. 169 – 172.

zážitkami.

- Odporúča vedome si vytvoriť čas na rozhovor a venovať mu sústredenú pozornosť.
- Väčšinou je to žena, ktorá má potrebu sa zdieľať. Veľakrát, aj keď sa cíti deprimovaná, nepotrebuje „riešenie“, unáhlené odpovede o tom, ako zveličuje, alebo vidí všetko čierne (aj keď to môže byť pravda). Potrebuje nájsť u manžela atmosféru prijatia, kde sa môže otvoriť, uistenia, že manžel ju prijíma. Niekedy už len táto možnosť vyjadriť, čo prežíva, a na druhej strane manželovo vypočutie a uistenie, že nie je sama, vyrieši ťažkosti, ktoré sa zdajú v danom momente neprekonateľné.
- Pripomína, aby manželia nezredukovali svoj fyzický kontakt na pohlavný styk.
- Zdôrazňuje, že jedným zo spoľahlivých „utlmovačov“ sexuálnej túžby je únava. V tomto bode sa zhoduje aj s inými psychológmi: *„Fyzická vyčerpanosť je významnou súčasťou schopnosti (alebo neschopnosti) ženy reagovať na sex. Kým sa matka prederie osemnásťhodinovým dňom (najmä ak behala za jedným či dvomi batolátami) – jej vnútorná iskra krátko zabliká a pohasne. Keď konečne padne do postele, predstavuje pre ňu sex skôr povinnosť než potešenie. Je poslednou položkou jej zoznamu „čo zariadiť v dnešný deň“. Zmysluplný sexuálny styk spotrebúva veľké množstvo telesnej energie a je vážne narušený, ak už tento zdroj bol vydaný. No aj tak je často pohlavný styk na programe ako posledná vec večera. Preto by mala celodenná pracovná činnosť skončiť večer skôr, aby manžel a manželka neboli celkom vyčerpaní. Čokoľvek, čo sa uvedie v zozname priorít až nakoniec, bude pravdepodobne urobené nedokonalo.“*⁹⁸
- Pripomína, že do sexuálneho vzťahu sa vždy budú premietat' širšie súvislosti manželského života.

⁹⁸ Porov. DOBSON, J.: *Žena si přeje, aby jí muž rozuměl*. Praha: Návrat domů, 2002, s. 121.

Tieto skutočnosti znovu potvrdzujú nekonečnú múdrosť Stvoriteľa, ktorý si želá, aby muž so ženou tvorili úplnú jednotu – jednotu na úrovni duchovnej i fyzickej. Aj Cirkev nám pripomína tú nesmierne dôležitú pravdu, že manželské spojenie, aby bolo naozaj manželským, musí byť okrem toho, že nie je úmyselne zneplodnené, aj výrazom jednoty manželov na duchovnej úrovni. O tom hovorí encyklika *Humanae vitae*, keď v čísle textu 12 hovorí o dvoch významoch manželského aktu – význame „spojivom a plodivom“. Boh nás ústami Cirkvi volá byť jedno – azda každý manželský pár túži (alebo aspoň túžil) byť jedno. Jedno srdce, jedno telo, jedna duša... A na to zďaleka nestačí byť len „jedno telo“, len fyzicky spojiť svoje telá. Keď Písmo hovorí: „...a budú dvaja v jedom tele...“, pod výrazom „telo“ sa nemyslí len fyzická stránka našej osoby. Myslí sa tu človek v úplnosti, ako jednota tela a duše.

Preto Cirkev ponúka prostriedky milosti: silu zo sviatostí, múdrosť Božieho slova a modlitbu. Zvlášť spoločná modlitba medzi manželmi vytvára duchovnú jednotu a môže byť svojím spôsobom rovnako upokojujúca ako telesné spojenie. To je dar – milosť manželstva. Keď manželia tento dar príjmú, objavia nový obohacujúci aspekt v spoločnom živote i vo vzťahu k Bohu. On sám prichádza na pomoc našej slabosti. Neodmietne tomu, kto sa snaží a prosí ho o pomoc.

„Boh je verný. On vás nedovolí skúšať nad vaše sily, ale so skúškou dá aj schopnosť, aby ste mohli vydržať“ (1 Kor 10,13).

K tomu sa pridáva ja slovo Cirkvi: *„Je veľmi dôležité mať vždy správny pojem o mravnom poriadku, jeho hodnotách a normách. Táto dôležitosť narastá tým viac, čím početnejšie a ťažšie prekážky sa stavajú do cesty jeho dodržiavaniu. Práve preto, že mravný poriadok obsahuje a predkladá plán Boha Stvoriteľa, nemôže byť pre človeka ničím, čo ho ubíja a jeho osobu znevažuje. Naopak, tým, že mravný poriadok zodpovedá najhlbším požiadavkám človeka stvoreného Bohom, stavia sa do služieb jeho plného človečenstva jemnocitnou a zaväzujúcou láskou, ktorou sám Boh podnecuje a vedie každé stvorenie k jeho šťastiu“ (FC 34).*

4.3 Plodenie ako celok a prokreatívny význam manželského aktu

V ponuke kresťanských kníhkupectiev je kniha od protestantskej autorky L. Winnerovej s takýmto postojom:

„...manželstvo by malo byť otvorené funkciám plodenia a zjednotenia, ale každý sexuálny akt nemusí byť nevyhnutne otvorený plodniu. Trvanie Katolíckej cirkvi na tom, že každý jeden sexuálny styk má byť otvorený počatiu, môžeme ironicky prirovnať k názoru dnešnej kultúry, že každý jeden sexuálny styk musí znamenať strhujúci orgazmus a búrku emócií. V oboch prípadoch vidíme veľmi úzke zameranie na každý jeden sexuálny styk, akoby jednotlivý sexuálny styk mohol byť vytrhnutý z konceptu domácnosti, z jej podstaty, na pozadí ktorej sa odvíja. Ani jeden z týchto dvoch pohľadov evidentne nechápe sex ako dlhodobé vyvíjajúce sa posvätenie, ale len ako sériu diskretných udalostí.“⁹⁹

Najprv treba povedať, že Cirkev toto všetko chápe a naozaj nie je odtrhnutá od reality. Stačí si prečítať úvod encykliky *Humanae vitae*, ktorý potvrdzuje, že Cirkev si dobre uvedomuje, v akej dobe žijeme:

„V tejto situácii sa vynárajú nové otázky. Nebolo by vhodné vzhľadom na terajšie životné okolnosti a na význam, ktorý majú manželské styky pre svornosť a vzájomnú vernosť manželov, prehodnotiť doteraz platné mravné normy, najmä ak sa berie do úvahy, že ich možno zachovávať len s veľkou, niekedy až hrdinskou námahou? Či okrem toho, aplikujúc takzvaný princíp totality na toto pole, nemožno usudzovať, že úmysel nižšej, ale rozumnejšej plodnosti môže zmeniť zákrok, ktorý fyzicky spôsobuje neplodnosť,

⁹⁹ WINNEROVÁ, L.: *(Holá) pravda o sexe*, Bratislava: Porta libri 2007, s. 155.

na dovolenú a plánovanú kontrolu pôrodnosti? Či nie je dovolená mienka, že cieľ plodiť deti sa týka skôr života manželov ako celku než ich jednotlivých úkonov?“ (HV 3)

Tieto postoje protestantov sú známe – hovoria, že stačí, aby manželstvo ako také bolo otvorené deťom, a potom nezáleží na tom, či má každý sexuálny akt medzi manželmi prokreatívny význam.

Manželský akt ako taký však Katolícka cirkev nechápe len ako výraz úkonu zameraného na plodenie, ani ho nechápe len ako prejav lásky. Kippley vo svojej teológii zmluvy vyjadril jednoduchú a ľahko pochopiteľnú skutočnosť: manželský akt je aktom, ktorý manželskú zmluvu potvrdzuje a vždy nanovo je potvrdením a obnovením tej sebadarujúcej lásky, ktorú si manželia pri vstupe do manželstva sľúbili. Každá zmluva v dejinách spásy mala svoj znak – či už to bola dúha pri zmluve s Noemom, alebo obriezka pri zmluve s Abrahámom. Ježiš prišiel uzavrieť zmluvu novú a večnú. Ako znamenie zanechal svoje telo v Eucharistii. Kedykoľvek sa slávi Eucharistia, sprítomňuje sa posvätná zmluva Boha a človeka.

Vzťah medzi mužom a ženou je od počiatku, pred prvotným hriechom, znamením vzťahu Boha a človeka. Je to „prirodzená sviatosť“, posvätná zmluva. Táto zmluva má fyzické znamenie: manželský akt, v ktorom sa manželia stávajú jedným telom. Zároveň manželský akt jedinečným spôsobom predstavuje životodarnú lásku. To je obnova a sprítomnenie posvätnej zmluvy. Vďaka Kristovej milosti je manželstvo obnovené a je znamením vzťahu Krista a cirkvi. Je preto posvätnou zmluvou a súčasne znamením vzťahu Krista a cirkvi.

Preto môžeme opätovne potvrdiť, že katolícka sexuálna etika neredukuje prokreatívny význam manželského aktu len na biologickú úroveň:

„...Súčasne bol však prekonaný spiritualistický omyl, ktorý bol známou personalizmu a ktorý odporúčal iné poňatie tela než to ukazovala encyklika Humanae vitae. V nej je vskutku hodnotenie

interpersonálneho vzťahu lásky chápané ako „primárny cieľ“ manželského aktu, čo viedlo (niektorých) k redukcii „plodivého cieľa“ len na biologický podklad. V skutočnosti pozícia teológie tela Jána Pavla II., i keď jasne ukazuje personalistickú dôstojnosť manželského aktu, vie rozpoznať v otvorenosti voči plodnosti vnútorný význam toho istého osobného darovania sa, ktorú nemožno úmyselne vylúčiť tak, aby pri tom nebola podkopaná celá jeho hodnota. Odhaľuje sa tu úzke nerozlučné spojenie troch faktorov, ktoré vytvárajú to, čo bolo nazvané ako „snubné tajomstvo“: pohlavnú odlišnosť, zjednotenie tiel a plodnosť. Tie vytvárajú základnú gramatiku lásky, základné prvky, z ktorých môžu muži a ženy vystavať – bez toho, aby sa dopustili omylu – jedinečnú a originálnu báseň, príbeh svojej lásky, a to v živote páru i rodiny.“¹⁰⁰

4.3.1 Homosexualita

Z predchádzajúcej časti je logicky zrejmé, že ak by za nejakých okolností nemusel mať manželský akt prokreatívny význam ako svoju podstatnú charakteristiku (nejde o prokreatívnu *funkciu*, ale *význam*), potom by sme nemali argumenty proti takým sexuálnym aktivitám, ktoré prokreatívny význam nikdy nemali a nemajú – nielen antikoncepčné, ale aj napr. homosexuálne aktivity.

Pretože ak by takéto aktivity mohli byť mravne správnym vyjadrením manželskej lásky, nebolo by vôbec potrebné, aby tí dvaja boli opačného pohlavia. Veď predsa viac-menej tie isté praktiky môžu robiť i ľudia rovnakého pohlavia. Prečo by sme im mali brániť v uzavretí „manželstva“, keď sa „úprimne milujú“ a „robia“ pri sexe to isté, čo manželia? Predsa umožňujeme uzavrieť manželstvo i neplodným párom.

¹⁰⁰ MELINA, L.: *Prorocký charakter Humanae vitae a pravda ohľadne manželskej lásky a zodpovedného odovzdávania života*. Príspevok prednesený na medzinárodnej konferencii San Benedict Project vo Varšave usporiadanej pod záštitou Európskeho inštitútu pre rodinný život a vzdelávanie (EIFLE – www.eifle.org) a Pápežského inštitútu Jána Pavla II. pre štúdium teológie manželstva a rodiny (www.istitutogp2.it) 5. – 6. septembra 2009.

Povedané inými slovami, ak prijmeme antikoncepčné správanie ako morálne prípustné, celá sexuálna etika stratí svoju logickú previazanosť a rozsype sa.¹⁰¹

Kippley si všíma vývoj antikoncepčnej kultúry: „*Keď bolo oddelené plodenie od pohlavného styku a pohlavný styk od manželstva, západná kultúra 80. a 90. rokov začala stále viac prijímať homosexuálnu sodomiu ako nový životný štýl, pretože stratila základ, podľa ktorého by mohla objektívne posudzovať morálku sexuálnej aktivity. Homosexuál teraz môže argumentovať, že vlastný zmysel antikoncepcie je v tom, že urobí pohlavný styk rovnako neplodným, ako je spojenie dvoch homosexuálov.*“¹⁰²

Rovnaký názor má aj Melina, keď hovorí:

„*Ak je totiž ľudská sexualita úmyselne odtrhnutá od prokreácie, stráca význam integrálneho daru seba samého a úplnej akceptácie druhej osoby: antikoncepcia vnáša do telesného aktu vzájomného darovania sa muža a ženy jed lži, ktorý tento akt bezprostredne znehodnocuje – stáva sa z neho sebadarovanie bez úplného daru seba samého, akceptácia bez skutočnej ochoty prijať (druhého). Môžeme dokonca povedať, že antikoncepčný akt prestáva byť manželským aktom: jeho objektívna intencionálna štruktúra sa nijako neodlišuje od spôsobov sexuálnej aktivity uskutočňovaných s cieľom dosiahnuť čisto individuálne hedonistické uspokojenie a neschopných vytvoriť skutočné osobné spoločenstvo.*“

Že to nie je len čisto teoretické uvažovanie, ani vykonštruovaná obava, dokazuje aj nedávne zvolenie¹⁰³ Evy Brunneovej do úradu biskupky Luteránskej cirkvi vo Švédsku. Brunneová, ktorá je duchovnou od roku 1978, žije v registrovanom partnerstve. Luteránskou „farárkou“ je aj jej partnerka Gunilla Lindén. Spolu vychovávajú trojročného adoptovaného syna. Po svojom zvolení sa vyjadrila: „*Je veľmi pozitívne,*

¹⁰¹ Porov. anonymná diskusia k článku: „*Rozdíl mezi antikoncepcí a přirozeným plánováním rodičovství – další argumenty.*“ [online]. Dostupné na internete: <<http://tob.signaly.cz/0811/rozdil-mezi-antikoncepci-a-2>> (18. 11. 2009).

¹⁰² KIPPLEY, J. F.: *Manželství je natrvalo*, s. 87.

¹⁰³ 8. 11. 2009

že naša cirkev tu ustanovuje príklad a že si na základe mojich kvalifikácií vybrala za biskupku mňa. Som veľmi pyšná, že patrí do cirkvi, ktorá povzbudzuje ľudí k vlastným rozhodnutiam.“¹⁰⁴

Rozhodnutie vymenovať biskupku, ktorá sa otvorene hlási k homosexualite, protestantská cirkev vo Švédsku prijala krátko po inom prelomovom kroku. V októbri 2009 si luteránska synoda odhlasovala, že sobášiť bude aj mužov a ženy rovnakého pohlavia. Reagovala tak na zákon schválený v máji, ktorý priznáva homosexuálnym párom úplne rovnaké práva ako heterosexuálnym. To zahŕňa aj právo byť zosobášený v kostole.¹⁰⁵

Táto skutočnosť potvrdzuje prorocký charakter encykliky *Humanae vitae*, ktorá predpovedala, že odmietnutie učenia o mravnosti v otázke ľudskej sexuality bude mať za následok pokles mravnosti (porov. *HV* 17). Melina to pripomenul vo svojom príspevku: „*Sexuálna revolúcia predstavuje koordinovanú snahu oddeliť sexualitu od inštitúcie manželstva a od perspektívy otcovstva a materstva. Masívne rozšírenie antikoncepcie umožnilo uskutočnenie požiadavku sexuality zbavenej inštitucionálnych, alebo dokonca stabilných väzieb. Keď bola sexualita oddelená od týchto prirodzených a tradičných väzieb, v ktorých mala svoje zmysluplné miesto, zostal pre ňu v platnosti už len jeden orientačný bod a kritérium skúšky: „libido“, uspokojenie túžby jednotlivca. Konečným dôsledkom tohto fenoménu je potom to, že sa sexualita začína separovať dokonca i od rozdielov medzi mužom a ženou. ... Táto „pružná“ sexualita oslobodená od akéhokoľvek vzťahu s prokreáciou, sa stáva individualistickou.*“¹⁰⁶

¹⁰⁴ SZALAI, P.: *Švédi majú prvú biskupku lesbu. Slováci sú proti.* [online]. Dostupné na internete: <<http://www.sme.sk/c/5104263/svedi-maju-prvu-biskupku-lesbu-slovenski-evanjelici-su-proti.html>> (10. 11. 2009).

¹⁰⁵ Porov. SZALAI, P.: *Švédi majú prvú biskupku lesbu. Slováci sú proti.* [online]. Dostupné na internete: <<http://www.sme.sk/c/5104263/svedi-maju-prvu-biskupku-lesbu-slovenski-evanjelici-su-proti.html>> (10. 11. 2009).

¹⁰⁶ MELINA, L.: *Prorocký charakter Humanae vitae a pravda ohľadne manželskej lásky a zodpovedného odovzdávania života.* Príspevok prednesený na medzinárodnej konferencii San Benedict Project vo Varšave usporiadanej pod záštitou Európskeho inštitútu pre rodinný život a vzdelávanie (EIFLE – www.eifle.org) a Pápežského inštitútu Jána Pavla II. pre štúdium teológie manželstva a rodiny (www.istitutogp2.it) 5. – 6. septembra 2009.

4.4 Používanie antikoncepcie

Stanovisko väčšiny evanjelických teológov k antikoncepcii je pozitívne. Zhrnul ho prof. Kišš:

„V evanjelickej etike niet zákazu používania nielen prirodzenej metódy proti oplodneniu, ale ani umelých prostriedkov, ktoré ľuďom poskytuje moderná veda na zabránenie oplodnenia, pokiaľ ide o zdraviu neškodné prostriedky, pokiaľ je to robené v zodpovednosti a pokiaľ sú použité po vzájomnom súhlase oboch manželov, aby to nenarúšalo ich vzájomné spolunažívanie. Evanjelická etika teda nerozlišuje medzi metódami na zabránenie počatia, ktoré by boli dovolené, a umelými, ktoré by boli zakázané. Keď možno jedným spôsobom sa vyhnúť oplodneniu (prirodzená metóda), je možné podľa evanjelickej etiky vyhnúť sa mu aj iným spôsobom. Rozhodujúci je cieľ, ktorí manželia sledujú.“¹⁰⁷

Tu sa dopúšťa evanjelická etika omylu: cieľ nesvätí prostriedky. Katolícka morálna teológia učí, že *mravnosť skutkov nezávisí len od úmyslu konajúceho. Treba vziať do úvahy aj celkovú situáciu, použité prostriedky a predovšetkým povahu samotného skutku* (porov. KKC 1755, 1756). A v tom je zásadný rozdiel medzi PPR a antikoncepciou – v použitých prostriedkoch, nie v úmysle. Manželia nehrešia, ak majú úmysel vyhnúť sa počatiu. Majú predsa právo i povinnosť uplatniť svoju zodpovednosť. Zdržanlivosťou v plodnom období, ak uznajú za zodpovedné počatiu sa vyhýbať, ovládajú svoj pud rozumom a vôľou.

Pápež Ján Pavol II. pripomína vo svojich katechézach, že pokiaľ je „metóda“ oddelená od etickej dimenzie, je používaná čisto utilitaristickým spôsobom – vtedy sa prestáva vnímať, aký je rozdiel medzi touto metódou a inými „metódami“. Potom sa o metódach prirodzeného plánovania rodiny začína hovoriť iba ako o inej forme

¹⁰⁷ KIŠŠ, I.: *Antikoncepcia, interrupcia a umelé oplodnenie v zrkadle evanjelickej etiky*. In: BIANCHI, G. (Ed.): *Upgrade pre sexuálnu výchovu*. Zborník z konferencie "Alternatívy zodpovednej sexuálnej výchovy" v Modre 28. – 30. 11. 2001.

antikoncepcie.¹⁰⁸

Prof. Kišš predkladá tieto dôvody: „*Akt manželskej lásky je totiž podľa evanjelickej etiky Bohom určený nielen na plodenie potomstva, ale aj na upevnenie vzájomného manželského spolunažívania. Možno teda byť konzumentom vzájomnej lásky v manželstve aj bez úmyslu a obáv zo splodenia ďalších detí, ktoré si manželia zo zdravotných alebo ekonomických dôvodov už nemôžu dovoliť. Evanjelická etika teda súhlasí s princípmi zodpovedného rodičovstva a s princípom priamej zodpovednosti rodičov – či si prajú alebo nepajú mať ďalšie deti. Použitie aj umelých antikoncepčných prostriedkov pri splnení vyššie menovaných podmienok sa nepovažuje za hriešne.*“¹⁰⁹

Aj katolícka sexuálna etika súhlasí, že manželský akt nie je určený len na plodenie potomstva:

„*Manželské spolužitie je potrebné pre lásku, a nie iba pre prokreáciu. Manželstvo je ustanovizňou lásky, a nie iba plodnosti. ... Človek ako rozumná bytosť môže tak usmerniť manželské spolužitie, aby neviedlo k prokreácii. Môže to urobiť využívaním obdobi plodnosti a neplodnosti ženy. ... Niečím iným však bude pozitívne vylúčenie prokreácie človekom, ktorý koná proti poriadku a proti zákonitosti prírody.*“¹¹⁰

Je nepresvedčivé, že jedným z ďalších dôvodov, prečo prof. Kišš v mene evanjelickej etiky obhajuje antikoncepciu, je snaha zabrániť explózii populácie. Veď práve v krajinách západnej Európy a severnej Ameriky, kde je najviac hmotného dostatku a najviac rozšírená antikoncepčná prax, je populačným problémom pôrodnosť klesajúca pod hranicu obnovy populácie.

„...*zákaz používania antikoncepčných prostriedkov v manželstve by mal aj nežiaduci sociálny dopad. Prehnané mnohodetstvo by totiž*

¹⁰⁸ Porov. *Teologie těla. Katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce podle Božího plánu*, s. 556.

¹⁰⁹ KIŠŠ, I.: *Antikoncepcia, interrupcia a umelé oplodnenie v zrkadle evanjelickej etiky*. In: BIANCHI, G. (Ed.): *Upgrade pre sexuálnu výchovu*. Zborník z konferencie "Alternatívy zodpovednej sexuálnej výchovy" v Modre 28. – 30. 11. 2001.

¹¹⁰ Porov. WOJTYŁA, K.: *Láska a zodpovednosť*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave 2003, s. 183 – 185.

znamenal ďalší rast biedy v mnohých krajinách, ktoré trpia prílišnou populačnou explóziou. Bolo by to rodenie sa detí do hladu a sociálnej biedy a ich zväčšovanie. Manželom by potom zostal sexuálny život spojený s úzkosťou a obavou, že dôjde k nechcenému otehotneniu, namiesto radostného odovzdania sa jeden druhému. Preto aj dokumenty Organizácie Spojených národov zastávajú v podstate toto evanjelické stanovisko k používaniu antikoncepcií ako rozumné východisko v súčasnej svetovej situácii.¹¹¹

Protestantský postoj zdieľa aj metodistická cirkev, ktorá na svojej oficiálnej stránke predkladá zámernú sterilizáciu ako jednu z možností obmedzenia svetovej populácie:

„Ludia musia zvážiť, aký vplyv má ich rozhodnutie ohľadne počtu detí na svetovú populáciu a mali by mať prístup k informáciám a vhodným prostriedkom, vrátane dobrovoľnej sterilizácie, ktoré by obmedzili ich plodnosť.“¹¹²

Postoj Katolíckej cirkvi je iný. V dokumente *Familiaris consortio* sa píše: „...vznikla istá duchu života nepriateľská mentalita... v mnohých súčasných otázkach. Spomeňme napríklad paniku, vyplývajúcu z demografických štúdií ekológov a futuroológov. Tí niekedy zveličujú nebezpečenstvo, ktoré hrozí životnej úrovni z preľudnenia. Cirkev je však pevne presvedčená, že ľudský život, aj keď je slabý a bolestný, predsa zostáva veľkolepým darom Božej dobroty. Proti pesimizmu a slepej sebaláske, ktoré zatemňujú svet, Cirkev sa stavia na stranu života ... Preto Cirkev odsudzuje ako ťažkú urážku ľudskej dôstojnosti a spravodlivosti všetky podujatia vlád a iných verejných autorít, ktoré majú za cieľ akýmkoľvek spôsobom obmedzovať slobodu manželov pri rozhodovaní o potomstve. Preto treba rozhodne odsúdiť a rázne odmietnuť akékoľvek násilie zo strany týchto autorít v prospech antikoncepcie, ba dokonca sterilizácie a umelého potratu“ (porov.

¹¹¹ KIŠS, I.: *Antikoncepcia, interrupcia a umelé oplodnenie v zrkadle evanjelickej etiky*. In: BIANCHI, G. (Ed.): *Upgrade pre sexuálnu výchovu*. Zborník z konferencie "Alternatívy zodpovednej sexuálnej výchovy" v Modre 28. – 30. 11. 2001.

¹¹² odkaz na stranku metodistov

FC 30).

V prístupe k sterilizácii Katolícka cirkev rozlišuje sterilizáciu priamu (antiprotektívnu) a nepriamu (terapeutickú)¹¹³.

Priama sterilizácia sa vykonáva preto, aby subjekt bol neplodný. To je v protiklade s integritou a dôstojnosťou ľudskej osoby, keďže z kresťanskej antropologickej perspektívy ľudská plodnosť nie je iba nejaký jednoduchý biologický fakt, ale je symbolom, vyjadrením a prejavom celkovej plodnosti osoby v jej jednote tela a duše.¹¹⁴

4.4.1 Prerušovaný styk (coitus interruptus)

Väčšina protestantských autorov je proti všetkým formám hormonálnej antikoncepcie, pretože sú známe jej nežiaduce účinky na zdravie užívateľiek a potenciálne abortívne účinky na počaté dieťa v prípadoch, že antikoncepcia nezabráni ovulácii. Ale sú autori, ktorí nie sú v zásade proti hormonálnej forme antikoncepcie a nechávajú aj tu rozhodnutie na žene, aby zvažila prípadné zdravotné riziká.¹¹⁵ Hoci sú si vedomí postfertilizačných účinkov týchto prípravkov, nenazývajú ich „abortívnymi“, pretože v odbornej lekárskej terminológii sa hovorí o potrate až po uhniesdení oplodneného ľudského vajíčka – len vtedy je ho totiž možné klinicky dokázať.

Nenamietajú však proti bariérovej antikoncepcii, ani proti prerušovanému styku.

V Písme je explicitne spomínaný príbeh Onana. Ovdovená Júdova nevesta Tamar mala podľa levirátneho zákona nárok na to, aby si ju vzal brat, resp. najbližší príbuzný jej zomrelého manžela, a prvý syn z tohto zväzku by bol zákonným potomkom zomrelého (porov. *Dt 25,5-10*).

¹¹³ Nepriama sterilizácia má za cieľ prostredníctvom terapeutického zákroku zachrániť život alebo zdravie, sleduje sa priamo terapeutický cieľ a sterilizácia je nepriamym efektom medicínskeho zákroku. Táto sterilizácia nespôsobuje osobitné morálne problémy okrem problému proporcionality. Na základe princípu o dvojitém efekte tu teda musí byť proporcionálna medzi zlom, ktorému sa chceme vyhnúť, a nechceným zlom, vyplývajúcim zo zákroku – neplodnosťou.

¹¹⁴ Porov. FAGGIONI, P. M.: *Život v našich rukách. Manuál teologickej bioetiky*. Spišské Podhradie : Nadácia Kňazského seminára biskupa Jána Vojtaššáka Spišská Kapitula 2007, s. 96 – 98.

¹¹⁵ Porov. WHEAT, E. a G.: *Tajemství milování*, s. 153.

V Písme čítame, že Onan si Tamaru vzal, ale „...vedel, že potomstvo nebude jeho. A tak kedykoľvek obcoval so ženou svojho brata, zakaždým vylieval semeno na zem, len aby neposkytol potomstvo svojmu bratovi. Pánovi sa však znepáčilo, čo robil, a dal zomrieť aj jemu“ (Gn 38,9-10).

Trest, ktorý stihol Onana, býva niekedy interpretovaný len ako následok porušenia levirátneho zákona. Zároveň sa tým chce dokázať, že prerušovaný styk nebol tým, čo sa Pánovi nepáčilo. Tým vraj bolo len porušenie povinnosti vyplývajúcej zo zákona.

Bežný a rozšírený názor protestanta znie napr. takto:

„Onan mal naplniť literu zákona. Faktom je, že ak by Tamar mala potomkov, Onanove deti by sa stali druhoradými dedičmi. Rozhodol sa preto predstierať plnenie si povinnosti levira. Okolie, notabene i prítomnú Tamar mohol oklamať, nie však Boha, ktorý zasiahol. Onan nebol v skutočnosti potrestaný smrťou za praktiku "coitus interruptus", ale za podvod! ... Ako vidieť, príbeh Onana je vyložený a použitý účelovo. S cieľom odsúdiť antikoncepciu v tej najneškodnejšej forme, ktorou je prerušovaná súlož. Chápal by som, ak by cirkev zatracovala hormonálnu formu antikoncepcie, vnútromaternicové telieska, sterilizáciu a vazektómiu. Všetky tieto spôsoby do istej miery, viac či menej zasahujú a vplývajú na ľudský organizmus. Zakazovať však rozhodnutie o počatí, s poukazom na hriech pri použití prerušovanej súlož, sa mi vidí ako manipulácia človeka a upieranie práva slobodného rozhodovania. Možnosť voľby, slobodnej voľby dal človeku Boh. Na našu slobodu rozhodovania nám v žiadnom prípade nesiaha, aj keď ide o menej podstatné veci ako je počatie potomka, i najpodstatnejšie veci, ako je voľba večného života či zatratenia.“¹¹⁶

Sväté písmo hovorí, že „Pánovi sa nepáčilo, čo robil“. Čo teda bolo *predmetom* Božieho hnevu?

Levirátny zákon porušil nielen Onan, ale aj jeho mladší brat a otec. Prečo bol smrťou potrestaný len Onan? Musí to byť spôsob, akým

¹¹⁶ ONDERA, P.: *O antikoncepcii, cirkvi a manželstve*. In: <http://ondera.blog.sme.sk/c/133837/O-antikoncepcii-cirkvi-a-manzelstve.html> (26. 11. 2009).

hrešil len on. Onan neodmietol pohlavný styk s Tamar. Prijal „zmluvu“, prešiel celým aktom manželského styku, ale súčasne konal proti tejto zmluve. Bolo to antikoncepčné správanie, ktorým zneplatňoval zmluvný akt.¹¹⁷

Kippley dodáva, že zneškodňovanie nepohodlných textov Písma inou interpretáciou pomáha pochopiť katolícku vieru, že nám Kristus nezanechal len knihu, ktorú si môže každý interpretovať podľa seba, nezriedka aj protichodne. Ustanovil nám Cirkev vedenú Duchom Svätým. Stále učenie Cirkvi vo veciach mravov a viery nazývame Tradíciou, a túto až do roku 1930 v otázkach antikoncepcie mali spoločnú spolu s katolíckou Cirkvou všetky protestantské cirkvi.¹¹⁸

Dnes je to však veľmi citlivá oblasť, kde sa rozchádzajú s katolíckym postojom nielen protestantské cirkvi, ale aj niektorí katolícki autori, ako už spomínaný stály diakon a psychiater Max Kašparu alebo český kňaz Michal Kaplánek¹¹⁹. Ten píše na internetovom blogu:

„Ak každé pravidlo pripúšťa výnimky, musí to byť tak aj s pravidlami formulovanými v encyklike Humanae vitae. Dovoľujem si tvrdiť, že manželov, ktorých manželstvo by bolo nútenou zdržanlivosťou ohrozené, a manželov, ktorí si už nemôžu dovoliť mať ďalšie dieťa, a napriek tomu chcú spolu sexuálne žiť, môžeme s pokojným svedomím považovať za výnimku. Som presvedčený – rovnako ako množstvo teológov – že o tejto encyklike, ako aj o ostatných cirkevných normách platí Ježišovo: Duch zákona sa má plniť, a nie len litera.“¹²⁰

Encyklika *Veritatis splendor* však veľmi jasne potvrdzuje, že sú skutky, ktorých voľba nepripúšťa výnimky:

„O skutkoch vnútorne zlých, týkajúcich sa prostriedkov

¹¹⁷ Porov. KIPPLEY, J. F.: *Manželství je natrvalo*, s. 93.

¹¹⁸ Porov. KIPPLEY, J. F.: *Manželství je natrvalo*, s. 95.

¹¹⁹ Doc. Michal Kaplánek, Th.D., SDB, je v súčasnosti docentom a vedúcim katedry pedagogiky, prednášajúcim na teologickej fakulte Jihočeskej univerzity, externým vyučujúcim na KTF UK v Prahe. Do r. 1995 vyučoval etiku a náboženstvo na Cirkevnom gymnáziu v Plzni.

¹²⁰ KAPLÁNEK, M., *Církev a předávání života*. [online]. Dostupné na internete: <<http://pmichal.signal.cz/0802/cirkev-a-predavani-zivota#komentare>, (24. 1.2010).

zabraňujúcich počatiu, pomocou ktorých sa manželský akt dobrovoľne stáva neplodným, pápež Pavol VI. učí toto: „Aj keď sa niekedy pripúšťa menej ťažké zlo, aby sa predišlo nejakému väčšiemu zlu alebo aby sa podporilo nejaké závažnejšie dobro, predsa nikdy nie je dovolené, a to ani z najvážnejších dôvodov, konať zlo, aby vzišlo dobro (porov. Rim 3,8); totiž zamerať vôľu na to, čo z vlastnej povahy presahuje mravný poriadok, a preto ho treba hodnotiť ako nedôstojné človeka, a to aj v prípade, že by sa tým chceli brániť alebo zveľaďovať dobrá jednotlivcov, domácností alebo ľudskej spoločnosti.“

Ak sú skutky vnútorne zlé, môže sa stať, že správny úmysel alebo mimoriadne okolnosti síce znižujú ich zlo, ale odstrániť ho nemôžu: sú to "nenapraviteľné" zlé skutky a samy osebe a samy v sebe nemôžu byť zamerané na Boha ani na dobro osoby: "Keď už sú samy skutky hriechmi," píše sv. Augustín, "ako krádež, cudzoložstvo, rúhačstvo alebo im podobné, kto by mohol tvrdiť, že ak sa konajú z dobrých príčin, už nie sú hriechmi, alebo – čo je ešte absurdnejšie – sú hriechmi ospravedlnenými?" (VS 80).

Preto okolnosti či úmysly nikdy nebudú môcť vnútorne nesprávny skutok zmeniť kvôli jeho predmetu na skutok "subjektívne" bezúhonný alebo taký, ktorého voľbu možno ospravedlniť. ...skutky, ktorých predmet "nemôže byť zameraný" na Boha a je "nedôstojný ľudskej osoby", sa vždy a v každom prípade protivia tomuto dobru. V tomto zmysle rešpekt voči normám, ktoré takéto skutky zakazujú a sú zaväzujúce vždy a navždy, čiže bez akejkoľvek výnimky, nielenže neznehodnocuje správny úmysel, ale dokonca určuje jeho základný význam“ (VS 82).

A na inom mieste:

„Negatívne mravné príkazy, to znamená zakazujúce isté skutky alebo konkrétne spôsoby správania ako vnútorne zlé, nepripúšťajú nijakú oprávnenú výnimku; nenechávajú nijaký z mravného hľadiska prijateľný priestor na "vytvorenie" nejakej protikladnej normy. Ak je jednoznačne jasné, že mravný druh konania je všeobecným zákonom zakázaný, tak jediným mravne dobrým skutkom je poslušnosť voči mravnému zákonu a

odmietnutie skutku, ktorý zákon zakazuje“ (VS 67).

Pritom Cirkev vie, že sú situácie, ktoré znižujú vinu manželov – môže to byť silný psychický tlak, strach, nesprávne formované svedomie... Ale vtedy už nejde o povahu skutku (antikoncepcia vždy zostáva objektívne zlá a hriešna), ale o mieru slobody a potom aj osobnej viny.¹²¹

4.5 Umelé oplodnenie

Profesor Kišš deklaruje stanovisko evanjelickej etiky k umelému oplodneniu ako kladné: *„Základným východiskom evanjelickej etiky je tu pomôcť splniť obrovskú túžbu mnohých žien po vlastnom dieťati. Táto túžba je tak veľká, že ženy podstupujú aj bolestné zásahy spojené aj s rizikom, len aby mali vlastné dieťa. Ide o ženy, ktoré nechcú dieťa adoptovať, lebo žena chce cítiť, ako dieťa rastie v jej útrobach. Len žena, ktorá už dala život dieťaťu vie, aké šťastie prežíva žena, keď cíti v sebe žijúce dieťa. A práve táto obrovská túžba ženy mať svoje vlastné dieťa vedie evanjelických etikov k tomu, že dávajú súhlas k tejto praxi. Pomôcť trpiacemu blížnemu, dokázať mu lásku odstránením jeho bolesti v dôsledku bezdetnosti, to je pre evanjelických etikov hlavný motív súhlasu s touto praxou.“*

Je dobré si všimnúť, že hlavná obhajoba súhlasu s umelým oplodnením spočíva v emocionálnych argumentoch, nie morálnych. A hoci si Kišš uvedomuje sporné etické oblasti, ako je napr. manipulácia s embryami, ich zmrazovanie a ničenie ich života, predsa hovorí:

„Na jednej strane je povinnosť zvyšné embryá nezabíjať. Na druhej strane je povinnosť odstrániť hlbokú bolesť ženy, ktorá túži po dieťati. Musí sa voliť menšie zlo. Menším zlom je v tomto prípade to, že zomrie zvyšné embryo, ale zato vznikne nový život, ktorý by inak nevznikol. Láska k blížnemu (k psychicky trpiacej bezdetnej žene) má

¹²¹ Porov. anonymná diskusia k článku: *Proč Církev nekouká lidem do ložnice*. [online]. Dostupné na internete: <<http://tob.signaly.cz/0908/proc-cirkev-ne-kouka>, (24. 1. 2010).

z etického hľadiska prednosť pred prípadnou smrťou zvyšného embrya. Veď sa aspoň narodí nový človek. To nie je služba smrti, to je služba životu. Ako ukázali výskumy, tak to chápe aj morálny cit väčšiny obyvateľov Slovenska. Najnovšie sa uvažuje o využití zvyšných embryí na terapeutické ciele odstraňovania ťažkých ochorení (Parkinsonova choroba, cukrovka, poinfarktové stavy, atď.).

Katolícka cirkev odmieta umelé oplodnenie ako mravne neprípustné nielen z dôvodu ochrany života prebytočných embryí. Odmieta ho preto, lebo „metódy umelého oplodnenia u človeka, ktoré nahrádzajú prirodzený manželský styk, neprípustne manipulujú s počatým ľudským zárodkom, narušujú výlučnosť manželského zväzku v oblasti plodenia, zásadne odporujú dôstojnosti manželov, počatého dieťaťa i skutočnému dobru manželstva a rodiny.“

Katolícka cirkev rešpektuje, že dieťa je dar a nik naň nemá nárok. Bráni život od jeho počiatku po prirodzenú smrť, a preto nikdy nemôže súhlasiť s takou situačnou etikou, ktorá meria hodnotu človeka podľa štádia života alebo podľa jeho kvality. Z vyjadrení prof. Kišša by logicky vyplývalo, že aj pokusy na ľuďoch počas druhej svetovej vojny v koncentračných táboroch mali „osoh“, keď „poslúžili životu iných“ a pod.

O umelom oplodnení hovorí Melina:

„...odovzdávanie života, ktoré nemá svoj pôvod v manželskom sexuálnom akte, preberá pohľad technicko-produktívnej aktivity ovládanej logikou účinnosti prostriedkov vzhľadom na požadované výsledky. Pri takej aktivite preto nie je rešpektovaná osobná dôstojnosť dieťaťa. Také dieťa už nie je prijaté ako dar pochádzajúci z darovania, ale je naprogramované a vyprodukované ako objekt, nad ktorým je možné uplatňovať právo hodnotiť ho, či zodpovedá pôvodnému plánu. Môžeme teda potvrdiť, že náuka Humanae vitae je obranou sexuality ako pravdivého vyjadrenia manželskej a osobnej lásky a súčasne obranou personalistickej dimenzie odovzdávania ľudského života.“¹²²

¹²² MELINA, L.: *Prorocký charakter Humanae vitae a pravda ohľadne manželskej lásky*

4.6 Umelý potrat

Stanovisko evanjelickej etiky nie je v postoji voči umelému potratu také jednoznačné, ako stanovisko katolíckej sexuálnej etiky. Prof. Kišš ho vyjadruje takto: „*Ak nejde o zvlášť zdôvodnené prípady, evanjelická etika sa stavia zásadne odmietavo k umelému prerušeniu tehotenstva, pretože je to v rozpore s Božou vôľou zachovať život.*“

Medzi „zvláštne dôvody“ ospravedlňujúce umelý potrat zaraďuje:

- ohrozenie života matky:

„Tu stojí život proti životu. Bud' zomrie dieťa, alebo zomrie matka. Prerušenie tehotenstva sa v takomto prípade javí ako menšie zlo a je eticky prípustné na základe lekárskej indikácie.“

- možné vážne postihnutie dieťaťa:

„O lekárskej indikácii možno hovoriť aj vtedy, keď lekárska prenatálna prehliadka ukáže, že budúce dieťa bude dokázateľne geneticky ťažko postihnuté. Lekári v tomto prípade odporúčajú matke tehotenstvo prerušiť a matka má morálne právo sa pre to rozhodnúť.“

- prekonaná vážna choroba v ranom tehotenstve:

„Tretím prípadom lekárskej indikácie je, keď tehotná matka prekoná v ranom tehotenstve nejakú nemoc alebo sa dostala pod vplyv nejakých chemikálií, kedy je vysoké riziko, že plod sa môže narodiť poškodený. Aj vtedy lekári odporúčajú matkám tehotenstvo prerušiť a matka má právo túto lekársku radu uposlúchnuť.“

- počatie zo znásilnenia alebo incestu:

„Slobodu matky pre dieťa alebo proti nemu treba rešpektovať aj vtedy, keď došlo ku kriminálnemu počatiu dieťaťa (znásilnenie

a zodpovedného odovzdávania života. Príspevok prednesený na medzinárodnej konferencii San Benedict Project vo Varšave usporiadanej pod záštitou Európskeho inštitútu pre rodinný život a vzdelávanie (EIFLE – www.eifle.org) a Pápežského inštitútu Jána Pavla II. pre štúdium teológie manželstva a rodiny (www.istitutogp2.it) 5. – 6. septembra 2009.

matky). Matka sa musí sama rozhodnúť, či takéto dieťa prijme alebo nie. Tak je tomu aj v prípade incestu (krvismilstva).“

– psychická indikácia:

„Ako však postupovať vtedy, keď dieťa by z etického hľadiska malo byť zachované, ale matka prežíva psychickú krízu a nijako nevie dieťa prijať (hrozí prípadne samovraždou, ak by sa dieťa malo narodiť). Ide o tzv. psychickú indikáciu. Možno takú matku zákonne donútiť, aby dieťa prijala a umelý potrat jej odmietnuť? Túto otázku rieši vyhlásenie nemeckých evanjelických cirkví o umelom prerušení tehotenstva asi takto: Zachovať život dieťaťa je možné len so súhlasom matky, nie bez neho. Zákon musí dať teda možnosť v takomto prípade tehotenstvo legálne prerušiť, aj keď etické hľadisko by dávalo prednosť zachovaniu života.“

V podstate rovnaké stanovisko deklaruje aj metodistická cirkev na svojej oficiálnej stránke:

„Naša viera v posvätnosť nenarodeného ľudského života nám nedovoľuje schvaľovať umelé prerušenie tehotenstva. Sme však povinní brať ohľad na posvätnosť života a na blaho matky, pre ktorú by nechcené tehotenstvo mohlo znamenať ťažkú ujmu. V súlade s tradičným kresťanským učením si uvedomujeme možnosť tragického konfliktu života proti životu, ktorý by mohol umelé prerušenie tehotenstva ospravedlniť. V takom prípade sme za možnosť legálneho prerušenia tehotenstva prostredníctvom odborného lekárskeho zákroku. Nemôžeme však súhlasiť s umelým prerušením tehotenstva ako prostriedkom plánovanej rodiny. Úplne ho odmietame ako prostriedok na voľbu pohlavia. Odmietame pozdné prerušenie tehotenstva známe ako dilatácia a extrakcia a požadujeme ukončenie tejto praxe, okrem prípadov, kedy je život matky v nebezpečenstve a iné lekárske zásahy nie sú možné, alebo kedy sa vyskytujú vážne anomálie na plode, ktoré robia život nemožným. Vyzývame všetkých kresťanov, aby starostlivo a na modlitbách skúmali, za akých predpokladov možno umelé prerušenie tehotenstva

ospravedlniť. “

Prof. Kišš si myslí, že zákaz umelých potratov ako morálne neprípustných v každom prípade by viedol k nárastu pokútnych umelých potratov vykonávaných neodborne a následne by došlo k ohrozeniu života a smrti matiek, ktoré o potrat žiadajú.

Katolícka sexuálna etika sa nestotožňuje s uvedenými názormi. Nikdy nepripúšťa vedomé a priame zabitie nevinnnej ľudskej bytosti. Priamy potrat, chcený ako cieľ alebo prostriedok, je vždy vážnym morálnym neporiadkom.

„Toto tvrdenie je pravdivé aj podľa „recta ratio“ (čistého rozumu), nie iba vo svetle viery, pretože sa zakladá nielen na Božom slove, prenášanom Tradíciou a vyučovaním riadnym a univerzálnym Magistériom, ale aj na prirodzenom zákone“ (EV 62).

Faggioni pripomína, že *„embryo, hoci biologicky závisí od matky, nie je časťou matkinho tela, ale je ľudskou bytosťou so svojim osobným právom na život a sloboda matky odmietnuť tehotenstvo nemôže dospieť k zničeniu nežiaduceho života, ak sa nechce legalizovať právo silnejšieho.“¹²³*

Dôvody protestantov, pre ktoré niektorí pripúšťaajú umelý potrat, sú nedostatočné:

- **ohrozenie života matky:** V tomto prípade katolícka etika hodnotí tzv. terapeutický potrat: *„Lekár nesmie rozhodovať a priori v prospech života matky. Nemôžeme ani chcieť zlý prostriedok (potrat) na dosiahnutie dobrého cieľa (vyliečenie matky). Morálne prípustný je len taký terapeutický zákrok, ktorý je chcený výlučne na liečenie matky, a tento zákrok iba nepriamo zapríčiní potrat.“¹²⁴* Tvrdenie, že život matky je cennejší ako život dieťaťa, nemá opodstatnenie.

¹²³ FAGGIONI, P. M.: *Život v našich rukách. Manuál teologickej bioetiky*, s. 279.

¹²⁴ FAGGIONI, P. M.: *Život v našich rukách. Manuál teologickej bioetiky*, s. 276.

- **možné vážne postihnutie dieťaťa a prekonaná vážna choroba v ranom tehotenstve:** Tu hovorí katolícka etika o tzv. eugenickom potrate, ktorý nie je ani terapeutický, ani preventívny (skutočná prevencia by totiž spočívala v zabránení počatiu chorých jednotlivcov, nie v zabití tých, ktorí už existujú). *Emotívne dôvody (súcit pre nešťastnú budúcnosť) a osobné (nepohodlie pre rodinu) nie sú dostačujúce pre odstránenie života. Je protirečivé, že zákony chránia mentálne a fyzicky hendikepovaných, ale dovoľujú potraty do štyroch mesiacov pri tých ľudských plodoch, ktoré sú nositeľmi rovnakých hendikepov.*¹²⁵
- **počatie zo znásilnenia alebo incestu a psychická indikácia:** Aj keď katolícka etika chápe psychologické odmietnutie vnúteného materstva, dieťa nemôže za to, akým spôsobom bolo počaté. Je úplne nevinné a aj jeho život musí byť chránený. Matka, ktorá pretrpela násilie, nesmie pridávať násilie k násiliu. Cirkev vyzýva na pomoc, aby zlo bolo premožené láskou.¹²⁶

*Abortívna mentalita je výrazom násilnej mentality našej spoločnosti, v ktorej prevláda vôľa silnejších nad niekoľkými slabšími: žena je slabšou časťou v mnohých rodinných a spoločenských situáciách, ale plod je slabší než ona. Štát, ktorý legalizuje potraty, implicitne zavádza princíp, že život jedného človeka môže závisieť od svojvôle druhého.*¹²⁷

¹²⁵ Porov. FAGGIONI, P. M.: *Život v našich rukách. Manuál teologickej bioetiky*, s. 276.

¹²⁶ FAGGIONI, P. M.: *Život v našich rukách. Manuál teologickej bioetiky*, s. 277.

¹²⁷ FAGGIONI, P. M.: *Život v našich rukách. Manuál teologickej bioetiky*, s. 279.

5. BIBLICKÉ ZÁKLADY – OBLASŤ PRE SPOLOČNÝ DIALÓG

Postoj Katolíckej cirkvi k antikoncepcii bol vždy zamietavý. Aj keď nie je v Písme priamo napísaná veta „nebudeš užívať antikoncepčnú pilulku“ alebo „nebudeš sa brániť počatiu kondómom či pesarom“ a pod., celé učenie Cirkvi vychádza z biblického zjavenia a z Tradície.

Poznanie, že učenie Cirkvi je biblické, je príležitosťou pre spoločný dialóg s protestantskými denomináciami. Laický americký teológ John F. Kippley, rozpracoval „zmluvnú teológiu sexuality“. Na otázku, či je učenie Katolíckej cirkvi v sexuálnej etike biblické, odpovedá otázkou:

„Čo môže byť viac biblické ako teológia sexuality založená na zmluve, keď „zmluva“ je najzákladnejšou témou v Biblii?“¹²⁸

Scott Hahn s manželkou Kimberley boli oslovení práve Kippleyovou zmluvnou teológiou natoľko, že zanechali antikoncepciu a prijali PPR ešte vtedy, keď boli členmi protestantskej presbyteriánskej cirkvi. Svedectvo o tom napísali v knihe *Naše cesta do katolíckej Cirkve*:

„... (Kippley) hovoril, že manželstvo nie je obchodný kontrakt, obsahujúci len výmenu tovarov a služieb. Podľa neho je manželstvo skôr slávnostným zaslúbením, ktoré spočíva v tom, že sa dve ľudské bytosti navzájom darujú. Ku každej zmluve patrí akt, ktorým je zmluva potvrdená a obnovená, a že manželský akt je zároveň aktom zmluvným a potvrdzujúcim. Manželský akt jedinečným spôsobom predstavuje životodarnú lásku, vybudovanú na základe zmluvy. Obnovovať manželskú zmluvu a používať pritom kontrolu pôrodnosti tak, aby sa zabránilo možnosti vzniku nového života, znamená vylúčiť zámery najdôležitejšieho svedka manželskej zmluvy a darcu života – Stvoriteľa. Začali sme chápať, že každý manželský akt predstavuje posvätné konanie. Vždy, keď

¹²⁸ Porov. KIPPLEY, J. F.: *Sex and the Marriage Covenant. A Basis for Morality*. Cincinnati: The Couple to Couple League International, Inc. 1991, pracovný preklad v rukopise, v slovenskom jazyku nepublikovaný. In: archív Ligy pár páru.

sme v našom manželstve zmarili životodarnú moc lásky antikoncepciou, robili sme niečo, čo túto posvätnosť znesväcovalo.“¹²⁹

Znamenalo to však zmenu ich životného štýlu, ktorú pocítili doslova „na svojom tele“.

Sú aj ďalší protestanti, ktorí síce nepatria do Katolíckej cirkvi, ale v oblasti sexuálnej etiky zdieľajú rovnaký postoj ako Katolícka cirkev.

Sú to napr. rakúski protestantskí manželia Walter a Ingrid Trobischovci, ktorí šíрили presvedčenie, že akákoľvek antikoncepcia (vrátane prerušovaného styku, prezervatívu, pettingu ako náhrady pohlavného styku) je hendikepom lásky.¹³⁰ Ingrid Trobischová, manželka pastora, zahrnula kapitolu o symptotermálnej metóde prirodzeného plánovania rodičovstva do svojej knihy *Radosť byť ženou*.¹³¹

Druhým manželským párom z protestantskej denominácie je Larry Christenson s manželkou Nordis. Vo svojej knihe *Kresťanskí manželia* (The Christian Couple) vyjadrili svoj názor na kontrolu pôrodnosti. V kapitole s názvom „Prostriedky na zabránenie otehotnenia – požehnanie alebo kliatba?“ vysvetľujú, ako opustili antikoncepciu a začali používať PPR. Ich rozsiahla činnosť v manželskom poradenstve ich presvedčila, že antikoncepcia je pre manželstvo jedom. Nordis Christensonová vyhlásila, že by sa nevrátili k antikoncepcii, ani keby jedinou alternatívou bolo 21 detí.¹³²

V Českej republike žije bývalý protestantský teológ a pastor Škótskej reformovanej cirkvi David Prentis s manželkou Michaelou. Objasnenie sexuálnej etiky v príspevkoch Johna Kippleya a vlastná skúsenosť s negatívnym vplyvom antikoncepcie na manželský vzťah boli impulzom, prečo aj s manželkou prijal za svoje učenie Katolíckej cirkvi a stal sa jej členom. V súčasnosti všetky svoje sily venuje šíreniu tejto

¹²⁹ Porov. HAHN, S. a K.: *Naše cesta do katolíckej Cirkve*, s. 36-37.

¹³⁰ TROBISCH, W.: *Vzali sme sa*. Liptovský Mikuláš : Tranoscius 2000, s. 50.

¹³¹ KIPPLEY, J. F. a S.: *Umění přirozeného plánování rodičovství*, s. 47.

¹³² CHRISTENSON, L. a N.: *Křesťanští manželé*. Praha : Evangelické nakladatelství Bratrská jednota baptistů 1992, s. 37-46.

pravdy – prostredníctvom založenia Ligy pár páru v Českej republike a rozšírenia LPP aj na Slovensku. Je zaujímavé, že prirodzené plánovanie rodičovstva začal šíriť ešte skôr, ako sa aj s manželkou stali katolíkmi.

David Prentis spomína, že v roku 1968, keď bola vydaná encyklika *Humanae vitae*, študoval evanjelickú teológiu v nemeckom Tübingene. Encyklika spôsobila veľkú kontroverznú diskusiu. Kúpil a prečítal ju zo zvedavosti. Cítil, že má pozitívny vzťah k manželstvu a sexualite, ale nezaoberal sa do hĺbky jej argumentami. Ako evanjelik sa necítil viazaný učením Katolíckej cirkvi a problematika nebola preňho aktuálna, pretože bol slobodný. Otázkou regulácie počatia sa začal zaoberať až krátko pred svadbou. Sám o tom píše:¹³³ „*Obaja sme chceli deti, ale až neskôr. Michaela mala ešte študovať a dieťa sa do tej situácie nehodilo. Vedel som, že existujú prirodzené metódy, ktoré používali predovšetkým katolíci. Vraj neboli spoľahlivé, a preto mávali katolíci veľa detí. Odmietol som uvažovať o zavedení vnútromaternicového telieska (DANA), pretože spôsobovalo potrat. V tomto presvedčení ma utvrdil aj gynekológ mojej snúbenice, ktorý jej povedal: " Ak chcete, aby ste mali v budúcnosti deti, nedajte si založiť DANU!" Bariérové metódy sme vylúčili pre ich nespoľahlivosť, a tak nám zostala len hormonálna antikoncepcia alebo ako sa bežne hovorí "tabletky". Rozhodli sme sa pre ňu. Podľa našich informácií zabráňovala ovulácii. Nevedeli sme, že aj ona môže pôsobiť potratovo. "*

Spomína, ako toto rozhodnutie ovplyvňovalo ich vzájomný vzťah:

„*Manželka nebola nadšená. V jej rodine vládla všeobecne nedôvera voči chemickým liekom. Teraz mala brať pravidelne, každý deň tabletku a pritom ani nebola chorá. Keď sa mi sťažovala, odpovedal som jej: "A ako ináč si chceš pomôcť?" Lepšie riešenie sme nemali. Časom jej odpor k tabletke rástol. Často ju zabúdala užiť, čo spôsobovalo ďalšiu frustráciu; tabletky musela užívať ďalej a k tomu sme museli pre*

¹³³ Nasledujúce časti svedectva sú prevzaté z materiálu:

PRENTIS, D.: *Čisté manželstvo – kľúč k novej evanjelizácii*. Zlaté Moravce : Liga pár páru, Ústredie pre Slovenskú republiku 2006. Leták LPP.

istotu používať ešte aj kondómy. U mojej manželky stále rástla averzia, až agresivita voči tabletke a tie sa prenášali aj na jej vzťah ku mne, pretože práve ja som bol dôvodom celého toho trápenia. Prečo mala brať tabletky? Len kvôli môjmu pohodliu? Prečo mala byť stále k dispozícii? Pretože som ako evanjelický farár mal veľa práce, nezostávalo mi dost času pre ňu. Túžila po dieťati a zároveň jej bolo protivné užívať tabletky proti jeho počatiu. V tomto období nášho manželstva robila Michaela poznámky o možnom rozvode. Hovorila to ako žart, ale ja som pre takéto humor nemal zmysel; pre mňa bolo manželstvo na celý život a rozvod bol nemysliteľný. Bola to príliš vážna téma na vtipkovanie. Ani pre ňu to samozrejme nebola zábava; inštinktívne vnímala narúšanie nášho vzťahu a vtipkovaním vyjadrovala svoj nepokoj.“

Ku zmene prišlo v roku 1978. Čítali vtedy knihy Waltera Trobischa a objavili aj knihu jeho manželky Ingrid *Radosť byť ženou*, ktorá obsahuje jednu kapitolu o prirodzenom plánovaní rodičovstva. Neskôr si kúpili príručku, ktorá bola odporúčaná v knižke – smernice k regulácii počatia od Dr. Jozefa Roetzera.

David Prentis hovorí, že ho prekvapila dôrazná reakcia manželky, keď sa rozhodla pre PPR. Vtedy si uvedomil, že ani netušil, ako ju tabletky zraňovala. Oslovila ho predstava manželského života v harmónii so ženským cyklom. Mal však obavy, či je metóda skutočne účinná.

„Súčasne mi bolo úplne jasné, že od mojej manželky už nikdy nebudem chcieť, aby užívala tabletky. Táto fáza nášho manželstva bola definitívne na konci. Metóda bola spoľahlivá a prospievala aj budovaniu nášho manželstva. Prestali vtipy o rozvode. Stali sme sa vyrovnanejšími. Michaela tomu vravela: „Naše manželstvo rozkvitlo“. Prirodzene, zmena bola pre ňu väčšia ako pre mňa. Bola to ona, ktorá musela hltat tabletky a pritom ohrozovať svoje zdravie a zvládať všetky psychické vedľajšie účinky“.

Spočiatku si nechávali svoje skúsenosti sami pre seba a nestarali sa o to, čo robia druhí. V roku 1982 sa presťahovali na Orknejské

ostrovy v Škótsku, kde sa prvýkrát stretli s ďalšími manželmi zo Škótskej reformovanej cirkvi, ktorí používali PPR – bol to evanjelický farár s manželkou. Tí ich zoznámili s materiálmi Ligy pár páru. Prekvapilo ich, že boli ešte dôkladnejšie ako rakúske texty Dr. Roetzera, ktoré dovtedy poznali. Zaoberali sa podrobne situáciou po pôrode a pre Davida ako teológa boli zvlášť zaujímavé myšlienky o morálnom dopade antikoncepcie. Prvýkrát čítal o tom, že antikoncepčný prístup má negatívny vplyv na vzťah k deťom a prakticky vedie k potratom, že kazí manželské vzťahy, čo môže prispievať k rozvodom.

Vzhľadom na rozhodujúci vplyv spôsobu regulácie počatia na manželský vzťah cítil povinnosť propagovať PPR, najmä v situácii, keď bolo PPR prakticky neznáme a nikto ho nezastával. Korešpondenčne sa s manželkou vyškolili za dobrovoľný učiteľský pár symptotermálnej metódy Kippley-Prem variantu. O nasledujúcom období hovorí:

„Na záver školiaceho procesu prišiel dokonca riaditeľ Ligy v Írsku až na naše ostrovy. Na ostrove nežilo veľa ľudí a tak aj záujem bol malý. V novej farnosti na pevnine bol záujem o PPR trochu väčší, ale moje snahy o šírenie PPR v Škótskej cirkvi spôsobovali veľké rozpaky a výsmech. Angažovanosť v Hnutí pre život vyvolala ešte ostrejšiu protireakciu, ktorá mala časom za následok ukončenie mojej práce v tej farnosti. Pri svojich aktivitách pre život som sa stretával hlavne s katolíkmi a postupne som si uvedomil, že Katolícka cirkev ako jediná zachováva v búrlivej dobe sexuálnej revolúcie kresťanské morálne zásady. Ostatné cirkvi odpadli. Medzi priateľmi v Hnutí pre život sme časom pochopili, že encyklika Humanae vitae je v našej dobe kritickou skúškou pravovernosti. Postupne som strácal v Škótskej cirkvi pôdu pod nohami“.

To všetko sa stalo v čase "nežnej revolúcie". Začali sa zaoberať možnosťou prekladať materiály Ligy pár páru do češtiny a potom založením organizácie v Československu. Rok hľadali bývanie a v auguste 1991 sa presťahovali do Česka. Postupne dozrievali

k rozhodnutiu stať sa katolíkmi, čo sa stalo na Veľkú noc v roku 1995. V tomto roku vyšla v Českej republike kniha *Umění přirozeného plánování rodičovství* od zakladateľa Ligy pár páru s manželkou, na ktorej preklade pracovali manželia Prentisovci. Na záver svojho svedectva hovoria:

„Dnes vidíme, že prijatie PPR ako spôsobu života bolo pre nás jedným z prvých krokov na ceste do Katolíckej cirkvi a nie sme v tom ojedinelí. Nič nepriťahuje viac ako krása pravdy! A v dnešnej dobe je učenie Katolíckej cirkvi o regulácii počatia nielen krásne, ale dokonca potrebné pre záchranu našej západnej civilizácie.“

Učenie Katolíckej cirkvi je biblické. Písmo je nadčasové, adresované nielen ľuďom svojej doby, ale všetkým ľuďom všetkých čias, a práve ono je zdrojom a základom pre to, čo učí Cirkev dnes, teda aj pre oblasť manželskej čistoty. V katolíckej sexuálnej etike sa nič neprieči princípom v Písme, z ktorého vychádzame. Rešpektuje všetko: dar lásky, spoluúčasť na Božom stvoriteľskom diele, príkaz milovať blížneho, rešpektovanie slobody, zodpovednosť za rodinu, úctu k človeku ako osobe stvorenej na Boží obraz...

„Cirkev nie je ani tvorcom, ani svojvoľným posudzovateľom tejto zásady. V poslušnosti pravde Krista, ktorého obraz sa odráža v dôstojnosti a prirodzenosti ľudskej osoby, Cirkev vykladá mravnú normu a predkladá ju všetkým ľuďom dobrej vôle, pričom neskrýva, že vyžaduje zásadný odklon od polovičatých riešení a dokonalosť“ (VS 95).

Záver

Uvedomujem si, že na poli ekumenizmu sa nedá budovať jednota za cenu relativizovania pravdy. Tolerancia a úcta k členom protestantských cirkevných denominácií neznamená zároveň kompromisy a ústupky v oblasti mravných noriem.

Druhým dôležitým prvkom, ktorý bráni jednote a pochopeniu, je nedostatočné poznanie, čo skutočne Katolícka cirkev učí. Nevedia to často ani protestanti, pretože nečítajú katolícku literatúru na túto tému, a veľakrát ani členovia Katolíckej cirkvi nepoznajú katolícku sexuálnu etiku a jej dôvody. Sexuálnu etiku považujú len za výsledok dohody konkrétneho cirkevného spoločenstva.

Liga pár páru (LPP), v rámci ktorej pôsobíme spolu s manželom v službe rodinám ako lektori symptotermálnej metódy prirodzeného plánovania rodičovstva, má svoj cieľ práve v šírení manželskej čistoty. Spolu s Jánom Pavlom II. si uvedomujeme, že tu nejde len o to, aby čím viac ľudí používalo nejakú z metód PPR a nepraktizovali antikoncepciu. Ide tu predovšetkým o životný štýl, pretože „samotné poznanie „rytmov plodnosti“ – aj keď je nevyhnutné – ešte nevytvára onú vnútornú slobodu daru, ktorý je svojou povahou vyložene duchovný a závisí na vnútornom dozrievaní človeka.“

Je zrejmé, že táto práca nemôže vyčerpať všetky rozdiely a zdôvodnenia v oblasti sexuálnej etiky medzi Katolíckou cirkvou a protestantskými denomináciami. Predsa však dúfam, že môže pomôcť rozlišovať katolíkom informácie a výklad Písma v protestantskej literatúre týkajúcej sa manželského života a upevní ich v dôvere voči Katolíckej cirkvi. Mám tiež nádej, ktorú výstižne vyjadril Mons. Livio Melina na konferencii vo Varšave:

„Môžeme tak porozumieť obvineniu, ktoré vzniesol proti kresťanstvu Nietzsche a ktoré citoval pápež Benedikt XVI. vo svojej prvej encyklike: kresťanstvo vraj dalo erosu vypíť jed, čím tá najkrajšia

skutočnosť života zhorkla. Katechézy Jána Pavla II. však vyvrátili predsudky a obvinenia a otvorili cestu znovuobjavenia hodnoty tela v kresťanstve. Ktosi poznamenal: „Byť kresťanom sa s Jánom Pavlom II. stalo naraz niečím krásnym“, a to práve preto, že sa môže vidieť súlad a harmónia kresťanstva s tým, po čom muži a ženy najviac túžia v hĺbinách svojich srdc.“¹³⁴

¹³⁴ MELINA, L.: *Prorocký charakter Humanae vitae a pravda ohľadne manželskej lásky a zodpovedného odovzdávania života*. Príspevok prednesený na medzinárodnej konferencii San Benedict Project vo Varšave usporiadanej pod záštitou Európskeho inštitútu pre rodinný život a vzdelávanie (EIFLE – www.eifle.org) a Pápežského inštitútu Jána Pavla II. pre štúdium teológie manželstva a rodiny (www.istitutogp2.it) 5. – 6. septembra 2009.

Bibliografia

Pramene

Sväté písmo, 1995. Trnava : SSV 2002.

Katechizmus Katolíckej cirkvi, 1997. Trnava : SSV 1998.

DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL.: *Gaudium et spes*, 1965. In: prekl.

POLČIN, S.: Dokumenty II. vatikánskeho koncilu I. Rím : SÚSCM 1968. Trnava : SSV 1993.

DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL.: *Dignitatis humanae*, 1965. In: prekl.

POLČIN, S.: Dokumenty II. vatikánskeho koncilu I. Rím : SÚSCM 1968. Trnava : SSV 1993.

DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL.: *Lumen gentium*, 1965. In: prekl.

POLČIN, S.: Dokumenty II. vatikánskeho koncilu I. Rím : SÚSCM 1968. Trnava : SSV 1993.

PAVOL VI.: *Humanae vitae*, 1968. Trnava : SSV 1993.

JÁN PAVOL II.: *Familiaris consortio*, 1981. Trnava : SSV 1993.

JÁN PAVOL II.: *Veritatis splendor*, 1993. Trnava : SSV 1994.

JÁN PAVOL II.: *Ako muža a ženu ich stvoril*. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave 2007.

BENEDIKT XVI.: *Sacramentum caritatis*, 2007. Trnava : SSV 2007.

PÁPEŽSKÁ RADA PRE RODINU: *Sprievodca pre svedníkov o niektorých morálnych témach, ktoré sa týkajú manželského života*. 1997. Trnava: SSV 1997

PÁPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISIA: *Biblia a morálka. Biblické korene kresťanskej činnosti*. Trnava : SSV – VOJTECH 2009

Teologie těla. Katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce podle Božího plánu. Praha : Paulínky 2005.

Použitá literatúra

BEŇO, J. A.: *Slovo manželom*. Rukopis 1997.

- CAPON, R. F.: *Bed and Board: Plain Talk About Marriage*. New York : Simon and Schuster 1965.
- CHRISTENSON, L. a N.: *Křesťanští manželé*. Praha : Evangelické nakladatelství Bratrská jednota baptistů 1992.
- DOBSON, J.: *Žena si přeje, aby jí muž rozuměl*. Praha : Návrat domů 2002.
- FAGGIONI, P. M.: *Život v našich rukách. Manuál teologickej bioetiky*. Spišské Podhradie : Nadácia Kňazského seminára biskupa Jána Vojtaššáka Spišská Kapitula 2007.
- HAHN, S. a H.: *Naše cesta do katolíckej Cirkve*. Ronov nad Doubravou: Miles Jesu 2000.
- IVANOVÁ, E.- LENCZ, I.: *Etická výchova. Metodický materiál 3*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave, 2005.
- KAŠPARŮ, M.: *Do výšky volím pád*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství 2008.
- KIPPLEY, J. F.: *Manželství je natrvalo*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, s.r.o. 2001.
- KIPPLEY, J. F.: *Sex and the Marriage Covenant. A Basis for Morality*. The Couple to Couple League International, Inc., Cincinnati, Ohio 1991, pracovní překlad v rukopise, archiv Ligy pár páru, v slovenskom jazyku nepublikovaný.
- KIPPLEY, J. F. a S.: *Umění přirozeného plánování rodičovství*. Olomouc : Matice cyrilometodějská 1995.
- LEMAN, K.: *Harmonie v manželství*. Praha : Návrat domů 2009.
- ŠPIDLÍK, T.: *My v Trojici*. Olomouc : Refugium Velehrad-Roma 2000.
- TROBISCH, W.: *Vzali sme sa*. Liptovský Mikuláš : Tranoscius 2000.
- WEIGEL, G.: *Svedok nádeje. Životopis pápeža Jána Pavla II.*, II. diel. Bratislava : Slovart 2000.
- WEST, Ch.: *Teologie těla pro začátečníky*. Praha: Paulínky 2006.
- WEST, Ch: *Radostná zvesť o sexe a manželstve*. Bratislava: Redemptoristi – Slovo medzi nami 2007.
- WHEAT, E. a G.: *Tajemství milování*. Praha : Návrat domů 2006.

- WHEAT, E.: *Jde to vůbec?* Třinec : Biblos 1995.
- WINNEROVÁ, L.: *(Holá) pravda o sexe*. Bratislava : Porta libri 2007.
- WOJTYŁA, K.: *Láska a zodpovednosť*. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave 2003.
- KIŠS, I.: *Antikonцепcia, interrupcia a umelé oplodnenie v zrkadle evanjelickej etiky*. Zborník z konferencie "Alternatívy zodpovednej sexuálnej výchovy" v Modre 28. – 30. 11. 2001.
- MELINA, L.: *Prorocký charakter Humanae vitae a pravda ohľadne manželskej lásky a zodpovedného odovzdávania života*. Príspevok prednesený na medzinárodnej konferencii *San Benedict Project* vo Varšave usporiadanej pod záštitou Európskeho inštitútu pre rodinný život a vzdelávanie (EIFLE – www.eiffl.org) a Pápežského inštitútu Jána Pavla II. pre štúdium teológie manželstva a rodiny (www.istitutogp2.it) 5. – 6. septembra 2009.
- ONDERA, P.: *O antikoncepcii, cirkvi a manželstve*. In: <http://ondera.blog.sme.sk/c/133837/O-antikoncepcii-cirkvi-a-manzelstve.html> (26. 11. 2009).
- PRENTIS, D.: *Čisté manželstvo – kľúč k novej evanjelizácii*. Zlaté Moravce : Liga pár páru, Ústredie pre Slovenskú republiku 2006.
- SKOČOVSKÝ, K. D.: *predhovor ku knihe Teologie těla. Katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce v Božím plánu*. Praha : Paulínky 2005.
- SKOČOVSKÝ, K. D.: *Antikonцепce a PPR*. Rukopis, archív autora.
- VOJTKO, S.: *Skriptá pre poslucháčov teológie*. Rukopis, archív autora.
- SKOČOVSKÝ, K. D.: *Proč Církev nekouká lidem do ložnice*. [online]. Dostupné na internete: <<http://tob.signaly.cz/0908/proc-cirkev-nekouka>, (24. 1. 2010).
- SKOČOVSKÝ, K. D.: *Rozdíl mezi antikoncepcí a přirozeným plánováním rodičovství – další argumenty* [online]. Dostupné na internete: <<http://tob.signaly.cz/0811/rozdil-mezi-antikoncepci-a-2> (18. 11.

2009).

SZALAI, P.: *Švédci majú prvú biskupku lesbu. Slováci sú proti.* [online]. Dostupné na internete: <<http://www.sme.sk/c/5104263/svedi-maju-prvu-biskupku-lesbu-slovenski-evanjelici-su-proti.html> (10. 11. 2009).

Anonymná diskusia: *Antikoncepčia – prečo Cirkev vraví nie* [online]. In: <<http://areopag.christ-net.sk/viewtopic.php?start=300&t=1066> (18.11. 2007).

Anonymná diskusia k článku: *Proč Církev nekouká lidem do ložnice.* [online]. In: <<http://tob.signalny.cz/0908/proc-cirkev-ne-kouka>, (24. 1. 2010).

Anonymná diskusia k článku: *Rozdíl mezi antikoncepcí a přirozeným plánováním rodičovství – další argumenty* [online]. In: <<http://tob.signalny.cz/0811/rozdil-mezi-antikoncepci-a-2> (18. 11. 2009).

Anonymná diskusia: *Lze Desatero považovat za potencionální základ celospolečenské morálky?* [online]. In: <http://www.rodina.cz/scripts/diskuse/novep_tree.asp?all=yes&id=12988180&typ=0 (27. 1. 2010).

Etika [online]. In: Wikipédia, dostupné na internete: <<http://sk.wikipedia.org/wiki/Etika> (31. 1. 2010).

Morálka a etika [online]. In: Referaty.sk, dostupné na internete: <<http://referaty.atlas.sk/odborne-humanitne/psychologia/32765/?print=1> (31. 1.2010).

Morálka, etika a aplikovaná etika [online]. In: Referaty.sk, dostupné na internete: <<http://referaty.atlas.sk/odborne-humanitne/filozofia/23454/?page=1> (31. 1. 2010).

Norma vo filozofii [online]. In: Referaty.sk, dostupné na internete: <<http://referaty.atlas.sk/vseobecne-humanitne/nauka-o-spolocnosti/2334/?print=1> (31. 1. 2010).

Vieroučné zásady baptistov [online]. Dostupné na internete:<<http://www.baptist.sk/o-nas/identita-baptistov> (30. 11.

2009).

E-mailová korešpondencia s ThDr. Darkom Kraljikom z 20. 5. 2009,
email: *bjbhurbanovo@gmail.com*

E-mailová korešpondencia s p. Bielikom, zo 4. 5. 2009, email:
sbielik@casd.sk